

LEMPÄÄ LÄN
Joulu
1987

LEMPÄÄLÄN Joulu 1987

Julkaisija:

Lempäälä-Seura ry

Toimittaja:

Ritva Mäkelä

Julkaisutoimikunta:

Raija Isotalo

Heikki Kyykoski

Riitta Rekola

Eeva Anero

Laura Mäkelä

Ritva Mäkelä

Kansi:

Esko Lehmus

SISÄLTÖ:

Hyvä lukija, Raija Isotalo	1
Kun joulu on, Heikki Miettinen	5
Joulumuistelmia Kannakselta, Elli Pulakka	6
Joulu ulkomailla, Virpi Lepistö	7
Lempääläiset perinnesiirappikakot	7
Eräs rintamajoulu, Emil Takomaa	8
Joulukuusi — elämänpuu, Irma Grönlund	10
Lapsuusmuistoja, Rauni Lehto	11
Sydämen joulu, Eero Havas	11
Peitsi-Kallen ja Lotta-mamsellin tarinan vaikutus taiteisiin, Eeva Anero	12
Ullakkokamari	13
Suomalaista kulttuuria — onko sitä? Marja Kalske	14
Lempäälän laulu, Inkeri Törmävaara-Sundström	15
Kotiseutuni Lempäälä, Eino Koskimies	15
Yleisradiotoiminta alkoi Kuljussa, Heikki Kyykoski	16
Sahat teollisuuden pioneereina Lempäälässä, Juha Raunio	18
Kuvia Ahtialasta, Rauni Lehto	20
Tiäkkö? Pirkko Saarikoski	23
Kansainvälistä kauppaa ennen vanhaan, Lempäälä rapukaupan keskus, Heikki Kyykoski	24
Tonttu ja Ville, Pirkko Saarikoski	26
Muorimenninkäisen tarinoita: Jouluaatto, Kirsti Kutila	28
Lempääläisiä sananparsia	31
Muuttuva maisema, Rauno Sivonen	32
Muistelmia kotikylästäni lapsuuteni ajalta, Saima Jokinen	35
Intialaista kummipoikaa tapaamassa, Ritva Mäkelä	38
Lempäälä-Seura: Työtä ja toimintaa	40
Lempääläinen ylioppilas Mikael Waldenius ja hänen opinnäytteensä, Kirsti Arajärvi	42
Siirtyminen metrijärjestelmään	45
Kuokkalan raitilla ennen vanhaan	46

Hyvä lukija

Jokaista lempääläistä vastaan on joskus tullut käsite Lempäälä-Seura, sillä niin useasti sen näkee tekstissä lehdissä tai kuulee yhdistettävän erilaisiin asioihin. Ja mikä mukavinta: useimmiten myönteisesti. Jäseniä Lempäälä-Seurassa on useampi sata, mutta lisää mahtuu ja toimintaankin voi osallistua muullakin tavoin kuin ainoastaan jäsenmaksun maksamalla. Maksukaan ei päätä huimaa, kympillä pysyy nimi jäsenluettelossa ja posti kulkee. Komentosauvaa heiluttelee tällä hetkellä Raija Isotalo, paperiasiat pitää järjestyksessä Ritva Mäkelä ja niitä kympin lappuja lähettelee Aino Kyykoski. Toki johtokunnassa on miehiäkin ja ovatkin tosi puuhakkaita.

Lempäälä-Seura perustettiin 2.11.1952 ja on sitten toiminut nyt 35 vuotta. Ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin varatuomari Eino A. Aaltio, jonka harrastus historian tutkimiseen oli tunnettu. Ensimmäinen sihteeri oli agronomi Samps Aaltio ja rahastonhoitaja pankkivirkailija Riitta Rekola, joka vartioi vieläkin yhdistyksen rahoja ja aikojen saatossa kertynyttä omaisuutta, nykyisin tilintarkastajan ominaisuudessa.

Toiminta lähti heti vilkkaasti käyntiin. Jo seuraavana vuonna perustamisesta tehtiin yhteistyötä Hämmäläisosakunnan kotiseutukerhon kanssa. Myös omaisuus alkoi karttua. Sotavallan tuulimylly lahjoitettiin seuralle. Tähän mennessä on sen huoltoon ja korjauksiin käytetty jo jokunen kymppitonni rahaa sekä runsaasti työ- ja talkootunteja. Toiveena on saada siitä joskus toimiva tyylimylly.

Lempäälä-Seura teki myös aloitteen ympäristön kotiseutuyhdistyksille eräveneen hankkimisesta. Rahoitus saatiinkin järjestettyä, ja vuonna 1965 voitiin lahjoittaa 5-hankainen erävene Hämeen museolle. Vanhoja rakennuksia luetteloiitiin ensimmäisen kerran Lempäälässä vuonna 1967 Maakuntaliiton pyynnöstä.

Seuraavana vuonna puheenjohtajaksi valittiin opettaja Mauno Hietämäki, ja seuraan perustettiin myös eri jaostoja. Niistä luonnonsuojelujaosto on tehnyt hyvin mittavaa työtä Lempäälässä. Sen asiantuntevista tarvitsivat niin kunta, Maakuntaliitto kuin Seutukaavaliittokin. Luonnonsuojelujaoston aloitteesta perustettiin myöhemmin kunnallinen ympäristönsuojelutoimikunta. Jaosto on Lempäälä-Seurassa lopetettu ja vastaavia asioita hoitaa mikäli mahdollista vieläkin tehokkaammin oma erillinen yhdistys ja kunnallinen lautakunta.

Yhteistyössä Yliopiston kansanperinteen laitoksen kanssa tallennettiin perinnettä Lempäälässä vuonna 1972 haastattelemalla 233 henkilöä, joilta saatiin 19000 selostusta, mistä kertyi yli 300 tuntia ääninauhja sekä 700 valokuvaa. Tapulimuseon puolikas avattiin yleisölle vuonna 1973 ja kaksi vuotta myöhemmin jo koko tapuli. Oletteko muuten käynyt siellä? Tahtovat kovin usein ne oman pitäjän nähtävyydet jäädä vieraksi.

Saatuamme kunnalta Rantalan riihen Kuljusta vuonna 1974, kunnostimme sen ja olemme sen jälkeen tappaneet siellä ruista vuosittain vanhaan tapaan. Riihitontuksi valitaan joka vuosi joku ansioitunut seuran jäsen.

Ja omaisuus senkun kasvaa. Seuraavaksi ostimme Eskolan kauppakiinteistön, saimme hallintaamme kunnan ostaman Koskisen kiinteistön ja näin pidettiin vuonna 1981 Kuokkalan museoraitin avajaiset. Museo käsittää kaupan, parturi-kampaamon (ainoan Suomessa), suutarinverstaan, pajan, puusepänerveä ja sotaveteraanien perinnekammarin. Museola pidetään vuosittain Kuokkalan markkinat, joilla kerätään rahaa toimintaamme. Museoraitilla tapaa myös erilaisia työntaitajia kesäaikaan. Vanhoja työtapoja ovat jäsenemme esitelleet myös monilla mes-

suilla ja näyttelyissä Lempäälän ulkopuolellakin.

Suunnitelmia on paljon — ja suuria. Lempäälän kuntaa ja sen päättäjiä saamme kiittää erittäin monen asian toteutumisesta. Myös seurakunnan ja eri järjestöjen kanssa on yhteistyö sujunut kiitettävästi. Kokoilla orvoksi tässä kotiseututyössä Lempäälä-Seura itsensä tuntisikin, ellei taustatukea olisi muilta saatavissa.

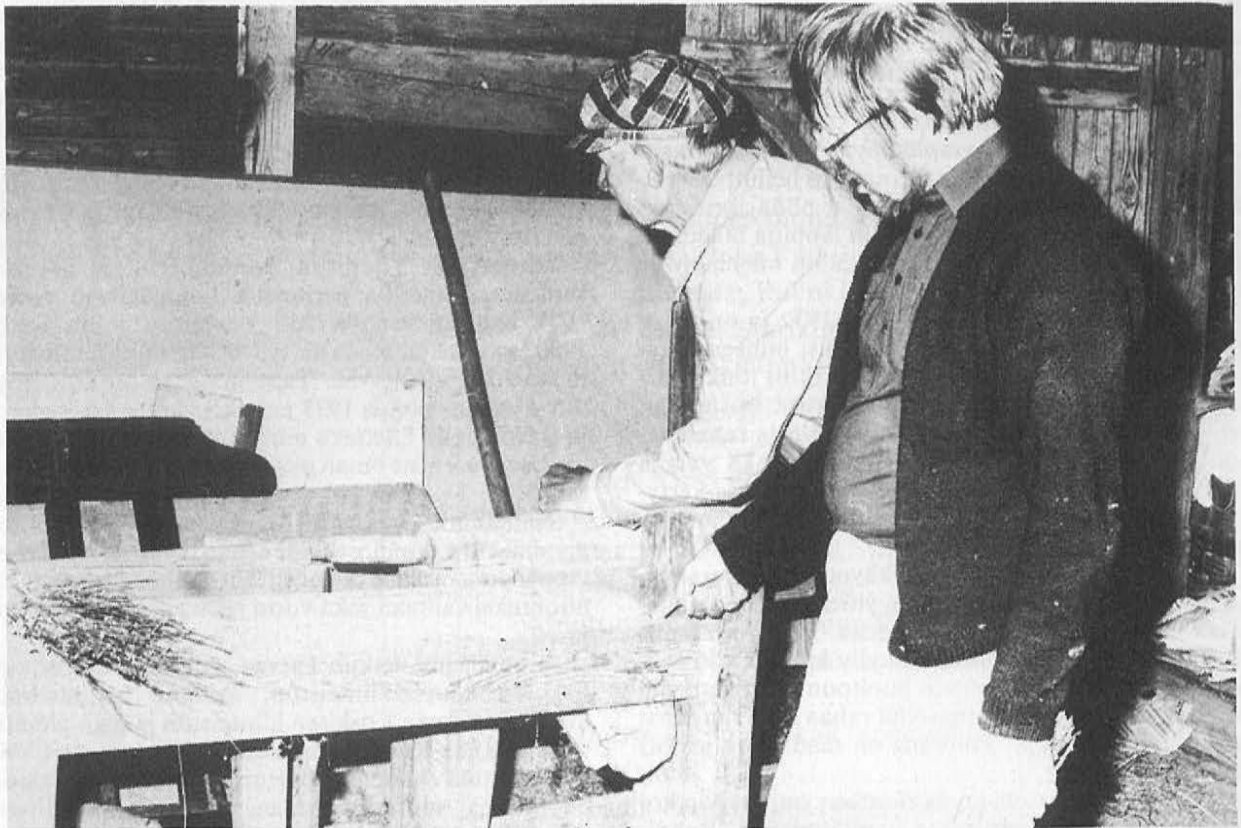
Kun me teemme tätä joululehteämme, keräämme jo aineistoa seuraavaan, sillä tarkoituksemme on tehdä tästäkin perinne. Onnistumisemme riippuu myös paljon siitä, miten tämä Lempäälä-Seuran toinen joululehti otetaan vastaan. Ensimmäinen yritys oli 23 vuotta sitten, mutta lehden markkinointi meni jossakin väkään ja vasta tänä vuonna saimme myydyksi loput lehdet. Ne tosin olivatkin sitten niin kysytyjä, että viimeisille lehdille olisi voinut nostaa jo hintaakin kovan kysynnän vuoksi. Ja kysymys ei suinkaan ollut antiikkiarvosta vaan harvinaisen hyvältä sisällöltä.

Minulla on mieluisa tehtävä toivottaa teille kaikille antoisia lukuhetkiä lehtemme parissa ja kiittää teitä jokaista, jotka teitte mahdolliseksi tämän julkaisemisen. Jokaiseen lehteen on liitetty jäsenmaksua varten pankkisiirtolomake, jolla voitte liittyä jäseneksi Lempäälä-Seuraan maksamalla 10 markkaa henkilöltä. Mikäli jo olette jäsen, voinette hankkia sen avulla uusia jäseniä. Toivotamme teidän tervetulleiksi kotiseututyöhön, jossa riittää sarkaa meille jokaiselle.

**Kiitavi aika
vierähtävät vuodet,
miespolvet vaipuvat unholaan;
kirkasna aina
sielujen laulun
taivainen soitu säilyy vaan.**

Perinteistä rauhallista ja hyvää joulua toivottaen

Raija Trötschel

Lempäälä-Seuran pitkäaikaista puheenjohtajaa Mauno Hietamäkeä (oik.) saamme paljolti kiittää siitä, että Lempäälässä tänä päivänä on Kuokkalan museoraitti. Valmiina hän ei itse kuitenkaan ehtinyt raittia nähdä, sillä hän kuoli puoli vuotta ennen kuin museoraitti elokuussa 1981 avattiin. Tässä Hietamäki tarkastelee tulevan pajamuseon kalustoa Veikko Vuorisen kanssa.

Rukiinleikkutalkoot vanhaan tapaan ovat monena vuonna kuuluneet Lempäälä-Seuran toimintaan. Ensin on leikattu ruis, sen jälkeen se on puitu Rantalán riihessä, ja myöhemmin syksyllä on syöty uutispuuroa. Tässä Riitta Rekolan tyylinäyte ruispellolla.

Kun joulu on

Talven kohokohta on joulu — juhla joka valaisee pimeyttä. Voisimme vain kuvitella mitä elämästämme puuttuisi, jos meillä ei olisi joulua. Tällä ei tarkoiteta vain etukäteisvalmisteluja ja juhlan viettoa, jotka antavat jo sinänsä vaihtelua tavalliseen arkeemme. Lähinnä tarkoitan sitä, että joulu tuo jatkuvasti vastaukset noihin iänikuisiin perimmäisiin kysymyksiimme miksi ja minkä vuoksi?

Matkailija, kulkipa hän missä osassa maailmaa hyvänsä, kuulee kerrottaessa kyseisen maan muinaishistoriasta, kuinka taianomainen ja pelon sävyttämä oli entisaajan maailma. Tarujen mukaan korkeilla vuorilla on asustanut peikkoja tai pahoja henkiä, mitkä ovat uskomuksen mukaan heittäneet pahaa aavistamattomia kulkijoita rotkoon. Jossakin vuorella ovat tarujen jumalat tapelleet keskenään ja sen seurauksena on syntynyt laaja tasanko. Tätä kuunnelleensa matkailija helposti ryhtyy miettimään, ovatko ne sittenkin oikeassa, jotka väittävät, että pelko luo uskonnon.

Helposti tältä näyttääkin. Sillä ympärillä oleva maailma on ennen tuntunut ja tuntuu yhäkin salaperäiseltä ja selittämättömältä. Ymmärtää hyvin, että ihmisen mielikuvitus on kärkeä keksimään tuntemattoman edessä kaikenlaista. Meidän olemukseemme kuuluu, että mielikuvituksen esiin loihtima on pelokasta ja kielteistä, ei suinkaan hyvää ja kaunista.

Joulu kertoo siitä, että Jumala tuli ihmisen tykö, täysin ilman ihmisen minkäänlaista vai-

vannäköä. Jeesus syntyi olosuhteissa, jolloin ihmisten mielissä olivat kaikki muut asiat, mutta ei Messiaan syntyminen. Jeesus syntyi pelon keskelle. Silloinkin pelättiin sotia, mannattiin elämän kovuutta, tuskailtiin suuria veroja, kilpailtiin paikassa auringossa, ja oli tiin ilkeitä toisia kohtaan. Jumala tuli Jeesuksessa meidän ihmisten synninalaiseen maailmaan ja toi meille tulevaisuuden ja toivon. Vain Jumalalla oli varaa lähettää edustajansa yhteiskunnallisesti alhaisiin oloihin. Näin Jumala osoitti, että hän toimii täysin omalla tavallaan, eikä niin kuin me haluaisimme. Jeesus -Jumalan poika tuntee Isänsä ja meidät. Hänen syntymänsä osoittaa, että Jumala on mukana meidän illossamme ja surrussamme.

Jeesuksen elämäntyö osoitti meille Jumalan. Kun uskomme Kristukseen emme usko silloin taikauskon tavoin johonkin taruolentoon. Meidän Vapahtajamme on elävä ja hänen liittyvät asiat kertovat puhtaasta rakkaudesta ja siitä on pelko kaukana. Jeesuksen ilmoittama Jumala ei ole mikään pelottava kivikasvo omassa ylhäisessä yksinäisyydessään, vaan Hän on rakastava Jumala. Mitä Hän sanassaan lupaa tulee varmasti tapahtumaan.

Iloitse siksi joulun rauhasta talven keskellä.

**Kirkkoherra
Heikki Miettinen**

Joulumuistelmia

Kannakselta

Elämme taas siinä vuodenajassa, jolloin pääsky pitkän on matkan päässä ja silmä ”sammunut auringon”. Ympäriämme tunnemme jo kuitenkin kohta saapuvan joulun valon ja lämmön henkäyksen.

Joulu juhlan tuo varmaan jokaiselle mieleen muistoja. Vaikka tavat vuosien saatossa ovat suuresti muuttuneet, niin perhepiirissä vietetyissä jouluissa on aina säilytetty joitain suvun ja laajemmalti heimonkin mukana kulkeneita tapoja.

Kaukaisimmat muistoni yltävät lähelle maamme itenäisyyden alkuvuosia. Sanonta ”hyvä Tuomas joulun tuopi, paha Nuutti pois sen viepi” piti paikkansa jouluvalmistelujen suhteen. Tuomaan päivän aikoihin oli jo kiire suorittaa joulusiivoukset. Tupa, joka maalaisoloissa oli perheen jokapäiväisen elämän keskus, siivottiin laesta lattiaan, samoin tietysti talon muutkin huoneet. Tuomaan päivänä piti myös joulukaljan tai taarin olla valmiina joulua odottamassa.

Jo alkutalven teurastuksissa oli katsottu parhaat lihapalat joulua varten; kauppojen lihatiskit olivat täysin tuntematon asia. Joulukinkku tuli vasta 20-luvun loppupuolella ruokavalioon; aikaisemmin sen korvasi uunissa paistettu lihaköntti. Elettiinhän luontaistalouden aikaa ja omat kokemukseni liittyvät maaseutuun.

Joulun leipomiset aloitettiin aatonaattona, vain hapnaleipä oli leivottu aikaisemmin. Leipomisvuorossa olivat ensin vaalea ruokaleipä ”puolpielava”, joka ei joulupöydästä saanut puuttua, myös vaalea ruislesteleipä oli suosittu. Sitten aatonaaton leipomisiin kuuluivat erilaiset piirakat, joista mainittakoon ohra- ja tattariryynipiirakat sekä potaattikakkarat. Samalla valmistettiin jo joulun muita ruokia. Sitten anivarhain aattoamuna talon naisväki leipoi ja paistoi jouluvehnäset ja marjapiirakat. Joululeivonnaisten ja ruokien tuoksu kertoi omalla tavallaan vuoden odotetuimman juhlan tulosta. Aattoamuna lämmitettyyn leivinuuniin saatiin sitten lanttulaatikko ja sianlihapotit hautamaan iltaa varten. Jouluaaton murkina eli aamu-

ruoka oli hyvin yleisesti Karjalassa keitto ns. aattolohko; eri paikkakunnilla hieman eri tavoin valmistettu. Kun tuontiriisiä ei vielä varhaisemmassa lapsuudessa käytetty, joulupuuronä oli uunissa haudutettu ohrapuuro. Sekahedelmäkeitto kuului jo lapsuusaikani jouluruokiin.

Eräs tärkeä jouluun kuuluva ruoka-aine oli siirappi. Sitä ostettiin jouluksi perheeseen useamman litran vehtoin kannu tai saviruukku. Siirappi myytiin kauppoissa irtosiirappina ja sitä syötiin pullan kanssa. Vanha sanonta kuuluu ”eihä se oo joulu eikä mikkää jo ei oo pullaa ja paatakaa (= siirappia)”.

Näin oli joulun ruokavalmisteluissa päästy jo jouluaattoon. Miesväki oli jo viimeistään aatonaattona hakenut joulukuusen, jonka koristeiksi lapset olivat kesästä alkaen säästäneet kauniita papereita, joista leikattiin tähtiä yms., myös pienet pullarinkilät olivat mukavia kuusenkoristeita. Kaupasta ostetut kuusen-karamellit ovat kauniine papereineen houkuttelevan näköisiä ja saivatkin lapset usein kokeilemaan, voisiko karamellin saada kuorestaan sillä tavalla, että paperi jäi ehkän näköiseksi. Kynttilät tietysti kuuluivat kuuseen.

Lyhyen talvisen päivän jo iltaan kallistuessa oli joulusaunan vuoro. Eläimillekin oli talliin ja navettaan viety ylimääräiset herkkupalansa.

Jouluateria, joulupukin käynti, jouluvevankeliumi ja jouluvirsi loivat sen vuodesta vuoteen toistuvan lämpimän perhekeskeisen juhlan, joka valmistelujen vaatimattomuudessaankin on säilyttänyt arvonsa alati muuttuvien aikojen ja tapojen paineessa. Emme voi läheskään aina juhlatavoissamme vaalia perinteitä, mutta voimme ainakin ne tiedostaen syyttää vaikkapa kynttilän pöydällemme, istua muistelemaan menneitä aikoja ja läheisiämme, jotka aikanaan ovat olleet meille joulutapoja luomassa.

Elli Pulakka

Joulu ulkomailla

Viime vuoden vietin vaihto-oppilaana Yhdysvalloissa, ja suurimmat erot oman maani ja heidän maansa tavoissa huomasi juuri juhlapäivinä. Kerron nyt hieman USA:n joulusta, sillä jouluhan on ”juhlista jaloit”.

Joulun valmistelu aloitettiin kodeissa marraskuun puolivälissä lahjojen ostamisella. Kauppoihin kaikki ”joulukrääsä” oli tosin tullut jo elokuun alkupuolella. Tyypillisiä joululahjoja olivat vaatteet, lelut, korut ja kodinkoneet.

Ensimmäinen näkyvä joulun merkki oli joulukuusi. Suureksi hämmästyksekseni kaikki näkemäni jouluksuset olivat muovisia. Ne tuotiin taloihin sisälle pari viikkoa ennen joulua, monet jo valmiiksi koristeltuna. Kuusia oli monenlaisia: pitkiä, lyhyitä, paksuja, laihoja, hopeisia, punaisia ja vaikka minkälaisia. Sitä mukaa kun ostimme tai saimme paketteja, asetettiin ne kaikki kuusen alle odottamaan joulun H-hetkeä.

Vihdoin koitti odotettu jouluaatto. Itse päivä ei ollut mitenkään erikoinen, mutta illalla menimme kirkkoon, joka on osa jokaisen amerikkalaisen joulua. Ennen nukkumaanmenoa jätimme keittiön pöydälle piparkakkuja ja maitoa joulupukkia varten. Samalla kiinnitimme myös joulusukkamme takan reunalle

roikkumaan. Amerikassahan joulupukki tulee taloon yöllä savupiipun kautta. Hänen on siis helppo sujauttaa sukkiin pieniä lahjoja.

Joulupäivän aamun valjetessa koko perhe ryntäsi alakertaan, ja olihan se pukki siellä käynyt. Maito oli juotu ja lautasella pelkkiä muruja. Sukatkin takan reunalla pullottelivat houkuttelevan näköisinä. Siinä tohinassa saimme myös availta muita pakettejamme. Narut ja paperit lentelivät ympäri huushollia, kunnes talo vihdoinkin rauhoittui. Koko päivä oli vain laiskoteltua ja illalla syötiin valtava jouluateria. Paljon oli erilaisia salaatteja, perunamuusia ja kalkkunaa. Jälkiruoaksi vielä omenapiirasta, ja vatsassa olikin taas tuttu joulun tuntu.

Seuraava päivä eli tapaninpäivä ei sitten enää poikennutkaan arjesta, suurin osa ihmisistä meni jo töihin.

Äkkiä se joulu loppujen lopuksi siinä hurautti, mutta olihan se tietenkin kiinnostava kokemus.

Salaa mielessäni kaipasin kuitenkin oikean jouluksusen ja vastaleivottujen piparkakkujen tuoksua, kauniita joululauluja ja rauhallisuutta, jotka kaikki saavat aikaan oikean joulun. Ihana olla taas kotona.

Virpi Lepistö

Lempääläiset perinnesiirappikakot

1 kahveekupillinen siirappia
100 krammaa piäntäsokuria
1 kanammuna
100 krammaa voita
200 krammaa hianoja nisujauhoja
200 krammaa pernajuhoja
1 teelusikallinen suutaa

Pehmenny voi sekoitetaan sokurin kans, lisätään kannamuna ja sekoitetaan hyvin. Siirappi pannaan sekkaan ja taikinaa vatkataan niin että se vaahrotuu. Sitte tällätään sekkaan nisujauhot, joihinka suuta on hyvin sekoitettu. Vatkaamista jatketaan viä piänen aikaa. Taikina kaaviloiraan ohkaseks ja painellaan muatilla pipperkakoiks, jotka paistetaan kuumassa uunissa.

Siirappikakot on mahrottoman murreita oitis tuarreena syötynä.

Eräs rintamajoulu

Elettiin joulunaikaa vuonna 1943. Me miehet olimme rintamalla, ja sota oli vakiintunut paikallaanolevaksi asemasodaksi. Oli ollut jo pitkän aikaa. Kummalla-kaan puolella ei ollut mitään erityisiä haluja törmäilyihin. Mitä nyt vähän partiotoimintaa ja vanginsieppausyrityksiä oli silloin tällöin. Joukko-osastomme Sini-
nen prikaati oli rintamavastuussa maaselän kannak-
sella Itä-Karjalassa ns. Krivin lohkolle.

Oli talvi, en muista kuinka paljon oli lunta, mutta oli kuitenkin. Pakkasiakin oli ollut sen verran, että metsäjärvet ja lammet olivat jäässä. Prikaatin sen patteriston, johon kuului, ase- ja ampumatarvikejoukkue oli majoitettuna pioneerien rakentamaan, tietysti tilapäiseksi tarkoitettuun, mutta jopa ihan majoituskelpoiseen parakiin.

Se oli ikävä puoli kun tulipatteri oli aivan takanamme ja kun silloin tällöin kävivät tykistötaisteluita, saimme mekin siitä osamme. Vaurioita ei sentään suuremmin tullut.

Paikalle oli myös jäänyt tykkien ja autojen korjaukseen soveltuva parakki. He olivat rakentaneet myös viereisen metsälammen rannalle saunan. Lammen nimeä en tiedä. Ei se koskaan tullut esille, jos sillä nyt sitten nimeä olikaan.

Sauna oli tehty oikein ammattitaidolla pyöreistä hirsistä, joita ei oltu suinkaan pyrittykään veistelemään puhtaiksi. Oksatkin paikoin töröttivät pystyssä. Katto oli turpeista ja mistä lie. Kiuas oli luonnonkivistä uloslämpivä ja sitä lämmitettiin ulkopuolelta. Puutkin voivat olla pitkiä ja syötettiin sitä mukaa kun ne paloivat. Vettä kuumennettiin myöskin ulkopuolelta tynnyrissä.

Rintamalla oli rauhallista kun jouluaatto oli alkamassa. Rauhallisena se jatkui koko joulunajan. Liekö vastustajakin ollut joulutunnelmissa, vaikka siellä ei joulua siinä mielessä vietetäkään kuin meillä.

Aloitimme saunan lämmittämisen jo aamusta tarkoituksella saunoa ennen pimeän tuloa, valoja kun ei ollut karbiidilamppuja lukuunottamatta. Allekirjoittanutkin taisi käydä kolme eri kertaa saunassa. Niin mukavalta se tuntui. Silloin kävin ensimmäisen ja viimeisenkin kerran avannossa löylyjen välillä.

Niin se jatkui saunominen koko jouluaaton. Lopuksi karbiidilampun tuikkeessa, miehiä kun oli pariin kymmeneen ja osa vain kerralla sopi saunaan. Lopuksi soitettiin takana olevaan tulipatteriin ja sieltäkin tuli miehiä saunomaan. Olihan siinä joulusaunaa kerrakseen.

Mitään jouluruokia ei varsinaisesti ollut. Ruokapuoli oli silloin vähän heikkoa rintamajoukoissakin. Näin pitkän ajan jälkeen ei tarkasti muista kaikkea. Ylimääräinen voi ja juustoannos muistaakseni saatiin sekä ohraryneistä keitettyä puuroa. Ohrajauhojakin oli jostain saatu ja voiannos käytettiin räiskäleiden paistamiseen.

Kotiseudulta tulleita pakettejakin oli joillakin. Ne tietysti tasattiin joulun kunniaksi. Muulloinkin oltiin melko solidaarisia pakettien suhteen. Korviketta ja teetä keitettiin ja juotiin, sitä sentään sai tarpeeksi. Ruokapuoli oli kotonakin heikonlainen, kun sota oli kestänyt näin kauan. Kuitenkin he omista pienistä annoksistaan jotain lähettelivät.

Me olimme onnellisessa asemassa kun meillä oli radio. Akku oli sähkövirran lähteenä. Hyvin se toimikin. Radio oli otettu jo Suomen puolelta jostakin, mihin se oli jäänyt. Akkuja oli käytettävissä kun oli autoja.

Radiosta kuulimme jouluohjelmaa Aunuksen radiosta, joka toimi silloisessa Äänislinnassa eli nykyisessä Petroskoissa. Kuulihan siellä varsinaisia kotirintamankin lähetyksiä. Mm. päämajan tilannetiedotukset kuulimme.

Joulupäivänä taisimme kuunnella jumalanpalveluksenkin sekä muuta jouluohjelmaa. Rintamatiedotteet suursodasta eivät enää mieltäylentäviä olleet.

Mitään jouluhartauksia meillä ei ollut. Ei tainnut olla hartauden pitäjääkään. Kyllähän prikaatissa pappikin oli, mutta ei hän meitä katsomassa käynyt.

Näin ne joulunpyhät menivät meidän joukkueemme kohdalla. Kuka teki mitäkin. Välttämättömät tehtävät, kuten vartiopalvelus tehtiin. Ei se sotakaan aivan jatkuvaa ampumista ollut. Joskus oli hyvinkin hiljais-
ta ja rauhallista kuten Krivin lohkolle jouluna 1943. Lempäläisiä ei kovin monta ollut tässä joukko-osastossa. Oli heitä kuitenkin muutamia.

Emil Takomaa

Joulukuusi — elämänpuu

Vuonna 1886 kirjoitti Sakari Topelius lapsille viimeisen joululaulunsa. Siinä hän kysyy joulukuuselta:

**Rakas, jättäin nietokset,
kohta tänne saapunet.**

**Onko liput latvassas,
ruusunnut oksilla
sekä kultaa, omenia,
helmiä niin hohtavia?**

**Kynttiläs suo väkettään
vuoden yöhön pisimpään.**

Runossaan satusetä luo muutamalla rivillä eteemme koristellun joulukuusen kuvan. Ruusunnut kuusen oksilla ovat nykyajan ihmiselle oudompia, mutta omenat ovat tavallisia nykyäänkin.

Emäntä Eila Ollila Kuokkalasta osaa vanhan jouluruusun tekemisen ja on opettanut sen lapsenlapsilleenkin. Hän on oppinut sen äidiltään Hulda Rauniolta, o.s. Salo. Hulda Raunio olisi täyttänyt tämän vuoden heinäkuussa sata vuotta, mutta hän kuoli kolme vuotta sitten. Hän oli kotoisin Teiskosta ja oli oppinut jouluruusun tekemisen omalta äidiltään Tampereella.

Eila Ollilan äiti teki ruusut punaisesta paperista, jota saatiin apteekista. Nyt kirjakaupoista saatava silkkipaperi on vähän vahvempaa ja ruusuntekoon huommin sopivaa mutta käypää.

— Silkkipaperi kierretään sukkapuikon ympäri ja työnnetään kummastakin päästä, rynkätään. Näin syntyy terälehti kerrallaan, kertoo Eila Ollila.

Ollilan adventtikuudessa olikin viime vuonna jouluruusuja.

— Vanhoina aikoina kuudessa oli ruusujen lisäksi vain talikynttilöitä, Eila Ollila sanoo. Kun kynttilät tulivat, niin olkia ei enää lattialla käytetty. Tulenvaara oli suuri.

Tulee mieleen, että Eila Ollilaa pitäisi pyytää koristamaan Ehtookodon joulukuusinäyttelyyn oman kuusensa, sen jouluruusuin koristetun. Olisiko siinä sitten kynttilöitten lisäksi myös omenia, jäisi koristajan harjittavaksi.

Kuitenkin joulukuusen alkuperäinen vertauskuvallisuus vaatisi juuri sitä, että kuusi yhtäkaa kukkii ja tuottaa hedelmää.

Vanha legenda näet kertoo, että Jeesuslapsen syntyessä tapahtui luonnossa ihme. Puut puhkesivat kukkaan ja tuottivat hedelmää ja vedet virtasivat viininä. Joulukuusen esikuva on omalaatuinen pakanallisuuden ja kristillisyyden yhdistelmä, elämänpuu, paratiisista lähtöisin.

Kautta maailman on levinnyt taruja, joissa kerrotaan paratiisissa tai maailman keskipisteessä kasvavasta elämänpuusta. Sen hedelmillä tai mehulla oli kuolemattomaksi tekevä voima.

Elämänpuulegendat ovat ilmeisesti itämaista alkuperää. Paratiisinkin on käsitetty olleen idässä. Sen nimi oli Eeden, sitä kostutti neliharainen virta ja siellä kavoi elämänpuu. Tämä alunperin pakanallinen elämänpuu tuotti terveyttä, karkoitti pahoja henkiä ja oli hedelmällisyyden symboli.

Ensimmäinen Mooseksi kirja kertoo maailman luomisesta:

”Ja Herra kasvatti kaikkinaisia puita, ihania nähdä ja hyviä syödä, ja elämän puun keskelle paratiisia, niin myös hyvän ja pahan tiedon puun.”

Erään keskiaikaisen legendan mukaan Aatami otti oksan elämänpuusta joutuessaan lähtemään paratiisista. Oksa istutettiin Aatamin haudalle ja siitä kasvoi suuri puu. Legenda kertoo tätä puuta käytetyn Jerusalemin temppelin rakennuspuuna ja lopulta se joutui Kristuksen ristinpuuksi.

Tässä yhtyy joulukuuseen varhaiskristillinen käsitys: ristiä pidettiin elämänpuuna, joka kantoi loistavan hedelmän, Kristuksen ruumiin. Kun joulukuusi koristetaan kynttilöillä, se on haluttu nähdä symbolina Kristuksesta elämänpuuna ja samalla maailman valona.

Vaikka legendat johtavat joulukuusen esikuvan ja symboliikan aina paratiisiin saakka, on joulukuusen historia tosiasiaa melko lyhyt.

Sen käyttö on peräisin Saksasta, jossa se oli 1700-luvulla vielä melko harvinainen. Meille kuusi kotiutui vasta 1800-luvun alkupuolella. Sitä teki tunnetuksi etupäässä kansakoululaitos. Kouluissamme ei näet vietetty joulujuhlia vaan kuusijuhlia.

Saapuessaan Suomeen 1800-luvulla joulukuusi suoritti myös erään kulttuurihistoriallisen teon. Se otti oksalleen kynttilät, joiden asema protestanttisessa maailmassa oli jo alkanut olla uhattu.

Samoihin aikoihin syntyi myös tapa valaista tienpuoleisille ikkunoille asetetuilla kynttilöillä jouluaamuna kirkkoon menevien tietä. Näin siitä huolimatta, että köyhimmällä kansalla oli tuskin muuta kuin joulukynttilät; arkisin käytettiin pärettä. Kynttilä oli juhla-ainetta ja kallista. Jouluyönä kynttilä jätettiin palamaan pöydälle koko yöksi.

Nykyisin joulukuusi on maailmassa laajalle levinnyt ja sen koristelu vaihtelee. Yleensä se kuitenkin kaikkialla pyrkii näyttämään pohjolan kuuselta.

Suomalainen joulukuusi on ilmeisesti yhä lähellä alkuperäistä, varsinkin jos se koristellaan elävin kynttilöin. Itsestämme riippuu, haluammeko nähdä sen kukkivana elämänpuuna ja valon vertauskuvana.

Irma Grönlund

Lapsuusmuistoja

Joulua on pidetty ruokajuhlana. Ruokia suunnitellaan viikkoja etukäteen. Vuosisadan alussakin hankittiin kinkut ja lipeäkalat jokaiseen perheeseen, köyhät ja rikkaat saivat ne kootuksi.

Joulun kuului paljon muutakin. Tosin eivät jokaisen perheen vanhimmat osanneet heittäytyä lapsenmielisiksi, vaan elää tököttivät sitä itsekeskeistä elämänsä sahtineen ja viineineen. Minun kotonani olivat äiti ja isä joulumielisiä. Kesästä asti meidät opetettiin säästämään paperipäälyksiset karamellit joulu-kuuseen, eikä se tuonut vaikeuksia, kuusen riisujaisisahan ne sitten nuuttina jaettiin.

Jouluuaton vihdoin saavuttua oli jännityksen täyttymisen hetket. Pirtti oli pesty katosta lattiaan, kamarin tapetit harjattu ja keittiö kluutattu ja muurit valkaistu. Matrassien päälliset pesty ja täytetty suorilla riihentuoksuisilla oljilla ja lämmitetty uuninpäällä. Kaikki oli valmiina. Hämärän tullen isämme otti kirveen kynärmutkaan ja lähti noutamaan kuusen, jonka oli jo kesällä valmiiksi katsonut.

Kun kuusi oli sulanut ja koristeltu menttiin saunaan. Se oli korkein hetki. Äiti kantoi nuorimmaista ja isä siitä seuraavaa. Me muut katraan mukulat silmät kiinni peräjalkaa toisiamme kädestä pitäen. Me tiedettiin, että sen saunapolun jokaisessa mutkassa olivat tontut

salakuuntelijoina, että olemme varmasti kilttejä. Joulupukki kävi aina sil' aikaa kun olimme saunassa. Kun isämme oli sulkenut sen myllyn, kartanon kolmikeroksisen jauhomyllyn jo aatonaattona, oli Joulupukki ottanut ja majoittunut sinne hyvissä ajoin, me tiesimme sen. Aina, kun piti alkaa kylpeä ja oli riisuttu vaatteet, muisti äiti, että saippua jäi kotiin, tai jokin muu tarve-esine. No, isä pani palttoon harteille ja lähti noutamaan. Me purimme sormeja sen ajan, sillä voihan se Pukki vaikka säikähtää ja lähteä "kypälämäkeen". Kun isä palasi saunaan ja ähki (pidätteli kai nauruaan) kun seisoiimme silmät kysymystä tulvillaan: Näkykö? Oliko? Missä? Isä kertoi nähneensä pitkät jäljet kotomme ympärillä — ja, ettei muistanut katsoa pirttiin kuusen alle, oliko pakettia. Ei sitä muistanut, jo oli hajamielinen. Isä selosti, ja äiti vihtoi minkä jaksoi, (hän-tä nauratti, miksi?) Vihdoin juostiin kotiin. Pakariin. Siellä puettiin. Sitten menttiin pirttiin — — ja olihan niitä nyyttejä kuusen alla. Hinnalla ja tavaralla ei ollut mitään merkitystä, pääasia oli, että Pukki muisti meidät siellä Lastusten kartanon myllyrannan myllypirtillä, sivussa kylistä. Syötiin. Laulettiin ja luettiin. Katsottiin lahjat. Se oli juhlaa kun pöydässä ja kuudessa loistivat kynttilät.

Rauni Lehto

Sydämen joulu

Jo parin vuostuhannen päässä on vaihe,
kun Herra maan, sekä taivasten ylin
sai kehtonaan omistaa neitsyen sylin.

Niin kauan on ollut laulujen aihe
tuo hetki ja juhlien kohde.

Sen muistoksi valkeat syytetään
niin linnan kuin turvemajan.

Sen muistoksi kaikki lapset maan
myös juhlaattein puetaan
— yli merten loistaa sen hohde.

Ei unohda ihmiset tällöin ketään,
ei köyhääkään.

Jos unohtavat, niin enintään
Jeesuksen, Vapahtajan

Kun joulu on ohi, ei kenenkään poveen
syntynyt Kristus herraksi.

Oli juhla vain yhdeksi kerraksi.
Arkiaamuna maireat mainokset lyödään

jo kiireimmän kaupalla oveen
ja vaihdetaan, myydään

ja mässätään, syödään
— ja sydämenseimet eläimen valtaan
yhä jäävät kantajaltaan.

Onkohan joulua kellään.
Kuinkahan moni sydämellään
toden totta Jeesuslasta
kantaa Kunnian Kuningasta.
Ja kukahan meistä synteinsä hinnasta
täydestä rinnasta
suitsuttaa, Herra, kiitoksen sinulle.

Tiedämme kyllä: ethän vain hokea
sallisi pyhää nimeäsi,
vaan että tahtoisit kaikkien kokea
pelastuksen sinun seimelläsi.

Suo, Herra, se armo nyt minulle.

Eero Havas

Peitsi-Kallen ja Lotta-mamsellin tarinan vaikutus taiteisiin

Lempääläinen kertomusperinne avaa kansantieteen harrastajille varsin mielenkiintoisen tutkimuskentän, vaikka kertomuksenluonteista perinnettä ei olekaan runsaasti. Johtuneeko tämä siitä, että kansan mielikuvitusta kiehtovia henkilöitä on ollut vähänlaisesti. Onhan todettu, että yleinen muistitieto kiteytyy varsinaisiksi tarinoiksi vasta silloin, kun tapahtumat ja teot kiinnittyvät todellisten, joissain suhteissa muistamisen arvoisten keskushenkilöiden ympärille. Yhtenäisiksi kertomuksiksi ovat muodostuneet mm. Hennerin tarina, kertomus ylikuonnollisia kykyjä omaavasta Hirvi-Simunasta, kauniin Aunen tarina sekä Peitsi-Kallen ja Lotta-mamsellin tarina, jolla on ollut vaikutuksia myös kaunokirjallisuuteen ja näyttämötaiteeseen.

Peitsi-Kallen ja Lotta-mamsellin tarinan olen talentanut useilta eri kertojilta. Helvi Järvi-Haaviston version pääpiirteet ovat seuraavat:

”Loppea omisti viime vuosisadan puolivälissä tuomari Maexmontan, joka oli vanhemmiten sokea. Hänen puolisonsa oli häntä vähän nuorempi ja niin kaunis, että kun hän meni kirkkoon, niin pappi pyörtyi alttarilla. Rouva käytti aina hyvin kauniita hattuja, ja niistä syntyi sanantapa ”nätti ja nepakas kun Lopen rouvan hattu”. Sokea tuomari oli hyvin mustasukkainen kauniista vaimostaan, ja kun tuomari toi käräjillä olleita nuoria hovioikeuden auskultanteja yöksi kartanoon, hän telkesi rouvansa huoneeseen, jonka pariovissa oli vielä meidänkin aikanamme salvat ulko-uoilella.

Pariskunnalla oli kolme tytärtä, joista vanhin vähän ontui, häntä kutsuttiin lempinimellä Lotta, Charlotta oli hänen oikea nimensä.

Lähellä Loppea asui Karl Speitz eli Peitsi-Kalle, joka oli nuorempana kierrellyt taloissa mm. maanmittarin apulaisena eli vitjamiehenä. Kun me muutimme Lopelle tämän vuosisadan alussa, Peitsi-Kalle oli jo vanha mies. Hän kutoi mökillään verkkoja ja teki muuta pientä hommaa.

Oliko Peitsi-Kalle ollut nuorena komea, sitä en tiedä, mutta kun minä näin näin, hän oli pieni, käppyrä ukko, eikä minkään näköinen. Nuorina tämä Peitsi-Kalle ja Lotta-mamselli olivat syvästi rakastuneet toisiinsa. Seurauksena oli, että he saivat lapsen. Perheen kunnian vuoksi oli epäsäätyinen avioliitto täysin mahdoton. Lapsi katosi äidin viereltä heti syntymänsä jälkeen, ja pian alettiin kertoilla, että se oli surmattu ja viety sikolähtiin. Tuomarin mielestä aviottomalla lapsella ei ollut oikeutta elää — perheen kunnian vuoksi.

Kansallisteatterin esityksestä Kunnian vuoksi, Kirsti Suonio, Adolg Lindfors ja Mimmi Lähteenoja. Seinällä Kustaa III:n muotokuva.

Muutettuamme Lopelle, näin usein Peitsi-Kallen kulkevan vanhana Lopen ohi menevää tietä pitkin. Joka kerta hän pysähtyi ja katseli pitkään sitä yläkerran ikkunaa, josta hän oli merkin saatuaan kiivennyt sisälle. Merkinä oli kamarineito Ulla Hilkon ikkunalle panema palava kynttilä. Tuskinpa suhde jatkui, mutta naimattomina molemmat rakastavaiset pysyivät lopun ikänsä.

Kotiini poikkesi usein kirjailija-aidemaalari Kaarlo Atra. Hän oli kuullut Peitsi-Kallen ja Lotta-mamsellin tarinan ja pyysi äitiäni kyselemään ympäristön asukkailta mm. Ulla Hilkolta. Atra kirjoitti tästä tapahtumasta näytelmän Kunnian vuoksi, joka esitettiin

Kansallisteatterissa v. 1907. Ennen tätä olivat lavastajat käyneet tutkimassa Lopen huoneita, ovia, lukkoja ja uuneja. Salin peilin kehyksen mallin he lainasivat Kustaa III:n muotokuvaan.

Sokeaa tuomaria näytelmässä esitti Adolf Lindfors ja hänen vanhaa äitiään Mimmi Lähteenoja. Kauniina kartanonrouvana esiintyi Kirsti Suonio ja vanhimpänä tyttärenä Helmi Lindelöf. Näytelmä on esitetty myös Tampereella ja Lempäälän nuorisoseurassa.”

Runoilija-aidemaalari Heikki Asunta oli Lopella usein nähty vieras. Hän yöpyi toisen kerroksen ns. kummituskamarissa, jossa kerrottiin Lotta-mamsellin

rauhattomana kuljeskelleen. Heikki Asunnalle kerrottiin edellä oleva tarina, josta hän samana iltana sepitti kummitushuoneessa tiivistunnelmaisen runon Ullakkokamari. Se sisältyy kokoelmaan Mastolyhty, joka on julkaistu 1935 (Esteri Linnansaaren kertomus).

Kuvatessaan tiettyjen henkilöiden vaiheita perinnekertomus hahmottaa samalla kyläkunnan historiaa, ja se saattaa, kuten Peitsi-Kallen ja Lotta-mamsellin tarina osoittaa, toimia myös viestintänä yleisessä suomalaisessa kulttuurikonaisuudessa.

Eeva Anero

Ullakkokamari

Maan kattaa lumeton marraskuu
niin vääjäämättömän painavana,
ja vanhan puistikon joka puu
on tuuleen taipunut kumarana.
Soi yllä valkean kartanon
sen siipein suhina levoton.

Se lapsen itkuna nyhkyttää
yön tullen ullakon ikkunoissa.
Käy siellä kulkija kyyrypää.
Hän kauan ollut on täältä poissa.
Ei kirkon holvissa — haudassaan —
hän löydä lepoa milloinkaan.

— — —
Knut Stolpe, herra ja kruununmies
ei voinut vastusta sietää keltään.
Hän kylmäpäisenä tiensä ties:
vei hengen tyttärentyttäreltään.
Sen ensimmäisestä unestaan
hän suoraan herätti kuolemaan.

Nuor' äiti huusi ja vaikeroi.
Ei kukaan saattanut sitä kuulla.
Vain synkkä kirous vastaan soi,
ja äänen salpasi käsi suulla.
Niin vanhan ullakon ruumeniin
yön mykkä tarina haudattiin.

Kun aamu sarasti uutimeen,
Knut Stolpe tyynenä astui alas.
Hän marssi metsälle vouteineen,
mut illan tultua yksin palas.
On kirkonkirjoissa kertomus:
Hans Hansson — vahingonlaukaus.

Knut Stolpe, miehistä miehisin,
ei töihin tyytynyt puolinaisiin:
hän ajoi iltana adventin
jo vallesmannille tanssiaisiin.
Ja rukouksia kuultu ei.
Hän sairaan Birgitin myötään vei.

Kun päättyi franseesi riemukkain
ja alkoi korea menuetti,
jäi joku jalkoihin tanssijain:
jo Stolpen Birgitin polvet petti.
... Luuviuhkain varjossa kuiskintaa
ja pyöräin kolkkoa kolinaa.

Niin vieri viikot ja vieri kuut.
Sai siivet kantavat hurja huhu:
On Stolpen vinnillä lapsen luut!
Siks' Birgit-neiti ei naura, puhu.
Hän mieluinen ja mykkä lie.
Ties', vaikka katkesi vouden tie?!

Knut Stolpe, tuomari, joi ja joi
ja ampui aaveita ullakolla.
Mut tytär tyhjyyttä kapalo,
ja autuas hänen oli olla.
Pian piiri kartanon valkean
sai isännäksensä kuoleman.

Ja suviaamuna siunattiin
luut pienet vuosia sitten maaksi.
Mut Stolpe ullakkokamariin
jäi ajastaikojen asukkaaksi.
Ei kirkon holvissa — haudassaan —
hän löydä lepoa milloinkaan.

Suomalaista kulttuuria — onko sitä?

**Kyltyyri! kyltyyri! kyltyyri!
Tuo huuto on Suomessa syyri.
Mutta mitä se on, se kyltyyri?
Kas, siinäpä pulma on jyyri.**

”Kulttuuri” on sanana abstraktinen. Kuitenkin puhutaan kulttuurin tekemisestä, kulttuurin kuluttamisesta ja kulttuurin tuomisesta ihmisten ulottuville. Siis mistä tällöin puhutaan? Minkä tekemisestä oikeastaan on kysymys?

Edellä kuvatut kulttuuri-ilmaukset pyrkivät konkretisoimaan abstraktin asian. ”Kulttuurista” pyritään tekemään jotakin, jota voi tehdä, välittää, katsella, käyttää tai siirtää syrjään kuin mitä tahansa esineitä. Vastaavalla tavalla ei puhuta urheilutyön tekemisestä, käyttämisestä tai kuluttamisesta. Ajatuskin on vieras. Tällaiset ilmaukset eivät kuulu suomen kielen arsenaaliin.

On ajateltavissa, että erot ilmauksissa johtuvat eroista suhtautumisessa näihin asioihin: Kaikki suurin piirtein tietävät, mitä urheilulla tarkoitetaan, mihin elämäntiloihin se liittyy, mitä hyviä ja huonoja puolia sillä on. Tästä ns. ”kulttuurista” ei samaa tiedetäkään. Asiasta kiusaantuneet ”kulttuurityöntekijät” ovatkin yrittäneet havainnollistaa toimintakenttäänsä käyttämällä konkreettisia sanoja. On väännetty rautalangasta mallia. Mutta tuloksena on ollut — kuten byrokratiassa useimmiten — joukko sanoja, joiden merkitys jää kuulijalle vähintäinkin hämäräksi.

**Se on yhdelle oopperakyyri
taas toiselle Tukholma-tyyri
Dunckan, Forsellin figyyri
tai Pariisin polityyri.**

Kulttuurin olemusta on lähdeittävä tarkastelemaan käytännöstä käsin. On katsottava, mitä se tosiasiasa on ruohonjuuritasolla.

Historiallisesti ”kulttuuri” tarkoittaa viljelyä, siis elinkeinoja ja niiden kautta kaikkea tietyn ihmisryhmän elämäntiloihin kuuluvaa: tietoja, taitoja, asenteita ja ihmisten tekemiä konkreettisia ja abstraktisia aikaansaannoksia. Tästä ideaalitulosta sanan merkitys on rajusti supistunut. Tosiasiasa se tarkoittaa enää establishmentin hyväksymiä taiteenaloja, jotka on tarkkaan luokiteltu: musiikki, kuvataide, kirjallisuus, performanssi, teatteri, tanssi, lausunta jne. Täysiar-

voisina hyväksytään mukaan lisäksi museot kokoelmiineen, kansanperinne ja ehkä erikoistapauksena tieteellinen tutkimustyö. Rajatapauksia ovat eräät sosiaalisen (vapaa-ajan) elämän ilmiöt: pöytätavat, alkoholikulttuuri, pukeutuminen jne.

Sektoroitumista edistää eri aloille erikseen laaditut lait, asetukset ja vaikkapa valtionapujärjestelmät, jotka tarkkaan määrittelevät, mihin tarkoitukseen kunnat tai yksityiset järjestöt ja taiteilijat saavat ”kulttuurirahoja” käyttää.

Eri taiteenalojen edustajat tai kulttuurisihteerien tapaiset kaikkien taiteenalojen puolestapuhujat eivät myöskään ole tässä asiassa syyttömiä. Kun toimitaan aktiivisesti jonkin osa-alueen profiiliin nostamiseksi, nostetaan helposti — ja täysin tahattomasti — sen ja naapurien välisiä raja-aitoja. Kenttä pirstoutuu yhä pahemmin ja ero ”kulttuurielämän” ja muun inhimillisen todellisuuden välillä syvenee.

**Tuhatkarvainen on kyltyyri
se on Kiinassa myyri**

**Mut Suomessa Suomen kyltyyri
tuon kaiken on karrikatyyri**

Irralliseksi esineeksi joutunut, sisäisesti sektoroitunut ”kulttuurielämä” on surullinen ilmiö. Se on kuin todelliselle elämälle vieras koriste jota voidaan käyttää tai olla käyttämättä. Se on aiheellisten epäluulojen kohde ja hienostelun väline. Tällaiseen asemaan jouduttuaan hengenviljely ei taatusti onnistu. Se, mikä on repäisty irti elävästä elämästä, ei todellakaan voi enää elää.

Oikeastaan pitäisi voida unohtaa koko sana ”kulttuuri” sen nykyisessä merkityksessä. Laulaminen, soittaminen ja kuvan piirtäminen pitäisi voida olla yhtä luonnollisia asioita kuin ruuanlaiton tai laskujen maksamisen. Aineelliset edellytykset tähän Suomessa ovat sentään kohtalaiset. Vasta sitten, kun näin on, hengenviljely palaa osaksi muuta elämänmenoa. Vasta sitten sitä ei enää kummastella outona arkielämään liittyvänä turhana koristeena. Vasta sitten sillä ei enää voi hienostella.

**Marja Kalske
kulttuurisihteer**

Runositaatit: Eino Leinon ”Kyltyyri” 1912.

Lempäälän laulu

1.

Kotiseudulle tälle lauluni soi ---
Teen retkeni vuosien menneitten maahan.
Kivikautisen haapion nähdä voi,
ukonvajaat, kirveet ja raudasta saahan
krapusolkensa neito kaunis ja nuori,
erämetsiä kulkee miesten joukko.
Savumerkkejä antaa taas Pirunvuori,
tarun kertoa voisi metsäin loukko.
Kotiseudulle tälle lauluni soi ---
Vakoon siunaten siell' on kylvetty siemen.
Näin entisen löytäen, muistoissa voi
yhä kulkea kalmistoon Päivääniemen.

2.

Kotiseudulle tälle lauluni soi ---
vuossatojen pitkän ja mittavan saaton ---
Pyhän Birgitan kirkon jo kellot soi,
ristinmerkki Kynttilänmessun on aaton.
Näin kaskien sauhun, voutien vallan,
vielä säämiskämaakarinkin tuvan
sekä Kuokkalan pärskyvän kosken alla
kuulen myllyn ain' kolkkeen uusiintuvan.
Kotiseudulle tälle lauluni soi ---
Hämeen heleät seudut, menneitten muistot,
ne saartavat vesistöt, laineissa voi
nähdä kuvana metsien sankat puistot.

3.

Kotiseudulle tälle lauluni soi ---
Sen järviä sinessä aurinko takoo,
kivikanavaa soljua laivat voi,
kesän vilja tuulessa heilimöi, lakoo.
Teräsrasteet, tie, vesi koskettaa rantaa,
Pyhävanaa vie Turku-Tampere tie.
Siirtolaistenkin ajatus kauas kantaa,
täällä Karjalan, Hämeen yhteinen tie.
Kotiseudulle tälle lauluni soi ---
Korteselkää jo pirkkalaisetkin souti,
ja Toutosta mainingit huuhtoa voi,
kivet saaresta Simuna-noita nouti.

4.

Kotiseudulle tälle lauluni soi ---
Sen tarmolle, toimille, kulttuuritöille.
Tätä seutua jättää en koskaan voi,
sydän sykkii järvien kirkkaille vöille.
Elän rikkaudesta sen menneisyyden.
Joka päivä on lahja Korkeimmalta.
Siksi laulumme nouskoon kiitosta soiden
Hänelle, joll' on kaikki voima, valta.
Kotiseudulle tälle lauluni soi ---
Kuva syntymäseudun mieleesi paina!
Kun maisemat Lempäälän Luojamme loi,
Hänen kasvonsa yllämme väikkyy aina.

Sanat: Inkeri Törmävaara-Sundström
Säveltänyt: Rauno Lehtinen

Kotiseutuni Lempäälä

Ei seutua liene kauniimpaa
kuin kotoiset rantamat nää?
Monet muistot mieleni herkäksi saa,
laulut kotoiset heläjää.
Sana Lempäälä kauniina korvissain soi
kotiseutuni kallehin oi.

Nälkävuosina kanava kaivettiin
poikki kapean kannaksen.
Siitä asti laivat on kulkeneet
kautta kanavan porttien.
Niinpä vieläkin kuljemme laivalla
tällä hopealinjalla.

On Lempäälä saari selällinen
vaan kenpä sen huomaisi ken,
vaikka veneellä kosket laskien
olis kiertänyt saaren sen.
Kotiseutuni Lempäälä mulle on ain
helmi kirkkahin muistoissain.

Kauan Vanajan vedet on virranneet
kautta Kuokkalan kosken sen,
jossa myllyt on vinhasti pyörineet
leipäviljaa jauhattaen.
On Kuokkalan koski ja seutu sen
monen laulun arvoinen.

Kosken kareja kerran uhmaten
höyrylaiva Ilmarinen
lähti koskea ylös nousemaan
kiviin juuttui se noustessaan.
Muistomerkki kosken rannalla on
yhä koski on kahleeton.

Sanat: Eino Koskimies
Säveltänyt: Eino Koskimies

Yleisradiotoiminta alkoi Kuljussa

Eräänä syyspäivänä vuonna 1922 oli Lempäälän pitäjässä sijaitsevalle Kuljun rautatiepysäkille Tampereelta tulevaa junaa odottelemaan saapunut mm. maanviljelijä Lauri Tuisku parin apulaisensa kanssa. Kuormarattaiden eteen valjastettu Laurin polle kuopi tapansa mukaan hevospuomin edustan maaperää ja hörhisteli korviaan kuullessaan junan vihellyksen. Miehiä vaivasi uteliaisuudensekainen hermostuneisuus, jotain tavallista erikoisempaa oli tulossa.

Paikallisjunat olivat siihen aikaan "sekajunia", joissa muutaman matkustajavaunun lisäksi oli jokuinen tavaravaunu. Junan pysähtyttyä hyppäsi asemalaiturille nuorehko mies, joka äskettäin oli muuttanut asumaan läheisen Ahostenjärven päässä sijaitsevaan, neiti Petäjän silloin omistamaan, mutta myöhemmin Perälän huvilana tunnettuun kiinteistöön. Tämä nuori mies oli tilannut Lauri Tuiskun kuljettamaan muuttokuormaansa.

Tavallisen muuttokuorman saapuminen Kuljun pysäkille ei olisi ollut lainkaan merkittävä asia, mutta kun tiedetään, että tapaus oleellisesti liittyy Suomen Yleisradion alkuvaiheisiin, muuttuu asia toiseksi. Kuljuun muuttava henkilö oli nimittäin äskettäin Tampereen teknillisestä opistosta valmistunut nuori radiokokeilija Arvi Hauvonen, jota sittemmin on kutsuttu Suomen Yleisradion isäksi.

Insinööri Arvi Hauvonen syntyi 11.3.1899 Eurajoella. Käytyään keskikoulun Raumalla hän jatkoi opintojaan Tampereen teknillisen opiston sähköteknillisellä opintosuunnalla. Jo oppikoulu- ja opistovuosinaan hän oli kiinnostunut langattoman lennättimen salaisuuksista. Morseaakkoset opeteltiin jo Raumalla naapurin pojan kanssa. Teknillisessä opistossa saatiin lisäoppia. Omista laboratoriovälineistä rakennettiin mm. vuonna 1917 oma langaton lennätinasema. Asema ei kuitenkaan voinut olla kovin tehokas, kun antenni piti kätkeä katon alle. Venäläiset viranomaiset epäilivät kaikkia tällaisia laitteita omien tarkoituksensa vastaisiksi. Lopuksi punaiset tämän aseman hävittivätkin, kun löysivät antennilaitteet ullakolta.

Suurista aikeista asevelvollisuuttaan Mikkelissä Hauvonen hakeutui saksalaisten opettajien johdolla toimivaan ns. Funkkerikouluun eli sähköttäjäkouluun.

Petäjän/Perälän huvila Kuljussa, missä insinööri Hauvonen aloitti puheradiokokeilunsa.

Alan tietämys lisääntyi hänen käytyään Helsingissä Valtion kipinälennätinkoulun. Pääsy sinne helpotti se, että hänellä ennestään oli alan tuntemusta.

Ennenkuin palaan uudestaan Kuljuun ja insinööri Hauvosen osuuteen Suomen yleisradion kehittämisesä, siirryn ajassa useita vuosikymmeniä taaksepäin luodakseni lyhyen katsauksen niihin keksintöihin, jotka olivat luoneet mahdollisuuden langattomaan tiedonvälitykseen.

Englantilainen James Maxwell keksi sähkömagneettisen aaltoteorian vuonna 1873. Tämän vahvisti saksalainen Heinrich Hertz neljä vuotta myöhemmin.

Puhe- ja muun äänen välittämisen metallilankaa pitkin keksi englantilainen Graham Bell vuonna 1875. Vieläkin puhutaan Bell'in puhelimesta, jolloin tarkoitetaan tavallista puhelinkonetta.

Varsinaisen radion keksijänä pidetään yleisesti italialaista vuonna 1874 syntynyttä Guglielmo Marconia. Hän siirtyi Englantiin vuonna 1896, missä kuoli vuonna 1937. Hänen ensimmäinen patenttihakemuksensa tapahtui vuonna 1890 ja vuonna 1904 tehty patenttihakemus johti keksinnön käytäntöön soveltuvaksi. Hän ensimmäisenä sai yhteyden yli Atlantin vuonna 1902.

Sanaa radio ei tähän aikaan vielä tunnettu, se tulee latinan sanasta radius = säde.

Langattoman lennättimen, siis radion, keksijän titelistä kyllä kiistellään. Venäläinen Aleksander Popov mm. järjesti langattoman sähköyhteyden Kotkan ja Suursaaren välille vuonna 1900. Se oli tietävästi ensimmäinen yhteys Suomessa.

Langatonta lennätinyhteyttä voitiin käyttää avun hälyttämiseksi mm. Titanic-laivan haaksirikon tapahduttua vuonna 1912.

Maailman ensimmäiset nykyistä yleisradiotoimintaa vastaavat lähetykset alkoivat USA:ssa vuonna 1920. Niistä käytettiin nimitystä Broadcasting — laajalle heittäjä tai laajalle heittävä. Englannissa alkoivat vastaavat lähetykset vuonna 1922.

Mutta palatkaamme Kuljuun. Valmistuttuaan Tampereen teknillisestä opistosta Hauvonen sai työpaikan Tampereen kaupungin sähkölaitoksella. Sodan jälkeen Tampereella vallitsi kova asuntopula. Hauvosen onnistui saada tilapäinen majapaikka kaupungin ulkopuolelta Kuljusta kuten alussa kerroin. Vuonna 1972 Perälän huvilan pihalla suorittamassani haastattelussa Lauri Tuisku kertoi, että lennätinlaitteita sisältäviä laatikoita oli useita, painavin oli polttomoottorikäyttöisen voima-aseman kuljetuslaatikko. Näyttäen huvilan kivijalassa olevaa ovea tokaisi Tuisku: ”Tosta luukusta ne pantiin tonne noin.”

Käydessäni haastattelemassa Asikkalassa eläkepäiviään viettävää insinööri Hauvosta, hän kertoi ottaneensa melkein joka ilta ja yö yhteyden maan eri puolilla ja ulkomaillakin toimiviin radioamatööreihin. Siihen aikaan Nuoren Voiman Liitolla oli oikeus myöntää harrastustoimintalupia. Myöhemmin vastaavan luvan voi antaa Suomen Radioamatööriliitto ry. Hauvosen kutsu oli silloin OH 3 NB. Kirjaimet OH ovat Suomen kansallisuustunnus, numero 3 tarkoittaa Hämeen läänin ja viimeiset kirjaimet asianomaisessa läänissä vapaita käytettävissä olevia. Tässä voin mainita, että Radioamatööriliiton ilmoituksen mukaan tämän kirjoittajalla oli Lempäälän toinen virallinen radioamatöörilupa. Aseman tunnus oli OH 3 NV.

Aluksi kaikki langattomat yhteydet olivat tapahtuneet sähkötyksellä morsemerkkejä käyttäen. Keväällä 1923 insinööri Hauvonen alkoi kokeilla puhelälähteyksiä. Mikrofonina hän käytti tavallista puhelimen hiilimikrofonia (luuria) ja lähetyspotkena Philipsin 2,5 Watin vastaanottoputkea, aaltopituus oli n. 300 m.

Siirryttyään Tampereen kaupungin sähkölaitoksen palvelukseen, oli Hauvonen saanut laitoksen johtajan dipl.ins. J.A. Simolan ja konttoripäällikkö maisteri A.R. Allinniemen kiinnostumaan kokeiluistaan. Heidän sekä lisäksi insinööri Lauri Tiitola oli Kuljun kokeilija saanut kuuntelemaan ensimmäistä puhelälähteyttä. Koetta seuranneen työpäivän aamuna oli Hauvonen utelias kuulemaan kokeen tulosta. Kuuluvaisuus oli ollut tyydyttävä. Kuuntelijat vaan ihmettelivät, että mistä se koiran haukunta siihen oli sekaantunut. Silloin nuori kokeilija muisti, että hänen Nallekoiransa oli ollut samassa huoneessa, ihmetelty kun isäntä yksin puhuu päin seinää ja alkanut haukkua päpättää vierellä. Kokeen onnistumiseen näinkin hyvin vaikutti osaltaan sekin, että lähetyspaikka sijaitsee

Ahostenjärven verrattain korkealla rannalla, josta Tampereen suuntaan oli vapaata aukeamaa.

Tulevana vuonna tulee kuluneeksi 65 vuotta siitä, kun Kuljusta lähtivät ensimmäiset puhutut sanat eetteriin. Elleivät ne olleet aivan ensimmäiset Suomessa niin ainakin ne olivat alku Suomen yleisradiotoiminnan perustamiseen. Hauvonen siirsi nimittäin radiolaitteensa ensin Tampereelle Härmälässä sijaitsevaan Lepolan huvilaan ja sieltä Hämeenkatu 26 sijaitsevan Tampereen puhelinosuuskunnan silloin omistaman talon yläkertaan. Tämä asema alkoi 1.11.1923 säännöllisesti lähettää kolmesti tai neljästi viikossa pääasiassa soittoesityksiä.

Aseman tueksi perustettu Tampereen Radioyhdistys piti sitä kuitenkin olosuhteisiin nähden liian heikkotehoisena. Seuraava tehokkaampi lähetyksiasema rakennettiin Tammerkosken rantaan teatteritalon viereen. Tästä asemasta lausui vuonna 1925 mm. helsinkiläinen toimittaja L.M. Viherjuuri, joka alusta asti oli ollut mukana radiotoiminnan järjestelyissä: ”Aloitettuaan toimintansa jo marraskuussa 1923 sikäläisen puhelinyhdistyksen huoneistossa on se jo ehtinyt hankkia itselleen oman huoneiston, joka siis on ensimmäinen itsenäinen yleisradioasema Suomessa sanan varsinaisessa merkityksessä.”

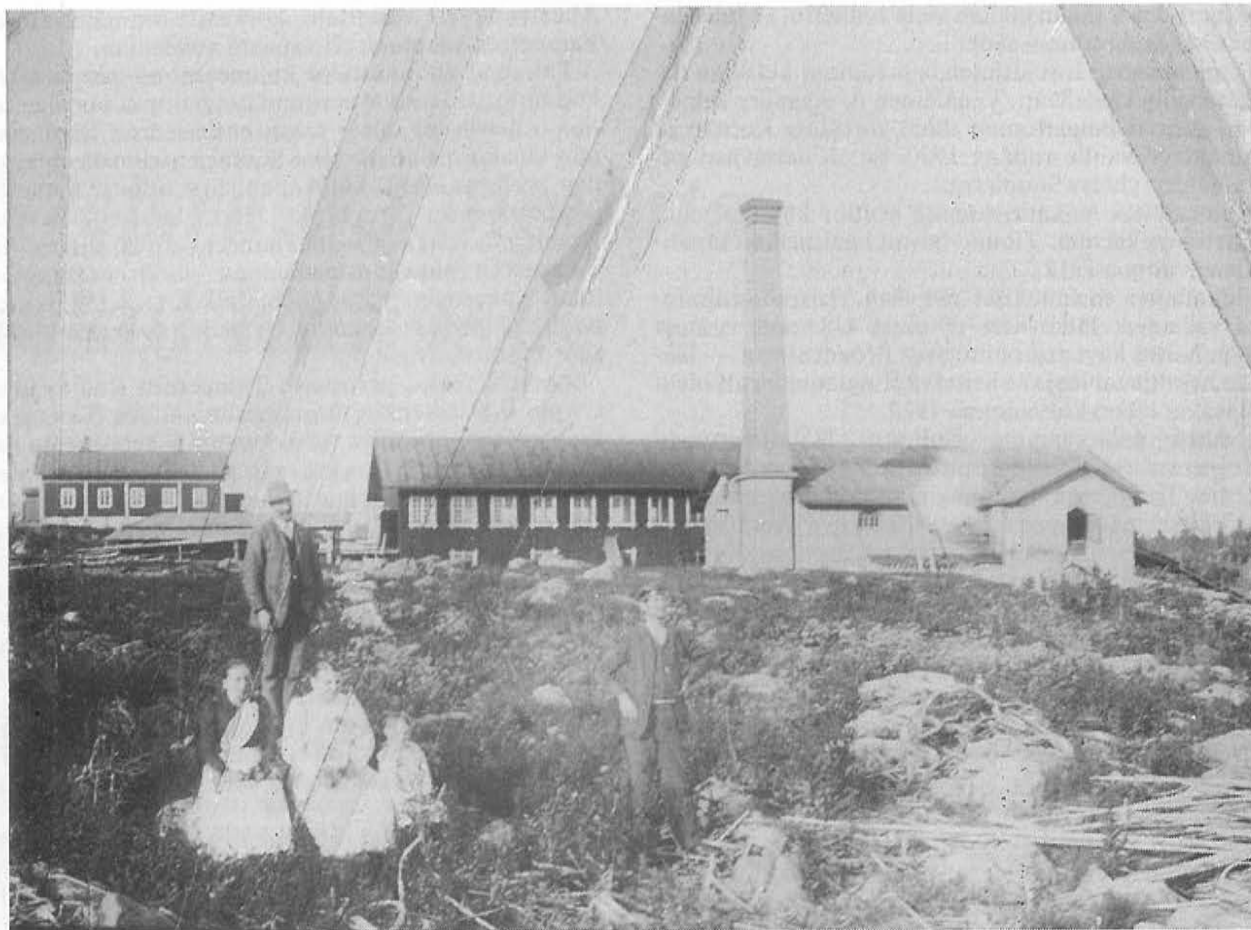
Kaikkien näiden tähän asti rakennettujen lähetyksiasemien toteuttaja oli ollut sittemmin yli-insinöörin arvon saanut Arvi Hauvonen, siitä nimitys ”Suomen yleisradion isä”.

Tampereetta pidetään Suomen yleisradiotoiminnan syntymäpaikkana, mutta kuten edellä kerrotusta käy ilmi, osa kunniaa kuuluu kuitenkin Lempäälän Kuljulle, tehtiinhän siellä ratkaisevia alkukokeita.

Heikki Kyykoski

Yli-insinööri Hauvonen luovuttaa Heikki Kyykoskelle Suomen Yleisradion perustamiseen liittyvää materiaalia.

Hollon saha Kuokkalassa. Tämä saha, jonka omisti A. Ahlström Oy, oli aikoinaan Hämeen kuuluisimpia. Se lopetti toimintansa 1912. Lempäälän kunta osti Hollon tilan ja sahan rakennukset 1919 ja muodosti kuvassa näkyvästä isännöitsijän rakennuksesta lastenkodin. Muut rakennukset myytiin ja hävitettiin.

Sahat teollisuuden pioneereina Lempäälässä

Lempäälä tunnetaan nykyään teollisuudeltaan varsin vireänä kuntana. Teollisuusyrittäjät ovat oivalta- neet Lempäälän edut sekä maantieteellisen sijainnin Tampereen naapurina, että hyvät liikenneolosuhteet. Maantieteellinen sijainti on luonnollisesti ollut muutumaton, mutta liikenneyhteyksien synty oli ratkaiseva askel noin sata vuotta sitten alkaneessa teollisuuden esiinmarssissa pitäjään.

Lempäälän teollistumisen alkuaika ajoittuu 1880- ja 1890-luvuille, jolloin pitäjään perustettiin kolme mer-

kittävää yritystä. Ajan kuvan mukaisesti kaikki yritykset toimivat metsäalalla, sahalaitoksina.

Jo ennen 1880-lukuakin Lempäälässä oli ollut jonkin verran ns. esiteollisuutta esimerkiksi myllyjä, pajoja, kotitarvesahoja ja joitain kauppapuoteja. Varsinainen teollisuus alkoi Lempäälässä kuin koko Suomessa vasta vuosisadan loppukymmeninä.

Se sysäys, mikä sai teollisuusyrittäjät suuntaamaan katseensa Lempäälään, oli jo edellämäinnittu liikenneväylien synty. Lempäälä sai 1870-luvulla kaksi merkittävää liikenneväylää; kanavan ja rautatien.

Lempäälän kanavaa oli suunniteltu jo aikaisemminkin 1700-luvun lopussa kulkevaksi Rikalan kylän kautta. Lopulta kanavaa alettiin rakentaa 1860-luvulla ja se valmistui 1873. Suurimman merkityksensä kanava sai tavaraliikenteen väljänä ja etenkin se palveli tukinuittoa. Matkustajaliikenne keskittyi lähinnä rautatielle.

Hämeenlinna—Tampere-rata oli vireillä jo 1860-luvulla, mutta varojen puutteen vuoksi hankkeen rakentaminen siirtyi seuraavalle vuosikymmenelle. Liikenteelle rata avattiin 1876 kesällä. Näin oli saatu edellytykset liikenteellisten olojen puolesta teollisuuden esiinmarssille.

Sahateollisuudessa kehitettiin uusi tekniikka 1800-luvun puolivälissä. Perinteisen vesivoiman sahan voimanlähteenä korvasi tästälähin höyry. Tehokkaampi uusi voimanlähde aiheutti sahateollisuusmarkkinoilla maailmanlaajuisen noususuhdanteen ja Suomi perinteisenä metsävaltiona sai hyvän vientiartikkelin.

1880-luvulla suhdanteitten yhä pysytellessä korkeina alkoi ryntäys Hämeen metsiin, jotka olivat lähes koskemattomat, sillä perinteisiä vesivoimalla toimivia sahoja Hämeessä ei juuri ollut. Ryntäyksen johdossa kulkivat kaksi tunnettua metsäpatruunaa Antti Ahlström ja Wilhelm Rosenlew. Myös Lempäälä pääsi osalliseksi Hämeen puista syntyneeseen kilpajuoksuun.

Ensimmäisenä yrittäjänä Lempäälään ilmestyi tehtaapatruuna Elieser Johansson, joka perusti vuoden 1887 aikana kaksi höyrysahalaitosta Pyhäjärven vesistön alueelle. Ensimmäisen hän perusti Pirkkalan Partolaan ja toisen Lempäälään Vaihmalan kylään¹⁾. Lempäälän sahan nimeksi tuli Parkosaaren saha.

Johansson pystyi yhdistämään sahojensa toiminnan varsin mutkattomasti, sillä Partolan saha hoiti Pyhäjärven pohjoisosan alueen ja Parkosaaren saha Vanajaveden pohjoisosan ja Pyhäjärven eteläosan alueita.

Parkosaaren saha tarjosi parhaimmillaan työtä 26:lle miehelle. Tukkeja uitettiin käsiteltäväksi esim. vuonna 1889 3000 kpl. Kuitenkin jo vuonna 1890 Johanssonin oli lopetettava Parkosaaren sahan toiminta. Luopumisen pääsyy lienee ollut kahden voimakkaan kilpailijan ilmestyminen Lempäälään.

Seuraava sahateollisuusyrittäjä, joka ilmaantui Lempäälään oli tamperelainen kauppias C.G. Blomberg. Blombergilla oli jo ennen sahaansa mylly Kuokkalan kylässä, mutta vuonna 1888 hän laajensi yrittäjänsä perustamalla sahan kirkonkylään Anttilan maalle ns. Myllyrantaan.

Rautatietä Blomberg käytti tehokkaasti hyödykseen. Kun uittamalla sahalle tuodut tukit oli siellä käsitelty, vietiin valmis sahatavara pientä sivuraidetta pitkin hevosten vetämillä vaunuilla Lempäälän asemalle juniin lastattavaksi.

Blombergin sahan alkuvaiheet olivat taloudellisesti huonot, sillä sahan kannattavuus oli erittäin heikko.

Niinpä jo vuonna 1891 Blomberg teki vararikon ja saha joutui seisomaan kolme vuotta, kunnes uusi yrittäjä J.W. Enqvist aloitti toiminnan uudelleen. Vuosisadan loppuun mennessä Blomberg sai yrityksensä uudelleen haltuunsa ja laajensikin sitä perustamalla myllyn sahan yhteyteen. Blombergin yritys tunnettiin Lempäälän Sahamyllynä ja se toimi pitkälle 1900-luvun puolelle.

Kolmantena ja suurimpana tuli Lempäälään Antti Ahlström. Ahlström perusti sahaansa vuonna 1890 nykyisen Hollonnokan alueelle. Sahan nimeksi tuli Hollon saha ja se oli heti syntyessään paikkakunnan selvästi suurin.

Pirkkalasta kotoisin ollut Antti Ahlström oli kehittänyt Kokemäenjoen alajuoksun tietämiin vahvan sahalaitosketjun mm. Pihlavan, Noormarkun ja Eura-joen sahat kuuluivat Ahlströmille. Rannikkoseudun metsät alkoivat kuitenkin ehtyä ja Ahlströmkin kiinnitti katseensa Hämeen metsiin. Tampereen seudut kiinnostivat Ahlströmiä jo siksikin, että uitto Kokemäenjokea pitkin suursahoille oli suhteellisen lyhyt.

Kuitenkin Ahlström perusti Hämeeseen muutamia sahoja työstämään tukkeja jo paikanpäällä, näitä olivat Tampereen Santalahden saha, Ylöjärven Niemen saha ja Lempäälän Hollon saha. Hollo hoiti Tampereen eteläpuolen aluetta mm. Vesilahtea, jonka metsiin Ahlströmin ostomiehet saivat yliotteen 1890-luvulla. Lisäksi uitettiin puita Holloon niinkin kaukaa kuin Längelmäveden alueelta.

Työpaikkoja Hollon saha tarjosi runsaasti. Aloituvuonna 1890 työntekijöitä oli 91 henkeä ja kymmenen vuotta myöhemmin jo 155 henkeä. Lisäksi suursaha poiki muitakin asioita pitäjään mm. Kuokkalan kansakoulu perustettiin lähinnä silmälläpitäen Hollon sahan työläisten lapsia.

Lempäälän hyviä liikenneoloja Ahlström käytti tehokkaasti hyväkseen. Hän veti sivuraiteen sahalleen vuonna 1898, jota liikennöivät höyrykäyttöisen ”päsin” vetämät valmiit puutavaravaunut. Lempäälästä puutavarajunat höyryivät aluksi Helsingin ja Turun suuntaan, kunnes Tampere—Pori -rata valmistui vuonna 1895. Sen jälkeen määräasema oli lähinnä Pori.

Ahlströmin yhtiö kasvoi pohjoismaitten suurimmaksi puutavaran laivaajaksi, jolla oli 1900-luvun alussa kahdeksan vientisaha. Liike laajeni seuraavaksi Itä-Suomeen, mikä tiesi samalla kuoliniskua Tampereen alueen sahoille. Ahlström luopui Santalahden, Niemen ja Hollon sahoistaan vuosien 1907—10 välisenä aikana.

Lempäälän sahateollisuus kukoisti siis vain noin 20 vuotta, mutta se avasi pioneeritoiminnallaan urat Lempäälän myöhäisemmälle teolliselle kehitykselle. Hyvät olosuhteet niin maatiieteelliset kuin etenkin liikenteelliset olivat silloin sata vuotta sitten, ja ovat sitä yhä tänä päivänä, yksi ratkaisevimmista sivistä yrittäjän valitessa Lempäälän yrityksensä sijaintipaikaksi.

Juha Raunio

Lähteinä käytetty: Arajärven Lempäälän Historiaa ja Raunio proseminaariesitelmää ”Kanavan ja rautatien merkitys Lempäälän sahateollisuuden syntyyn 1880- ja 1890-lukujen taitteessa”.

¹⁾ Sahan sijainnista erilaisia tietoja.

Kuvia Ahtialasta

Arvon mekin ansaitsemme — — Ahtialasta pienestä.
Sieltä om muistot muistissamme — koti oli toisensa kyljessä,
Pelloilla jo lapsena työtä saatiin, siellä olkivuoteella maattiin,
joskus leipäkin keskemme jaattiin, olimme kuin yhtä perhettä.

Laasonportilta Ahtialaan on noin kolme kilometriä,
Lastusten kiviavetan takaa on vain tuhannen metriä.
Ensin oli Lastusten sonnihaka, vasikkahaka alas myllyaukealle,
pieni metsikkö rajaportti, ja aukeaa Ahtialan maisema.

Halki kauniiden viljapeltojen ratastie vie meidät Ahtialaan.
Vilkaise kuitenkin järvenpuolelle — kylämme rantamaisemaa.
Siinä oli mättäinen vesijättö isojen lintujen paratiisi,
Kurjet, joutsenet, taivaanvuohet, kuovit, kuikat, kurpat ja muut.

Herukkainen niemeke Tiironnokka, Äijänsaari ja äyränteet.
Kaislikkorannassa tervalepät, tuomet, pihlajat — vadelmineen.
Lintujen kuoroja aamuin ja illoin kylämme herkistyi kuulemaan silloin.
Vesijättö jo pelloksi käännetty aikaa, linnutkin kaikonheet ehkä pois.

Kuljetaan ratastietä pienenmatkaa, ollaan Kuokolannotkossa,
siinä on kivet vielä istuimiksi, kuuset auringon suojana.
Rentukkalähteestä, ole hyvä! voisit janosi sammuttaa-a-aa
tässä on Ahtialan discobaari — ilo on aivan ilmaista.

Taenpana siinä seuraa Isomäki jota käärmemäeksi sanottiin
se siinä seuraakin kylään asti, päättyy Antilan riihelle.
Keskellä vainiota punainen lato, kataja-kivikkosäkkäsessä
sillä on toinenkin (tuhma) nimi Häsymäeksi oli haukuttu.

Ratastie ampaisee Pietilään asti, kuusiaidan portista puutarhaan,
Jäntyrin sillalta poikkeaa tie Grymille sekä Jutilaan, — —
mennään me kuitenkin Antilan tietä, päästään alkamaan kylämme alusta:
Runomäen laidasta Präikälästä talojono tulee tännepäin.

Antilan huvilan takana siinä oli Sivulan luuta Miinan majanen.
Suutari Hilden, Rantanen, Kallio, Keskinen, Hakala sekä Thulin, — —
vieläkö siinä on se Harjulan mökki, Hän oli Lempäälän toripoliisi
kyynärän mittainen punainen parta, ylpeä oli virastaan:

”— Kon ei ennen kon minä soitan,,” komenteli torilla kauppiaita
Lehmäkellolla soitteli merkin, kauppiaat saivat aloittaa.
Leipää, voita, juustoa, piimää ja vaikka kotitekoista palttinaa, —
Isänikin veisteli kasakkaratsuja varsinkin Joulun myynteihin.

Antilan ja Hakalan välistä alas, olemme Pajamäen kummulla.
Takana Hallian talon mökki, talo kun siirrettiin aikanaan.
Tuossa on Lindin-Kaisan mökki, pirtti ja porstua, avokuisti,
siinä on syntynyt Professori-Kalle kantaa nimeä Ahtiala.

Samantien varressa toisella puolella oli Kustaa Janssonin pytinki.
Hän oli ennen Pietilän isäntä, ja vanhan Jutilan velimies.
Ratsasteli valkoisella orhillansa, naukkaili konjakkipullostansa, —
sylki raitilla pitkiä sylkyjä kun oli niin äveriäs isäntä.

”— Joi sen talon perseeseensä..” irvaili kylänsä asukkaat.
Mutta Kustaa näytti että tällaisenaikin lunastaa vielä paikkansa:
Veisteli kanteleet, kiulut ja pilkkumit, tekipä kirkkoomme puukruununkin,
pajassaan kalkutteli rautaiset helat, merkkasi puumerkin ja K.J.

Janssonin rinnalla punainen tupa, kasvimaat ja kauniit kiviaidat.
Ne ovat Grymin Oskarin ja Fannin käsin raivaamat tonttimaat.
Isojako pyyhkäisi kylämme ylitse, siinä meni Grymien kauniit pellot,
Jutila levitteli rakennukset, teki kasvimaistamme karjopihan.

Oskarin ja Fannyn suru oli kauhea, sitä ei kestänyt katsella.
Otto Kingelin kutsuikin Oskarin voudiksansa kun oli kynämies.
Myöhemmin muuttivat mylläriksi, sieltä palasivat kotiinsa vasta
kun kansalaissota oli kytessä ja maailman rauha oli rikottu.

Oskari peri Kustaalta opettajain virat, kierto- ja pyhäkouluissa.
Palosyyntit ja perunkirjat ja monet kylämme planketit.
Olihan nuoria jo kansakouluissa, mutta vanhassa vara on aina paras
ja luotto säilyi tutulla miehellä, vaikka ”kotisodan” jäljet kiusasi.

Jätetään ihmiset ja jatketaan tietä: Tässä on Jutilan talokompleksit.
Vuossadan vaihteessa se oli vielä kuin keskiaikainen linnoitus.
Navetat, tallit, suulit ja aitat, päärakennus ja nurkka nurkassa,
vajasta pääsi vainiotielle, ovet suljettiin klinkeillä.

Tulimme kylämme keskipisteeseen Raitille sekä Kissakivelle.
Tämä on kolmentiehaara ja kylämme kokoontumispaikkana.
Tässä äijät makas rähmällensä, työpäivän päätteeksi keskustelemassa,
tässä ne nuoretkin ajallansa toisiaan kävi tapaamaan.

Kolmentienhaaran laskiaisena roskat kyörättiin pirteistä,
ensin oli laksistu ovensuusta perälle, pahat henget eksyksiin.
Tässä oli raitimme tasainen tanner, siinä joskus vaikka polkaksi pantiin.
Keväällä talkoissa puhtaaksi lakaistiin tämä kylämme ’paviljonki’!

Hagmannien rakennus aidan takana, rinnallaan on Erkkilä.
Alempana alitiellä Terri-muurin tupa, talo kun siirrettiin kauemmaks.
Erkkilän ”Haila” ja Toopilän Kaisa, hekin on jäänteitä taloistansa
Hopan talosta sentään jäi trekooli, kylämme romantiikan pesäksi.

Erkkilän Haila sai nimensä siitä, kun hän oli ent. talon eläkevaari ja
kasvatteli sonnimmullikoita, juotellessaan vasikoitaan hän lauleli:
Haila, haila, haila, haila hmy-hmy hyy, sonnini meni mutta saunan sain.

Raitti ei aina ole ollut raitti, tässä oli monia taloja:
Hoppa, Teeri, Toopila, Hävölä, Laurila, Erkkilä ja mökkejäkin.
Hopan trekoolista on jäljellä vaahterat, syreenipensaat ja kellari.
Tässä se kukoisti kylämme romantiikka, isojen vaahterain suojassa.

Suulin nurkassa oli postipönttö, salaperäinen kottelo.
Oikea posti kun oli pois noudettu, sujauteltiin rakkauskirjeitä.
Niitä sitten luettiin vaahterain alla, kuka naurain kuka kyönelehtien
— kuollutta kylämme ei ollut koskaan, aina jotakin tapahtui.

Suuliilta jatkamme kartanoomme, Pietilä oli aikamme kaunistus.
F. Onnelan aikana se oli meidän pikkuihmisten ihastus.
Saksankuusi-kranssilla piha oli aidattu omaksi hienoksi sviitiksensä,
käytävät suorat ja kukkalaitteet äitini istutti kauniiksi.

Ulompänä siitä oli siipirakennus, sekin oli valkoinen ja komea.
Suuri avokuiisti josta ovia pirttiin ja piikakamareihin.
Siinä oli myöskin karjakeittiö, herrasväensaunan vesipadat,
kun kuisti oli isäimme aikainen kisapaikka tapahtui monia kummelluksia.

Jatkamme matkaa Pietilän ohitse, on vielä Lehtos-Janne ja Leikkari.
Poikkeamme niitä ennen Tuulimyllyn kalliolle kylämme näköalapaikalle.
Tässä oli punainen tuulimylly, viime vuossadan jauhattaja, —
meitä se enää vain keikutteli siipikeinussa, rotisten.

Vielä on noustava vuoristopolkua toistasataa metriä.
Tässä on Ahtialan Helkajuhlapaikka, ollut monia sukupolvia.
Helatorstai, helluntai, juhannuskokot, kutsuivat kyläämme juhlijoita.
Tanhuihin osallistui nuoret ja vanhat, laulut meni sydäimestä sydämeen.

Kehdonkukkula on muodoltansa kuin vanha tulivuoren kraateri.
Paljaalla laellaan sillä on kuoppa, hyvä tulipesä kokolle.
Alaspäin laskeutui "laavalattia" piiritanhujen tallattavaksi
Juhannuksena tietä kulki kirjava nauha, ihmisjonoja kaukaakin.

Kolme kirkkoa sieltä nähdä sai, kun oli kiikari mukana.
Lempäälän, Vesilahden ja Pohjois-Pirkkalan, kun oli metsät kaadettu.
Nyt on kukkulamme rämettynyt metsäksi, tavat ovat muuttuneet kaikkialla.

Jossakin vielä on kokkojuhlat, rahallahan sitä pääsee näkemään.

Aidasta ylitse Herralanvuoreen, siellä on tupa Falck-Vuorela.
Alaspäin mennessä kyläämme kohden, on uudisasukas Rassa.
Takana siellä on Haahtuvankorpi, karpalot, muuraimet suopursupaikat, —
Sekin tehtiin pelloksi kun oli muoti, takaisin suoksi ei sitä saa.

Toopilan Uurusmaa, Ullahaka ja veräjämästä takaisin Ahtialaan.
Kissakiveltä toista tietä päästään Thuliinin tiehaaraan.
Siihen koottiin kylämme mökkien lehmät, aamuin vietäväksi Metähakaan,
vuorotellen me tuotiin ja vietiin. Yhteislaidun oli vuokrattu.

Ennen tiehaaraa on suutari Dahlström, Helinin korppukauppa, ja Savikon.
Jostakin kun saatiin se 5 penniä, juostiin Savikon Helmille,
Penninkorppu oli ymmyrkäinen, viidenpennin oli soikeampi —
kuoripuolta ei ois halunnut kukaan, alapuoli oli tiiviimpi.

Savikon vierellä oli Jansson-paja ja taenpana Köyhäintalo Ajos.
Kunta oli tehnyt 4 huonetta, jokaiselle oma kuistikko.
Tiehaaran tuntumassa Tuurinkallio, Köykkälän mökki ja Davit Heinosen
hän kun toi Lapista peskihousumukulat, kylämme kakarat nauroivat.

Enää on jäljellä Mäkis-Jannen mökki, viimeinen mökki on Hieta.
Uusia taloja en tahdo mainita, en tunne uusia asujia.
Tanhua jatkuu aidattuna, monia kilometrejä Metähakaan
sitä kuljettiin paimentyttönä Pietilänkin ison karjan jäljessä.

Runomäki, Matokallio, Ryssäki ja Mustianhakamaa.
Pusan talo, ja Portaankorva, Loukku, Sikomäki ja Uuhiniitty
Tanhuaa mennään aina Rautasemaan asti, siellä on entiset 'tolpparimme'
Paattakainen, Haantakanen, Jussila, Nääjärvi, alkaakin siitä jo Lastunen.

Tässä on Ahtialan koko kuva, silloin kun olimme kotona.
Ahtiala on meidän isänmaamme monia vuosisatoja.
Jos menet kylääni, älä halveksi, siellä eli ihmiset oman aikansa.
Nythän on kylämme aivan pirstottu, mikään ei ole ennallaan.

**Kirjoitteli vuossadan alun Lastusten
pihapiirissä voudilla syntynyt
ahtialalainen.**

Rauni Lehto

Tiäkkö?

Meikäläinen on työkseen niin kuin Jorma Eton runon Suomalainen. Kysy, kun vastataan, vastaa kun ei kysytä. Ainahan sitä palkkansa eteen vastauksia hakee, mutta niin sanotussa siviilissä, joka tietysti tarkottaa vakituista palvelusta, ottaa joskus lujille. Yksi ilta oli jo lähellä ettei menny hermo.

Tiäkkö, miten Suomen asema muuttu Ison vihan aikana ja suuren Pohjan sodan jälkeen? kysyi tyttö. Kirjassa ei o sitä, opettaja käski miettiin.

Ei tullut heti mieleen. Ei tullut ylipäättänsä mieleen. Kohtalaisella teosten selailullakaan ei oikein kirkastunut, mutta sovittiin tytön kanssa, että eiköhän se huonommaksi, kummassakin tapauksessa. Tuli siinä lausutuksi jokunen sana peruskoulustakin ja kysymyksistä, joita siellä katsotaan asiallisiksi lapsille esittä. Henkilökohtaisuuksiin ei tullut mennyksi.

— Tiäkkö, mikä sussa on vikana? Sää aina arvostel koulua, niinkun siellä sun koulussas ei olis tyhmiä kysytty, sanoi tyttö.

— Tiäkkö missä on se lituskainen ruskea salkku? kysyi mies.

Ei tullut mieleen. Ei myöskään pitkällisen etsinnän jälkeen löytynyt. Mies esitti todenperäisen arvion siitä, miten tässä huushollissa ajelehtii ja kasaantuu eri paikkoihin turhaa rojua, mutta kaikki tarpeellinen hukkuu. Sen lisäksi mies esitti arvioinaan, että salkut tuhotaan systemaattisesti. Asia on niin, että nuorena meikäläinen tosiaan teki uhkarohkean teon ja heitti miehen isältään perimän ja muodottomaksi muotoutuneen siannahkasalkun roskeen. Teko tietysti oli osoitus kulttuurivihamielisyydestä ja siannahkasalkku-asia yleensä vedetäänkin perheen kriisitilanteissa esille.

Tiäkkö hyvän aforismin? kysyi iso poika. — Pitäs esitellä sellanen koulussa.

Ei tullut mieleen kouluun sopivaa aforismia, muutama osuva ajatelmä kylläkin.

— Tiäkkö sitten, missä on Lauri Viidan Kootut? Siinä olis joitakin aforismeja, tiedusteli poika.

Ei tullut mieleen eikä löytynyt etsiskelyjen jälkeenkään. Sitten iso poika muisti, että hänhän lainasikin sen Hakalan Maijalle, joka halusi perehtyä siihen ru-

noon, jossa kerrotaan siitä kun iso mies tuli pieneen kylään.

Tiäkkö, että huomenna on ylimääräinen voimisteluharjoitus? Voikko tulla hakeen mut kuudelta? kysyi tyttö.

Aika ei sopinut, silloin oltaisiin työtehtävissä.

— Tiäkkö, että sulla on hullu ammatti? Sää oot aina menossa, ilmoitti tyttö.

Talo hiljeni ja hiljaisuus oli ihana. Sitten hipsutteli joku keittiössä ja laski vettä hanasta, sitten askeleet lähestyivät. Sängyn päädyssä seiso lapsi ja lapsella oli kysyttävää.

— Tiäkkö sää, minkä takia toi keittiön lattia on ruvennu nariseen?

Ei tullut selitys mieleen, ei pohdiskelunkaan jälkeen. Yhtäpitävä narinahavainto kyllä oli tullut tehdyksi.

Uni katkesi joskus aamuyöllä. — Mikä on, mikä on? huuteli ihan pikkuinen poika sängyssään. Pikkuisella oli ollut vesirokko ja sen jäljiltä oli vielä rupia ja nyt yhä rupea kutitti sietämättömästi. Pyyhkieltiin kasvovedellä ja partavedellä ja erilaisilla liuottimilla ja lopulta kutina hellitti.

— Laula laulu, sanoi pieni. Ne meikäläinenhän siitä laulamaan unilaulua: Levon heetki nyt lyö...

— Ei titä, sanoi poika. Onneksi unilauluvalikoidessa löytyy: Joka ilta kun lamppu sammuu... — Ei titä, toinen, sanoi poika. — Jaha, se onkin että Nukuos prinssin... Ei ollut. Ei myöskään Halk' illan ruskon auermaan, ei Tiikerihai eikä Karhu oli vihreä.

— Laula ukko, sanoi pikkuinen poika.

— Mikä ukko, ai jaa Ukko-Nooa. No, tottahan sitä nyt osataan laulu Ukko-Nooasta, joka meni saunaan ja pani laukun naukaan.

— Ei titä, sanoi pieni. — Meni Kiinaan.

Mitäpä siinä, ollaan toki laulu kuultu. — Kun hän meni Kiinaan, osti pullon viinaa, meikäläinen kajahtuttaa tuttisuiselle pienelle miehelle unilauluksi kello kolme aamuyöllä.

— Tiäti laulun, sanoo pikkuinen onnellisena ja nukkuu alta kahden sekunnin.

Pirkko Saarikoski

Kansainvälistä kauppaa ennen vanhaan

Lempäälä rapukaupan keskus

On tunnettua, että ennen vuotta 1918 silloinen suurkaupunki Pietari sai suuren osan ruoka- ym. tarvikkeistaan rajan toiselta puolen Kannakselta. Tuntuu omituiselta, että kaupankäyntiin saattoi silloin osallistua suoraan jokin pieni sisämaan pitäjänkin. Tällainen paikkakunta oli m.m. Lempäälä, missä kansainvälisenä liikemiehenä toimi kauppias U.W. Lindstedt (sittemmin Lietsamo). Liike toimi kiinteistössä, missä myöhemmin ovat kauppaliikettä pitäneet ainakin Väinö Hopponen ja Eino Alapoti.

Muutamia vuosia sitten mainittu kiinteistö, jonka nykyinen osoite on Hammaspolku 4, joutui eläkkeellä olevan ylikonstaapeli Pertti Mustosen haltuun. Mustosen ryhdyttyä rakennuksen peruskorjaukseen, löytyi sen ullakolta sammalien seasta asiapapereita, joiden perusteella on ollut mahdollista selvittää otsikossa mainittua liiketoimintaa.

Uno Wihtori Lindstedt oli pienestä pitäen tottunut seuraamaan liikeasioita ja kaupankäyntiä. Isä harjoitti suutarin ammattia ja äiti harrasti m.m. leipomis-

ta ja teki pullakauppaa. Äitiä mainitaan erikoisen tarkokkaaksi naisihmiseksi. Kuuluen aikoinaan v. 1880 perustettuun Lempäälän Lastenkodin Ompeluseuraan hän harrasti varattomiin ja orpoihin lapsiin kohdistuvaa hyväntekeväisyyttä. Arvovaltaakin hänellä oli. Niinpä edellä mainitun seuran pöytäkirjoissa häntä mainitaan "madameksi", mistä me naapurin pojat saimme aiheen antaa hänelle arvonimen "Lindstedtin matami". Sen ajan kaupankäynnissä oli myös rajoituksia ja vastoinkäymisiäkin sattui yrittäjän tielle. Aikoessaan laajentaa kauppatoimintaansa hän anoi valmistamansa oluen myyntilupaa, mutta kuntakokous ei sitä myöntänytkään.

Tässä yhteydessä ei ole ollut mahdollista selvittää, milloin perheen poika Uno Wihtori avasi kauppaliikkeen, mutta esiintulleista asiapapereista selviää, että rapukauppaan hän osallistui ainakin vuosien 1890-98 välisenä aikana. Näiden luonnontuotteiden ostotoiminta ja vienti Pietariin perustui siihen, että suomekieltäkin hallitseva pietarilaismies nimeltä Vasili Saksin piti tukikohtaa ja majaili Lindstedtillä.

Pietarissa pidettiin yhteyttä ainakin elintarvikeliik-
keeseen: Veljekset Saksin, Gorstkinakatu 51. Täällä
toimiva Vasili Saksin kuului ilmeisesti samaan perhee-
seen. Erään Pietarissa päivätyn kirjee osoite on: Herr
Saksin Lempois, Lempois asema.

Toinen liike, jonka kanssa oltiin tekemisissä, oli:
F.I. Fedosejeff, Kalan ja muun tavarann kauppa, Sen-
naia Horstkinakatu N:o 2, kv N:o 37. Sieltä on esim.
tullut suomenkielinen kirje:

Pietari 15 p. lokakuuta 1898.

Herra U.W. Lindstedt

Tässä ilmoitan, että lähetän teille rahaa 2000
Suom.Markk. ja vielä ilmoitan, että nyt oitis pankaa
joku miestä Tyrvään siikoja ostamaan. Vaan kuitekin
käykä itseki aluksi ja neuvotkaa kuta parempi ja käs-
kykää oitis lähettää niitä siikoja kuin niitä rupeevat
saamaan. Kunnioituksella F.J. Fedosejeff.

Eniten kirjeenvaihdossa ja rahtikirjoissa kuitenkin
puhutaan rapukaupoista. Tässä eräs näyte:

Pietari 20 p. elokuuta 1899

Herra U.W. Lindstedt

Tässä ilmoitan, että nyt pitää tehdä sillä tavoin. —
jotka ravut ovat kovia niitä saa panna sumpuihin
vaan pehmeitä tai jotka ovat pehmeämpiä niitä saa lä-
hettää vähän tänne, — ja sama ostaa eteenpäin mutta
toimittaa vähä helpommalla hinnalla.

Kirjoitakaa Köyrään sekä Salmiselle että ostaisivat
helpompi mutta sillä hinnalla ei sopi ostaa —

Rahaa ei tänään ehtinyt lähettää siis lähetän maa-
nantai

Kunnioituksella
F.J. Fedosejeff

Kirje jatkuu edelleen:

Loimijoelta olivat Ravun luku määrätty kopan pääl-
lä 300 vaan niitä ei löytyy enään kuin 225 ja 240 kappale
kopassa eläviä ja kuolleita kaikkian ilmoittakaa sin-
nekin että pitää määrätä oikein niin palio kuin niitä on.

Kuten edellä olevista kirjeistäkin käy ilmi eivät kaik-
ki ravut olleet Lempäälästä lähtöisin, vaan hankinta-
verkko ulottui laajalle maakuntaan.

Maiden välisessä kaupassa siis syntyi silloin tällöin
selvitettävää pulmakysymyksiä, mutta "tenkkapoo-
ta" esiintyi maakuntatasollakin:

Valkiakoski 20 p. Elokuuta 1899

Mitäs nyt ruvetaan tekeen krapujen kanssa. Kyllä
tarvittis saara pois lähettää komit rupee tulee täyteen
eikä ole sitten minkä pannaan ei ole enää kuin yksi ko-
mi risa maalla vois senkin paikata ja panna järveen
mutta ei siihenkän paljon mahru paha on lakata osta-
masa sillä kun kravantuojat karkkamustuu pois niin
sitten ne ei tuo koko syksynä meille krapuja en ole hin-
taakaan enempi maksanu vaan saman jälkeen kun toi-
setkin ja kyllä kravut pitäisi olla tavallisen hyviä kaikki
on melkein yli puolen krapuja ja rahani myös on lop-
punu

Kunnioituksella
Erkki Tohko

Byrokraatia tahtoo ulottua kaikkialle elämässämme,
mutta on sitä ilmennyt ennenkin. Rapukauppaan se
ulotti lonkeronsa sillä tavoin, että kauppias, joka rau-

tateitse aikoi lähettää Pietariin rapuja, joutui esittä-
mään rautatievirkailijalle paikkakunnan nimismiehen
todistuksen siitä, että ravut oli pyydystetty laillisella
ajalla. Määräys tietenkin tähtäsi rapukannan säilymi-
seen estämällä ennenaikaisen ravustamisen. Löydetty-
jen asiakirjojen joukossa on useita, eri nimismiespiiri-
en päälliköiden antamia todistuksia. Ne ovat erittäin
mielenkiintoisia myös siinä mielessä, että todistuksista
päästään selville, mille paikkakunnille Lindstedtin
asiamiesverkko ulottui sekä lähetysten ajankohdat ja
saaliiden ja lähetysten suuruudet.

Seuraavana Lempäälän nimismiehen todistus:
Todistus.

Pyynnöstä todista täten, että entinen sotilas Kustaa
Klo Lempäälän pitäjään Lempoisten kylästä luvallisel-
la ajalla on pyytänyt kolmetuhattaviisisataa (3500)
krapua ja että hän on oikeutettu ne rautateitse kuletta-
maan Pietariin.

Lempäälän piirin nimismiehen konttori
Kesäkuun 23 päivänä 1893.

N:o 245

Paavo Johannes Bergius

Eräs toinen todistus:

Että ne kravus viisituhatta (5000) kappaletta, joita
kauppias K.B. Reilin Puutikkalan kylästä Luopioisis-
sa, aikoo lähettää Pietariin, ovat pyydetty laillisella
ajalla todistaa

Luopioisten Kruununnimismiehen konttorissa
Kesäkuun 23 p:nä 1893

Arvid Brännlund
ARVID BRÄNNLUND

sinetti

Lunastus 1 mk 20 pe

Sama nimismies todistaa taas heinäkuun 3 päivänä
samana vuonna, että Reilin on jälleen pyydystänyt
5000 kpl.

Edelleen selvää, että Tyrväältä tulleita rapuja lähe-
tettiin toukok. 1 p:nä 1893 6000 kpl.

Tämän todistuksen alaosaan on lisätty: Wastaan
Ottaja Her Jakovlef Pietarissa.

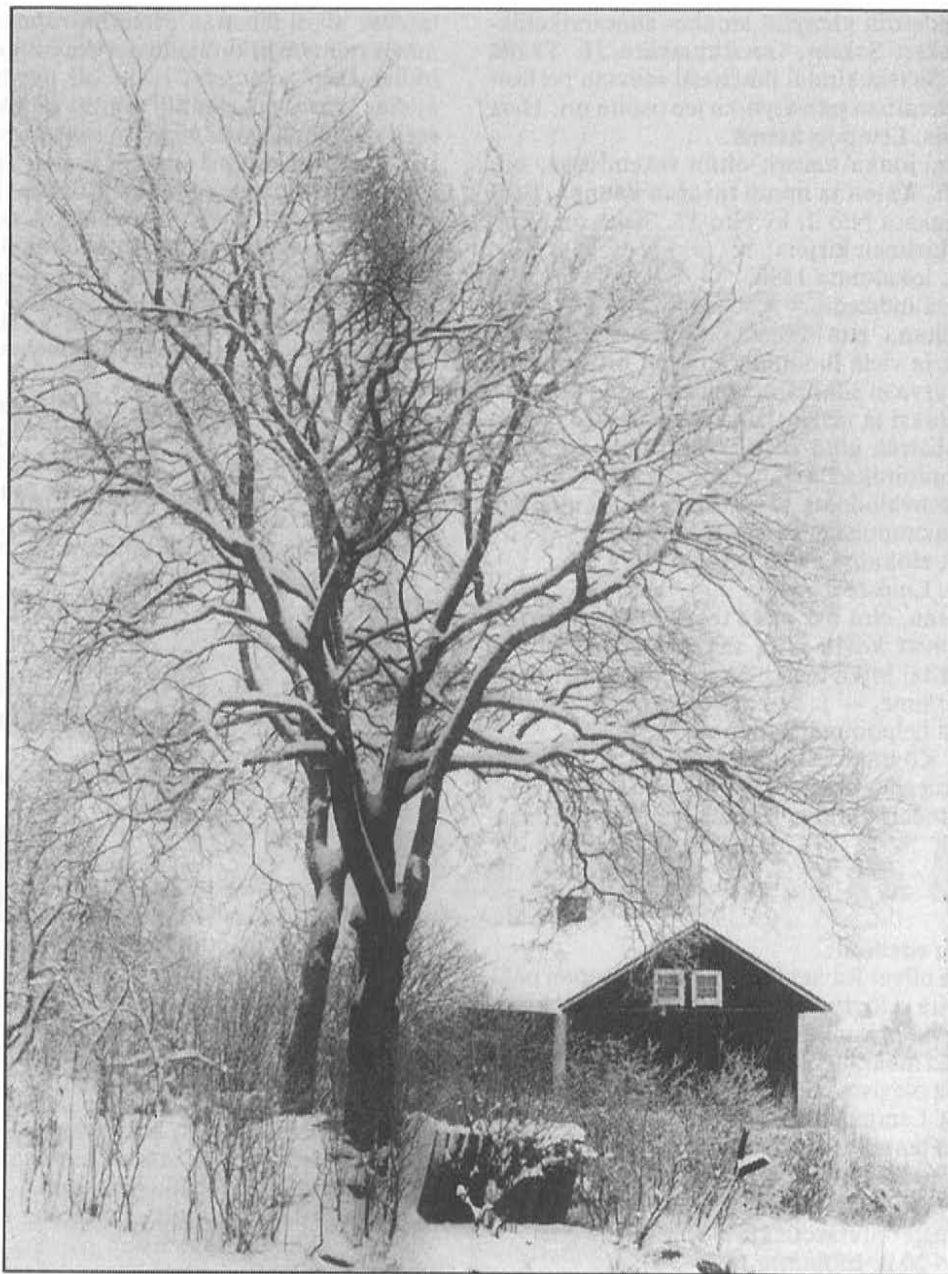
Vielä saadaan tietää, että työmies Kustaa Syräsaa-
ri Wedentaan kylästä Sääksmäen pitäjää on Akaan pi-
täjässä pyytänyt viisituhatta rapua.

Mistään nappikaupasta ei ole ollut kysymys. Sitä to-
distavat kolme peräkkäisinä päivinä Lempäälän ase-
malla kirjoitettua rahtikirjaa. Niissä kaikissa Lind-
stedt on merkitty lähettäjäksi ja määrääsemaksi Pieta-
ri. Rahti on maksettu Lempäälässä. Rapuja lähetettiin
seuraavasti: 25.8.1898 561 kg, 26.8.1898 503 kg,
27.8.1898 943 kg.

Kertomus perustuu ullakolta löydettyihin suomen-
kielisiin asiapapereihin. Löydös käsittää lisäksi noin
kolmisenkymmentä venäjänkielistä kirjettä, joiden sis-
ältö on toistaiseksi tutkimatta.

Näistä suomenkielisistä papereista ei käy selville,
milloin Lindstedt rapukaupan aloitti ja milloin lopetti.
Perimätiedon mukaan pietarilainen Vasili Saksin kuo-
li täällä Lindstedtillä asuessaan. Ehkä liikesuhteet kat-
kesivat tähän. Syynä voi olla rapukantojen vähenemi-
nenkin taikka rajojen sulkeutuminen v. 1918. Venä-
jäkielinen kirjeenvaihto voi joskus tuoda uutta tie-
toa.

Heikki Kyykoski

Tonttu ja Ville

Kissa ja koira makasivat tuvan lattialla. Lisäksi lattialla makasi kolme metriä pitkä kirjava käärme. Lahtisen Ville oli pyöritelty sen muovailuvahasta. Ville oli 5-vuotias ja osasi jo vaikka mitä.

— Vielä kun oppis kattelemaan tollai yhdellä silmällä, niinkun toi Rekku, Ville itse toivoi.

— Hölmö, se on koiran taito, sanoi Leena.

— Villehän on vähän niinkun koira, sanoi isoveli Pekka.

Riitahan siitä tuli. Leena ja Pekka nauroivat ja ärsyttivät, Ville suuttui ensin ja sitten tuli itku. Se kan-

tautui äidin korviinkin ja sitten ei enää kukaan nauranutkaan.

Lahtisen äiti oli suuttuessaan kipakka ihminen ja kova kyselemään vaikeita. Nytkin se kysyi, että kannattikos riidellä. Onkos nyt mukava olo, mitä?

Ei ollut. Olo oli peräti ikävä ja Villen niiskutus surkeaa kuultavaa. Mutta äitikin rupesi heltymään, kun katseli takan edessä nyhjöttävää Pekkaa ja Leenaa.

— No, kyllähän tämä tästä, sanoi äiti ja äänessä oli jotain lupaavaa.

Ihan oikein, tarinatuokiota se sävy lupasi. Ja tontuistahan äiti alkoi kertoa, kun kerran jouluun oli enää muutama päivä. Äiti tiesi tontuista vaikka minkälaisia juttuja ja aina välillä äiti kyseli, että arvatkaapas, mitä sitten tapahtui. Leena yritti arvata tosissaan ja Ville arvaili ihan hulluja. Pekka ei arvannut mitään, kun oli jo iso poika. Yritti vain olla välinpitämättömän näköinen.

Ulkona oli pakkaneen, mutta sisällä oli lämmintä, puut paloivat takassa ja välillä kuului sähähtelyä ja rätinää. Leena ajatteli, että oikeastaan kannatti riidellä, kun sitten aina sovittiin ja kaikilla oli hyvä mieli ja tehtiin jotain kivaa.

* * *

— Eikös sitä nukkumaan mennä tänään ollenkaan, huuteli isä toisesta huoneesta.

Pakko oli mennä, vaikka yhtään ei mieli tehnyt. Ville nukahti heti ja kohta kaikki muutkin. Mutta yöllä Ville heräsi ja oli ihan virkku. Ulkona paistoi kuu ja taivaalla oli tähtiä.

Ville meni ikkunaan ja katseli ulos. Ulkona näytti kummalliselta ja kauniilta. Pihakoivussa oli huurretta oksilla ja niinkuin valonkipunoita. Metsä näytti mustalta, mutta pihamaa oli sininen.

Ja sitten Lahtisen Ville näki kummia. Pihamaalla oli tonttu. Pikkuinen tonttu omenapuun vieressä. Se hyppiä hipsutteli paikoillaan ja läpsytteli käsiään yhteen. Välillä se hieraisi nenäänsä ja pyyhkäisi silmiään.

Ville katseli ja ymmärsi, mistä oli kysymys. Tonttu paleli ja sitä itketti. Ville naputti sormella ikkunaan ja tonttu katsoi suoraan Villeä. Tontulla oli pieni ja surullinen naama.

* * *

Ville oli tunnetusti toiminnan poika. Tonttua piti auttaa ja heti. Ville veti talvisaappaat jalkaansa ja takin niskaan, taisteli ulko-oven auki ja säntäsi pihalle.

— Toiset meni, sanoi tonttu. — Unohtivat tänne, itse lähtivät poronpulkalla.

Tontulla oli niin kylmä, että leuka väpätti.

— M-Tuu, mennään sisälle, sanoi Ville.

Niin mentiin, hipsuteltiin hiljaa tupaan. Koira raotti vähän silmänsä, mutta ei jaksanut muuten kiinnostua öisestä tulijasta. Takka hohkasi vielä lämpöä ja tonttu lakkasi palelemasta. Ville katseli kiinnostuneena tonttua. Se ulottui häntä vyötäröön, sillä oli mahdolloman pienet kädet ja jalat, kirkkaanpunaiset posket ja sininen tukka. Ei ollut äitikään tiennyt mitään sinitukkaisista tontuista!

— Minä olen tonttu Jaakob. Vähän erikoinen nimi, joulupukki on mieltynyt sellaisiin, selitti tonttu.

— Mää oon Ville, mutta kai sää tunnetkin, kun täällä käyt tarkkailemassa, sanoi Ville.

— Tunnetaan, tunnetaan. Ja kiva poika oletkin, kaikki ollaan sanottu, että kiva ja kiltti poika se Lahtisen Ville.

Tuntuipas se Villestä mukavalta puheelta. Ville ajatteli, että noin mukavaa tonttua pitää jotenkin kesittääkin ja tarjosi pientä palaa. Juustoleipää ja maitoa ja mandariinin.

Tonttu söi ja kertoi kaikkea tonttujen touhuista. Miten oli tänäkin vuonna kuljettu mahdollottoman pitkällä retkillä, uurastettu illasta aamuun, kurkittu ikkunoista, tarkkailtu ja tarkkailtu. Tänä iltana oli pitänyt lähteä paluumatkalle Korvatunturille kertomaan, mitä oli nähty ja kuultu.

— Muut lähtikin, hyppäsivät pulkkaan ja poro ampaisi matkaan. Eivät huomanneet, että minä puutuin. Eivät kuulleet, kun huusin perään, sanoi Jaakob surkeasti ja kyneleet alkoivat taas valua.

— Älä välitä, aina mutkin unohdetaan. Kerran ne jätti mun Niemisellekin, kun oltiin kylässä. Mutta aina on haettu takasin. Kyllä ne sutkin tulee hakemaan, lohdutti Ville.

* * *

Ja Ville oli niin oikeassa kuin olla voi. Ulko-ovelta kuului rapinaa. Siellä oli tonttu ja pihalla oli poro ja poron pulkassa istui kuusi tonttua. Eivät olleet Jaakobin veljet lopullisesti pienintä veljeään unohtaneet. Tulivat noutamaan ja halailivat ja puhuivat kaikki yhteen ääneen. Villeäkin kiittivät, kun tämä oli tontusta huolehtinut.

Tontut hoputtivat jo lähtöä. — Hei sitten, sanoi Jaakob Villelle. Ja kiitos! Tässä on sinulle pieni muisto. Se on satukivi. Kun sen painaa tiukasti kiinni korvaan, se soittaa satumusiikkia.

Ja siinä samassa poro säntäsi liikkeelle ja tontut huiskuttivat Villelle. Ville seisoi portailla ja katseli kauan heidän peräänsä, vaikka oli kova pakkaneen. Sitten Ville tuli sisälle, riisui takin ja saappaat keskelle eteisen lattiaa ja käveli suoraan sänkyynsä. Satukiven hän painoi kiinni korvaansa ja kuuli ihanaa musiikkia.

— Voi Jaakob, huokasi Ville ja nukkui.

* * *

Aamulla Leena oli vihainen Villelle, kun vaatemytty oli keskellä lattiaa. Ville selitti, miksi ja kaikki nauroivat tai ottivat ilmeitä.

— Onks sulla ollu liian kiree pipo, kun tommosia aina puhut? kysyi Pekka.

— Tai liian vähän leikkikaluja? ilkeili Leena.

— Ja ikkuna mettään päin? kiusasi isovelji.

Ha-haa, ha-haa, sanoi Ville voitonriemuisesti ja muut katsoivat ihmeissään. Äitikin piti kahvikuppiaan ilmassa eikä muistanut siemaista kahvia, kun piti ihmetellä Villen ilmettä.

— Kuinkas tän selitätte? sanoi Ville ja ojensi kiven Pekalle. — Paas korvaas ja kuuntele. Ookkos ennen kuunnellu satukivestä satumusiikkia?

— Mikäs tää on? ihmetteli Pekka. Se on tietty, että simpukat soi, mutta soikos kivetkin. Mistäs löysit?

— En löytäny, Jaakob anto, sanoi Ville.

Kukaan ei uskonut, mutta kaikki olivat kummissaan. Kyllä oli Ville ihmeellisen kiven löytänyt.

— Ta-ta-taa, ta-ta-taa, lauloi Ville isolla äänellä satumusiikin tahdissa ja tunsu itsensä erittäin tärkeäksi henkilöksi.

Pirkko Saarikoski

Muorimenninkäisen tarinoita

Jouluaatto

— Ihanaa, ihanaa, tänään se on, tänään se on, huusi Muorimenninkäinen aikaisen talvi-aamuna, ja kömpi silmät sikkurassa ylös untuvavuoteestaan.

— Hoh-hoijaa, nukuipas minä makeasti. Hei herätkää, sissiliskonen, ja kissatiikeri. Huomenta, no miksei kukaan vastaa? Hei, eikös teitä ollenkaan kiinnostaa tietää, että nyt on jouluaatto. Mutta eihän kissatiikeri ole omalla paikallaan.

Muorimenninkäinen meni piirongin luo, ja veti alimman laatikon auki.

— Hitsipilli, eihän sissiliskonenkaan ole täällä, minun kummaan ne on lähteneet näin aikaisin, eikä minua ole herätetty, tuhisi Muorimenninkäinen, ja kurtisteli pienestä ikkunasta lumista metsää.

— Jahoh, jäljet näkyvät menevän suolle päin, mitä kummaa ne nyt on suolle lähteneet, no täytyy kai vaan odotella.

Mutta silloin lennähti ovi auki, ja ovesta työntyi sisälle luminen kuusi. Kuusen toisessa päässä ähelsi kissatiikeri viikset huurassa.

— Me käytiin hakemassa joulukuusi. Lähdettiin aikaisin aamulla, eikä herätetty sinua, kun tehtiin yllätys, sanoi sissiliskonen.

— Mjouuu MINÄ hain kuusen, vasta pihassa huomasin, että sissiliskonen istui latvan päällä, vaikka hänen piti kantaa toisesta päästä, että minä tässä olen työt tehnyt mjouu, sanoi kissatiikeri.

— Niin istuin, kun minun varpaita kamalasti palelsi. Ja sitten minä vielä kamalasti pelästyin, kun risahti yhden kuusen kohdalla. Varmasti joku kamala peto siellä taas vaani, hyvä etten häntääni pudottanut, sanoi sissiliskonen.

— Mjouu mijauu, sinä, ja sinun kamalasi, enää en lähde kanssasi kuusta hakemaan, en ainakaan vuoteen, sanoi närkästynyt kissatiikeri, ja nuoli jäätynceitä tassujaan.

— Voi miten riemullinen yllätys, ja miten kaunis kuusi. Kiitoksia, kun näitte vaivaa. Voi voi, teillä on nyt varmasti kylmä. Tulkaahan kiireesti ottamaan hujajateetä. Sinä et kyllä saisi mennä talvella ulos sissiliskonen, itse asiassa sinun pitäisi nukkua talviunta niinkuin muutkin sissiliskot. Olisitte vaan herättänyt minut avuksi, sanoi Muorimenninkäinen.

— Mjouu, no sentään selvittiin, mutta nyt voidaan laittaa koristeluja. Olisiko piirongin laatikossa jotain kaunista nauhaa, tai semmoista, kysyi kissatiikeri.

— Siellä nyt on vaikka mitä, senkun aletaan pöyhiä, sanoi Muorimenninkäinen, ja tyhjenteli jo jos jonkin laista tilpehööriä lattialle.

— Näistäpä voitte valita mieleisenne. Jahoh, tuossa on kauniin punainen sukka. Minä laitan sen kuuseen, niin tulee joulun väriä.

Ja Muorimenninkäinen ripusti vanhan punaisen sukan oksalle niin sievästi kuin taisi.

— Mjouu, se on hieno, voi kun olisi muutama silakka, ne vasta olisivat upeita kuudessa roikkumassa, mutta tuossahan on rikkiäiset silmälasit, minä laitankin ne, sanoi kissatiikeri.

— Metsästä löytyy kaikkea hyödyllistä, marjastajien jäljiltä, niin kun vaan osaa etsiä. Katsokaa miten kaunis napin puolikas, minä laitan tämän, sanoi sissiliskonen.

— Jahoh, kyllä siinä nyt on tarpeeksi koristeita, ei laiteta enempää, että vihreät oksatkin näkyvät, sanoi Muorimenninkäinen, ja ihasteli pää kallellaan kuusta.

— Mjouu, tässä on vielä yksi maalipensseli, minun mielestäni se sopisi hyvin tuohon ala-oksalle, sanoi kissatiikeri, ja ripusti pensselin ala-oksalle killumaan.

— Jahoh, kauniimpaa kuusta ei satumetsässä ole, ja nyt ryhdytään kattamaan joulupöytä, sanoi Muorimenninkäinen.

— Ni-in, ja sitten syödään, ja sitten vaan odotellaan, sanoi sissiliskonen.

— Mjoui mitäs sitten odotellaan, eikös ruuan jälkeen mennä nukkumaan? kysyi kissatiikeri.

— No joulupukkia tietenkin, sinähän toivoit silakoita, etkö muista kun kirjoitettiin, sanoi Sissiliskonen.

— Aiii niin, mutta en minä usko, että saan, silakoita minä kissa raukka en ole saanut sen jälkeen kun isäntäväki minut hylkäsi mökilleen, sanoi tiikeri surullisena.

Silloin alkoi oven takaa kuulua rapinaa ja räpistelyä ja hiljaista koputusta.

— Voi kamalaa siellä on varmasti joulupukki, ä-älä vielä avaa Muorimenninkäinen, minä menen piirongin laatikkoon, varmuudenvuoksi, sanoi sissiliskonen, ja livahti laatikkoon.

Mutta sisälle räpisteli huurteinen rouva Harakka, joka alkoi jo ovelta marmattaa.

— Huhh miten kylmä, hyvä ihme, kun siellä on ihan pimeääkin, voivoi tässä vielä varpaat harakalta jäätyä ennen kesää, saanko vähän lämmitellä?

— Lämmittele toki ystävä hyvä, oletko sinä ollut pitkälläkin lennolla, kun noin palelet?, kysyi Muorimenninkäinen.

— Näitkö sinä yhtään joulupukin näköistä ketään liikkeellä? kysyi sissiliskonen laatikosta.

— En minä ketään nähnyt. Sitäpaitsi tein vain pienen pyrähdysten, no kun metsä paukkuu pakkasesta, ja kotona on melkein yhtä kylmä. Pesä on niin hatara, niin hatara, eikä mieheni muista ikinä kesällä korjata, joka talvi sama juttu. Mutta mitä romua teillä on kuudessa hyvä ihme, vanha sukkakin ripustettu kuivumaan, sanoi rouva Harakka, ja katseli kuusta silmät pyöreinä.

— Me ollaan koristeltu kuusi, Muorimenninkäisen mielestä sukka on ihan kaunis koriste, ja joulun värienenkin, sanoi sissiliskonen.

— No joulun väriäinen se tietysti on, mutta onko nuokin, maalipensseli ja risat silmälasit ja napin puolikas muka koristeita, kysyi rouva Harakka.

— Hitsipilli, miksei ne ole koristeita siinä kun joku muukin, meistä ne on kauniita, ja sitäpaitsi jokainen saa koristella kuusensa sellaiseksi kuin haluaa nii, sanoi Muorimenninkäinen vähän loukkaantuneena.

— Meistä se on kyllä kamalan kaunis. Kuinka hienot koristeet sinun kuusessasi on rouva Harakka? Varmasti paljon hopea esineitä, sinä kun niin pidät kiiltävästä, sanoi sissiliskonen.

— Tuota ei ole, hopeaa, itseasiassa ei ole koko kuusta, niinkun jäi hakematta. Siellä on niin kylmä, ettei mieheni viitsinyt hakea. Ajattelinkin kysyä, että voisimmeko tulla tänne illaksi? Täällä on niin mukavaa, ja lämmintä, ja te olette tietysti valmistaneet jouluherkkujakin, — tuota minä unohdin valmistaa, sanoi rouva Harakka.

— Jahoh, joka jouluhan sinä olet unohtanut, ja joka joulu te olette olleet täällä juurakkotuvassa, jos oikein muistan. Mutta tulkaa vaan. Onhan se mukavaa kun on aattona väkeä. Niin, jos teille kelpaa mansikkapallerot ja semmoiset, ja meidän koristeleva kuusi, sanoi Muorimenninkäinen.

— Hyvä ihme, tottakai kelpaa, minä menen heti kutsumaan mieheni, hän taitaakin jo odotella oven takana, sanoi rouva Harakka innoissaan ja hypperi ovelle. Mutta kun hän aukaisi oven, tupsahti hänen syliinsä suuri säkki, niin, että pyrstöilleen tuvan lattialle kiepsahti rouva Harakka.

— Hupsista, hyvä ihme, mikäs se oli? Tämähän on säkki, säkki tämä on, ja näkyy olevan joku lappu tuossa, sanoi rouva Harakka, kun selvisi ensimmäisestä säikähdyksestään.

— Annahan, kun luen, sanoi Muorimenninkäinen, ja alkoi tavata lappua.

”Hyvää Joulua koko suuren männyn asukaskunnalle. En ehdi sisälle, kun on niin monta tuhatta paikkaa käytävä samana iltana. Kaikkien lastenkaan luo en millään ehdi, että täytyy vaan heittää rappusille, sitäpaitsi minuun iski lunssa viime viikolla. Tervehtien Joulupukki.” — jyy, niin tässä lukee, sanoi Muorimenninkäinen.

— Mjoui mijauuu mutta silloinhan siinä on meidän lahjat. Mjoui tuoksuuko täällä silakalle, vai kuvitteletko minä. Avaa äkkiä pakettit, Muorimenninkäinen, sanoi kissatiikeri.

— Ei, ei saa avata vielä. Eihän minun miehenikään ole paikalla, odottakaa, minä käyn hakemassa, sanoi rouva Harakka.

Hetken kuluttu istuivat kaikki säkin ympärillä.

— Jahoh, tässä on ensimmäinen paketti, mitäs tässä lukee? ”Suuren männyn harakoille.” — jyy tämä onkin teille, olkaa hyvä, sanoi Muorimenninkäinen ja ojensi paketin rouva Harakalle.

— Oo, että meille, mitä kummaa täällä on. Oo, ihana naavapeite, mistä se pukki tiesi, että juuri tällaista minä olen toivonut, liversi onnellinen rouva Harakka.

— Mjoui, tottakai tiesi, kun sinä kirjoitit, ja toivoit, mutta onko siellä semmoista pakettia, joka ihan vähän tuoksuisi silakalle, kysyi tiikeri.

— Tämä paketti kyllä hieman tuota tuoksahtaa omituiselle, mitäs tässä, on tiikerihän tässä lukee, sanoi Muorimenninkäinen ja ojensi paketin jännityksestä tariseviin tassuihin.

— Mjoui, ihanaa silakoita, mouu mikä tuoksu, ja viisi suurta silakkaa, mistä se pukki tiesi, että viisi silakkaa oli suurin unelmani, sanoi tiikeri onnellisena, eikä malttanut olla hiukkasen maistelematta mehevää pyrstöä.

— Siitä kai tiesi, kun sinä kirjoitit niinkuin rouva Harakkakin. Mutta olisiko siellä mitään pakettia, jossa lukisi sissiliskonen, kysyi sissiliskonen ujosti.

— Tässä, tässä paketissa lukee, sissiliskoselle, sanoi Muorimenninkäinen, ja ojensi paektin.

— Voi kamalaa, kun meinasin ihan pelästyä, että täällä on kääme, mutta tämähän onkin vyö. Semmoisen vyö joka pitää häntäni paikallaan, nii vaikka pelästyisin kuinka paljon, ja tällaisista minä olen aina toivonut. Mistähän se pukki tiesi, että minä. Ai niin, mehän kirjoitettiin, sanoi sissiliskonen ja sovitteli kaudista vyötä ympärilleen.

— Jahoh, täällä on vielä kaksi pakettia jäljellä.

”hiiriperheelle, kellarin puolelle”, lukee tässä. Hitsipilli, mehän ollaan kokonaan unohdettu hiiret. Menneppäs heti herra Harakka, ja hae heidät joutessasi tänne, sanoi Muorimenninkäinen.

— Saatanhan minä mennä, sanoi herra Harakka, ja lähti.

— Se viimeinen on varmasti sinun pakettisi Muorimenninkäinen. No avaa nyt ja katso, sanoi rouva Harakka.

— Eei se minun voi olla. Kun minä muistelen, niin en tainnut toivoa itselleni oikeastaan mitään. Niin no, kun oli niin paljon toivomista metsän väelle. Minä vaan toivoin, että kaikki saisivat, mitä ovat toivoneet. Mutta, mutta, Muorimenninkäinen tässä lukee, ja tässä on kirje. Minä luen. ”Kaikki metsän eläimet ovat toivoneet sinulle Muorimenninkäinen jotain lahjaa, mutta ei minun säkkiini mahdu niin paljon. Kaikki eläimet kertoivat kirjeessään miten olet heitä auttanut niin, että pussi on täynnä kiitoksia. Lisäksi joulupukin muori kasvatti sinulle viime kesänä tunturin hypersuperjättiherkkumansikoita, kun kaikki tietävät, että ne ovat herkkua. Terveisin joulupukki.” — jyy, niin tässä lukee, ja valtava purtilo mansikoita. Nyt minä taidan ihan pikkuisen itkeä tirahuttaa, pelkästä onnes-

ta, hitsipilli, sanoi Muorimenninkäinen.

— Siellähän nämä värjöttelivät kylmässä kellarissa, sanoi herra Harakka, ja talutti sisälle hiirilapsia.

— Olipas hauskaa, että saatiin tulla tänne. Voi kun täällä on lämmintä, ja valoisa. Nyt meille tuli oikea joulu, kauniisti koristeltu kuusi, ja kaikki, istukaahan lapset kiltisti siihen kuusen juurelle ihailemaan, sanoi hiiri-äiti tyytyväisenä.

— Anteeksi, kun minä en jo aamulla huomannut tulla teitä kutsumaan. Oli hyvä kun tuli paketti, että muistettiin, sanoi Muorimenninkäinen.

— Mitä, onko meille tullut paketti? Lapset, tulkaa katsomaan. Mutta täällähän juustoa, iso pala juustoa. Tätä minä en kyllä usko todeksi, hetkinen, minun pitää maistaa. On on se, vaikka maun olin jo melkein unoh-
tanut, sanoi hiiri-äiti silmät ummessa.

Hetkessä olivat pienet harmaat helmisilmät, kaikki kymmenen, juuston kimpussa.

— Jahoh, alahan herkutella sinäkin tiikeri silakoilasi, kun vesi valuu suupielistäsi. No, nythän on joulun aterian aika, ja jälkiruuksi tulee mansikoita, että hyvää joulua vaan kaikille, sanoi Muorimenninkäinen.

Kirsti Kutila

Lempääläisiä sananparsia

Ei pruukata jouluna piimää.

Se on täyttä ainetta sano Mattilan vaari kun piroissa si-nappia söi.

Syärään me vanhat näitä pehmoseja, sano muari kun piroissa jälkiruuat alleppäin popsii.

Läheltä naiminen, kaukaa hevoskauppa.

Sillä välin lapsen nälkä tulee kun kärpänen pirtin yli lentää.

Suuri häppee kun rikas varraastaa ja köyhä korreilee ja harmaapää huarin tekkee.

Isot varkaat vaunulla ajaa, piänet linnassa istuu.

Kualemalla on kovat kourat.

Kuallaan sitä vielä meilläkin, sano entinen äijä kun ei naapurin hautajaisiin käsketty.

Kehu ilmaa illan tullen, poikaa vasta partasuuna.

Tautinsa kullakin, laiskallakin luukleininsä.

Penni on saran nurkkakivi.

Vahinko tua väkensä tullessaan.

Kiire kun sammakalla äkkeen alla.

Pransut pantaman pittää vaikka koko kerä menis.

Kyssyy ja kyllä tiätää, sano morsian papille.

Pian mä tässä sen aikaa kykytänkin, sano entinen miäs kunne vihkipallia ollu.

Hevonen niuhasta, akka pahasta.

Laattialla lasten penkki.

Harvon musikantit vaunulla ajjaa.

Talonpoikaa täytyy kolme kertaa käskee ja neljännellä kertaa sellästä tuupata.

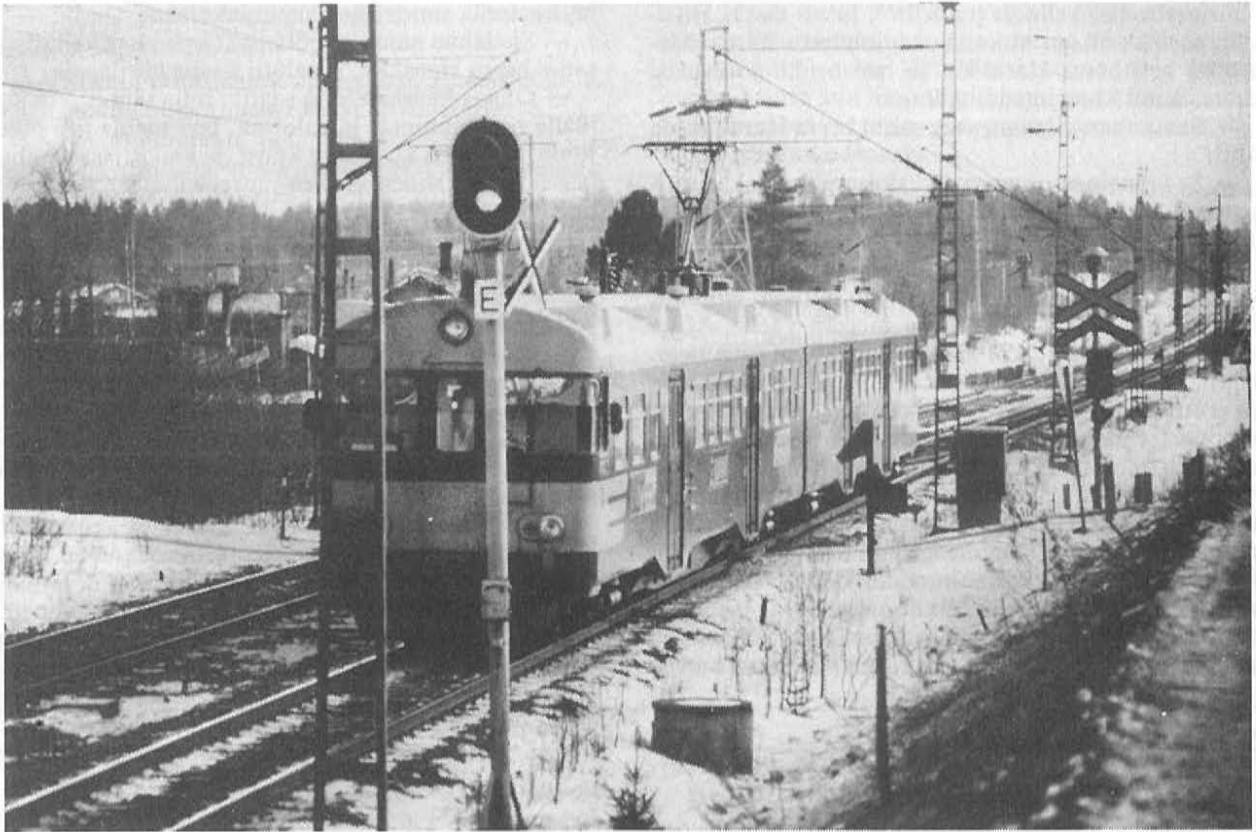
Ei o enää muuta vanhaa kun vesi ja valkee.

Ylpee kun Porin kerjäläinen.

On lainnakäki kun Vesilahrella.

Laittaen talonpoika itteensä kehhuu.

Isäntä kuuluu talloon ninkun tapuli kirkkoon.

Vilkaasti liikennöity rautatie kulkee halki Lempäälän.

Muuttuva maisema

Jokaista on joskus kiehtonut ajatus päästä siirtymään aikakoneella ajassa taaksepäin, kurkistamaan menneisyyteen. Olisipa mielenkiintoista tietää, millaista Lempäälässä oli 100 ja 500 vuotta sitten. Ovatpa historiantutkijat, arkeologit ja paleontologit löytäneet tietoja jopa 1000, 5000 ja 10000 vuoden takaisesta elämästä ja elinympäristöstä Suomessa.

Oman aikakoneeni hyppy, sekin vain mielikuvissa, tapahtuu vain 40 vuoden päähän. 7-vuotiaana poikaisena 1940-luvun lopulla pääsin kerran isäni ja enoni kanssa kiipeämään Tampereen seudun korkeimmalle paikalle, Vuoresvuorelle, jonka Tampereen ja Lempäälän välinen raja leikkaa korkeimman kohdan jäädessä kuitenkin niukasti Lempäälän puolelle. Vuoreksen laella oli kolmiomittaustorni, johon kiipesimme, ja josta näkyvät Tampereen seudun suuret järvet: pohjoisessa Näsijärvi, lännessä Pyhäjärvi, etelässä Vanajavesi ja idässä Roine ja Längelmävesi.

Peltoaukeiden ja siellä täällä pilkottavien talojen lisäksi Lempäälän puolella näkyi metsää, joka peitti Vuoreksen jälkeen korkeimmat kohdat Lempäälässä,

Kuljun ja Säijän väliset kukkulat ja Torninmäen seudun Kangasalle johtavan tien varressa lähellä Kangasalan rajaa. Pitäjän pohjoisosan mäkyisyys ja kivikkoisuus, siirtolohkareiden runsaus ja peltotilkkujen pienuus näkyivät myös. Etelään katsottaessa näkyivät Kuljusta alkavat peltoaukeat, joita oli myös lännessä Pyhäjärven rantamilla sekä etelä- ja lounaisosassa pitäjää. Kunnan itäisin osa nykyisen kolmostien itäpuolella oli metsäistä ja kivikkoista, kunnan pohjoisosaa muistuttavaa. Pitäjän pohjois- ja itäkulmille ominaisen kallioisuuden ja mäkyisyyden vastapainona näkyi eteläpuoli pitäjää alavampana, suurelta osalta pelto- maisemana. Vaihtelua toivat vedet ja vinosti läpi kunnan eteläosan Sääksmäen puolelta siintävä harjujono, jonka Mäyhäjärvi katkaisi, mutta joka Sotavallan harjuna, Ämmänristin mäkenä ja Vaihmalan harjuna jatkui, tosin madaltuen, Lempoisiin asti. Rippeitä harjusta näkyi vielä Aimalassa ja Säijän Haapaniemessä, mistä se katosi hiekkarantana Pyhäjärven Kierimon salmen paikkeilla. Näille hiekkarannoille teimme 1940-luvun lopulla veneretkiä. Sääskjärveltä junaan, junasta Lempäälän kirkkorannassa veneeseen ja ve-

neellä Kierimoon, mihin kohtaan isän taloudellisessa kartassa oli punaisella värikynällä tehty ympyrä ja teksti: Hiekkarantasaari.

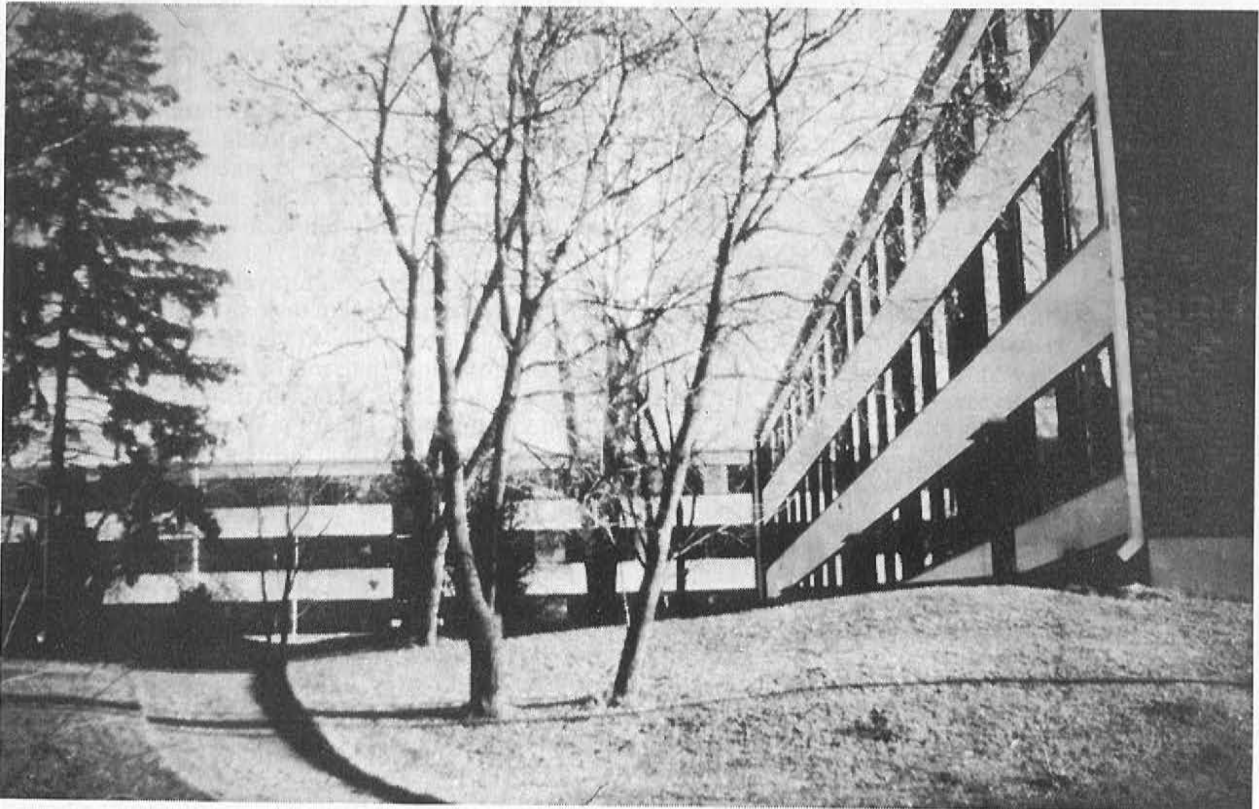
Vesissä on Lempäälän viehätys. Vesitse pääsee liikumaan poikki pitäjän Pyhäjärveltä Vanajalle suuremmallakin aluksella. Kanootilla ja pienellä soutuveineellä voi kokeilla laskemista Höytämöjärvestä tai Kausjärvestä Kirkkojärveen, ja jotkut ovat sen kevätulvien aikana tehneetkin. Pieniä metsäjärviä mustine onkiahveneineen on runsaasti eri puolilla pitäjää. Mustat onkiahvenet ja pienet, hanakasti koukkuun käyvät suutarit pitkänsiiman syöttikaloiksi, siinä jälleen muisto lapsuudesta. Metsäjärville kuljettiin kiemurtelevia polkuja tai oiottiin kartan ja kompassin avulla läpi metsien, jotka olivat maaperän mukaan vaihtelevia ja joissa oli eri-ikäisiä ja kokoisia puita.

Tornista katsottaessa tupsahti Lempäälän suunnassa veturin musta savu ja näkyi pätkä rautatietä vapaasti seurailevaa Tampereen ja Lempäälän välistä soratietä. Tamperetta lukuunottamatta montaa rakennusta ei näkynyt. Isän sotasaaliina tuomalla venäläisellä kiikarilla niitä erottui vähän useampia. En muista, montako kirkontornia näkyi, isä ja eno niitä laskivat. Minä en niitä nähnyt ja minulta jäi paljon muutakin näkemättä, sillä minä seisoin takertuneena kaksin käsin natisevan tornin pystypuuhun. Minua pelotti, sen muistan.

Nykyisin Vuoreksen laelle, Lempäälän ylivoimaisesti parhaalle näköalapaikalle, ei pääse, sillä Vuoreksen vuori on sekä päältä että sisältä puolustusvoimien käytössä ja aidattu.

Ajassa voi kuvitella siirryttävän myös eteen päin. Mutta osaako kukaan ennustaa, miltä Lempäälä näyttää 40, 100 tai 1000 vuoden kuluttua kirkonmäeltä katsottuna? Olisiko kukaan 40 vuotta sitten Vuoreksen laella seistessään voinut ennustaa, että Tampere kerrostaloineen ylettyy miltei Vuoreksen juurelle tai että itäpuolella nousee metsästä Hervanta, kaupunki kuin Tarzan-kirjojen Opar, joka kohosi keskeltä viidakkoa. Osasiko aikana, jolloin Säöksjärvellä oli kaksi henkilöautoa ja niistäkin toinen tarkkaan katsoen kaupungin puolella ja toinen täällä keskiään viettävän kaupunkilaisen käytössä, kukaan ennustaa, että Vuoreksen alarinnettä hipoen kiemurtelee kymmeniä metrejä leveä autoja varten tehty asfalttivyylä?

Kuka olisi 40 vuotta sitten metsissä liikkueensa voinut kuvitella, että autolla kuljettavien teiden verkko kattaa koko pitäjän? Että puuta joskus tullaan tarvitsemaan niin paljon, että Lempäälässäkin neliökilometrien laajuisilta alueilta täytyy hakata kaikki puut pois? Että puuta täytyy myydä niin paljon, jotta Suomeen voidaan ostaa autoja, kirjoja, lääkkeitä, äänentoistolaitteita, surffilautoja, kaikkea mahdollista, mitä vain maailmalla valmistetaan? Että jos haluaa nyt Lempäälässä nähdä täysikasvuisia puita metsässä, on pidettävä kiirettä ja käytävä katsomassa niitä muutamaa jäljellä olevaa metsäsarkaa. Muutaman vuoden kuluttua niitä ei ole, on vain eri ikäisiä saman puulajin taimikoita, jotka nykyisten 7-vuotiaiden eläessä eivät ehdi eivätkä voikaan kasvaa täyteen mittansa.

Kerrostalojen viihtyisä piha Lempäälän keskustassa.

Kuka olisi 40 vuotta sitten metsäjärvillä onkiessaan arvannut, että ei niin pientä järveä olekaan, etteikö sen rannalle olisi rakennettu tai suunniteltaisi mökkiä tai paria? Tai Pyhäjärvellä soudellessaan aavistanut, että rakennuskelpoisilla rannoilla ja saarissa tulisi nyt olemaan mökkejä vieri vieressä, että veneretkeilijän teltalle ei löydy sijaa?

Kuka olisi 40 vuotta sitten aavistanut, että Lempäälän ilmatilassa liikkuu sellaisia lentokoneita, jotka vain yli lentäessään saavat ikkunat helisemään ja kahvikupin putoamaan kädestä? Kuka olisi tiennyt, että Lempäälässä joudutaan käyttämään teiden ja rakennusten tekoon niin paljon soraa, että jääkauden aikana muodostuneet soraharjut pala palalta katoavat? Että yleinen elintaso kohoaa, sosiaaliset edut ja palvelutaso paranevat, elinkeino- ja väestörakenne muuttuvat, ja että Lempäälässä asuu niin paljon ihmisiä, että tänne kannattaa ja täytyy rakentaa niin paljon asuintaloja, terveyskeskuksia, pankkeja, kirjastoja, pysäköintipaikkoja, kouluja, teollisuusalueita, vanhainkoteja, kauppoja, liikuntahalleja, teitä ja urheilukenttiä? Olisiko Lempäälän kirkonmäellä seissyt lempääläinen 40 vuotta sitten osannut ennustaa muutoksen Lempäälän keskustan rakennetussa ja luonnonympäristössä.

Vastaus tähän ja edellä esitettyihin kysymyksiin on epäilemättä ei ja ei kukaan.

Tapahtuneen muutoksen ei välttämättä ole tarvinnut olla pahaksi. Metsää on ollut hakattava, että on

Paljon keskustelua aiheuttanut Kuokkalan koski. Kuvat Kari Saarinen.

voitu hankkia jotakin muuta. Jauhoja on vaihdettu suolaan ja sokeriin. Minä, joka ajan henkilöautolla, saan myös mukisematta tyytyä talousmetsien suomiin elämyksiin. Monet yhteiskunnassa ja elinolosuhteissa tapahtuneet muutokset ovat olleet eduksi.

Läheskään kaikilla ihmisillä ei ole aikaa tai kykyä kiinnittää huomiota sellaiseen kuin maisemaan ja miltä se näyttää, olipa se sitten luonnon tai rakennettua maisemaa. Toisille on pääasia, miltä he itse näyttävät ja mitä heillä on. On ihmisiä, joille parhaiten sopii asuinpaikaksi suuri kaupunki. Sellaiset lempääläiset muuttavat Tampereelle, Helsinkiin tai Tukholmaan. Ja voihan kaupunkiympäristökin olla miellyttävä. Mutta on myös niitä, jotka valitsevat asuinpaikkansa keittiön ikkunasta avautuvan maiseman mukaan ja joille työmatkan näkymät takaavat virkeän työpäivän.

Ympäristön muutokset ovat suurimmalta osalta olleet ihmisen aiheuttamia, ja vähäisen alun jälkeen ne ovat kiihtyvää vauhtia lisääntyneet, ja näin varmasti tulee jatkumaan. Ne ovat osoitus siitä, ettei ihminen voi elää muuttamatta ympäristöään. Nykyinen kirkonmäellä töllistelijä ei voi muuttaa kehityksen kulkua. Ympäristö, maailma tulee yhä monimutkaisemmaksi. Elämä komplisoituu ja byrokraatisoituu, on laadittava yhä enemmän sääntöjä ja määräyksiä, joiden hallitsemiseen yhä harvempi ja harvempi pystyy. Työn tahti kiihtyy, vaaditaan yhä enemmän ja enemmän tietoa asioista, joiden oppiminen käy yhä vaikeammaksi. Yhä useampi väsyä, jää syrjään, palaa loppuun, ei pysy kehityksessä mukana. Yhä useampi, varsinkin nuori, ei halua osallistua, ei piittaa muista, vetäytyy omiin oloihinsa ja noudattaa oman jenginsä sääntöjä, jotka ovat usein hyvin alkukantaiset ja yksinkertaiset. Vain kaikkein vahvimmat, kunnianhimoisimmat, kovimmat ja nokkelimmat ovat niitä, jotka pörssissä sormen liikkeellä antavat merkkejä satojen tuhansien sijoituksesta meklareille tai jotka valitaan suurfirmojen toimitusjohtajiksi elvyttämään ja tekemään saneerauksia. Ympäristö ei tätä kaikkea ole saanut aikaan, mutta sen liian nopea muuttuminen on osoitus siitä, että jotakin on mennyt pieleen. Mitä, jääköön lukijan ja tämän kirjoittajan edelleen pohdittavaksi.

Minkälaisen maiseman tarjoaa Lempäälä nykyiselle 7-vuotiaalle seuraavien 40 vuoden aikana? Millainen on hänen mielensä maisema 40 vuoden kuluttua? Kauden alkupuoliskolla, jo olevan lisäksi, kenties moottoritien kylän keskustan läpi ja Näppilänsalmeen uuden sillan, nykyisen viereen. Muiden muutosten ennustaminen on jo vaikeampaa, mutta ne tuntuvat varmasti yhtä uskomattomilta kuin muutokset viimeksi kuluneiden 40 vuoden aikana ovat olleet.

Vaikka sanotaan, että historia toistaa itseään, ei vastaavaa muutosta ympäristössä ja ihmismieleessä ole 40 vuodessa tapahtunut. Me lempääläiset kuten kaikki muutkin olemme suuressa eläinkokeessa, jossa laboratoriorottana on se 7-vuotias. Kukaan ei pysty sanomaan, mikä on kokeen tulos, mutta mielenkiintoista on olla siinä mukana.

Rauno Sivonen

Muistelmia kotikylästäni lapsuuteni ajalta

Kotini oli maaseudulla Lempäälän Kuokkalan kylässä. Siellä oli useita maanviljelijöitä, talollisia, joiden tontit asuntoineen ja muine rakennuksineen oli aika lähellä toisiaan kylän keskustassa. Toisten talojen pihamaata ympäröivät rakennukset kokonaan, niin että korkeat lautaportit saattoivat sulkea pääsyn pihaan. Kylän keskellä oli leveä, tasainen raitti, jonka läpi pitäjän päätie kulki. Se tuli kosken yli puusillasta jatkuen kylän läpi Tampereelle asti. Syrjäkylien tietkin yhtyivät tässä kohdassa päätiehen. Raittiin reunassa oli kaksi kauppaa, joista toinen on nykyään kaupamuseona.

Kylä oli kauniilla paikalla viljavainioitten ja vesistön ympäröimänä. Muualta oli kylään muuttanut käsi-työläisiä, eri ammattien harjoittajia. He olivat rakentaneet oman asunnon, jossa pitivät liikettään. Niin oli isänikin tehnyt.

Talollisten ja muiden lisäksi asui kylässä paljon mökkiläisiä, ittellisiä. Heillä oli miltei kaikilla oma asunto, jonka olivat rakentaneet isänniltä vuokraamilleen maalle, joutilalle paikalle mäen, kallion tai metsän reunaan. He maksoivat vuokran työllään. Näin sai talokin apua työhön kiireisinä aikoina. Heinä- ja leikkuuaikoina tarvittiin lisäväkeä, kun käsin, sirppiä, vikatetta ja haravaa käyttäen korjattiin satoa. Äitienkin piti silloin keritä pellolle työhön, ainakin omaan taloon. Isompien lasten oli jäätävä kotiin hoitamaan pienempiä. Useita lapsia olikin siihen aikaan joka perheessä. Toisissa mökeissä eleli isokin perhe, toisissa kaksin jääneet vanhemmat tai yksinäinen vanhus.

Kesällä kukki mökin ikkunalla tuohisessa palsami tai mustanmeren ruusu. Ulkona ikkunan alla pienessä kukkamaassa helotti suuri punakukkainen valmu, keisarinkruunu tai akleija, loistivat jopa syytinkimumonkin pihassa. Isomman pihamaan sivussa kukki sireenipensas tai ruusupuska, joka juhannuksen aikaan oli täynnä valkeita, hyväntuoksuisia kukkia. Pienikin piha ja koti, kun se oli oma, toi viihtyisyyttä ja kodin tuntua sen asukkaille.

Toisissa mökeissä oli vain yksi huone, jonka edessä hatara porstua, toisissa oli pirtti ja pakari. Perhe eleli niissä, kunnes lapset kasvoivat ja siirtyivät vieraalle

töihin, toiset hyvinkin nuorina. Seitsemänvuotiaana piti jo käydä naapurin nuorimman kehtoa liikuttamassa.

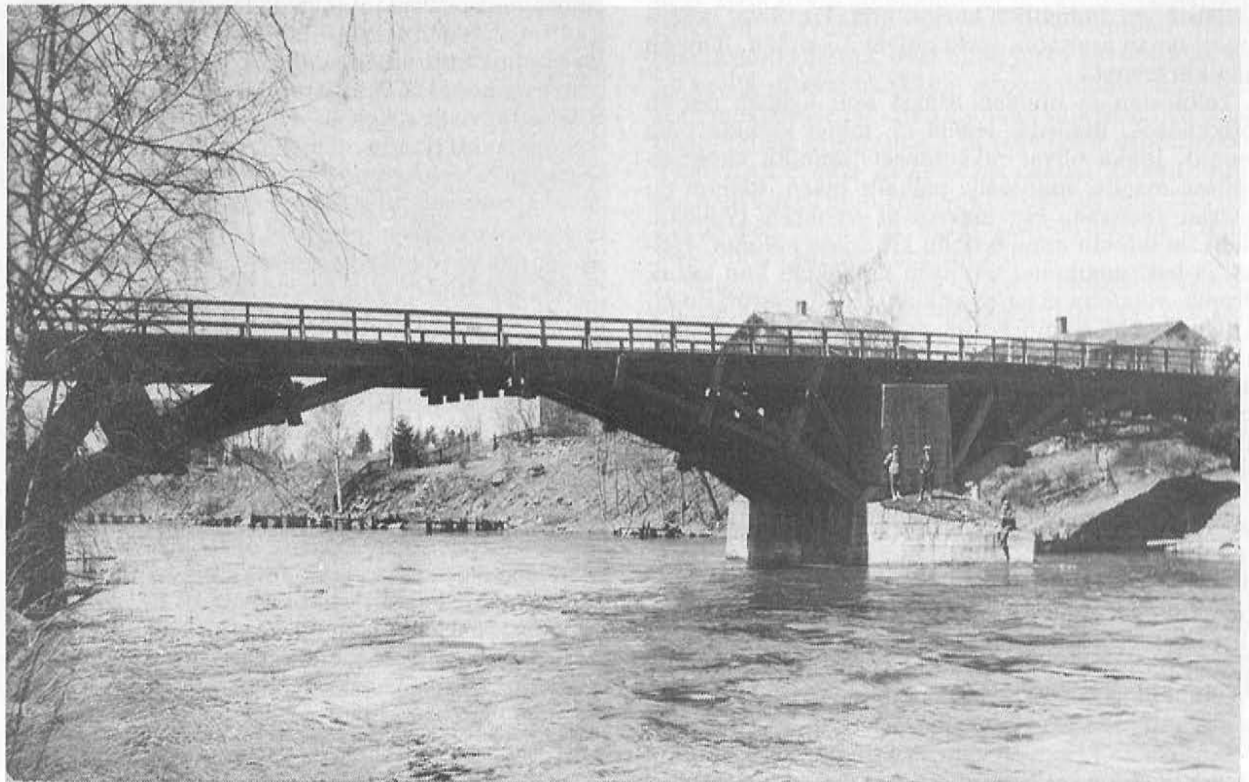
Kotona koetettiin opettaa lapset lukemaan ja oli kylässä kiertokoulukin. Siihen se koulunkäynti monelta jäi. Ei ollut koulupakkoa. Työ ja työnteko oli tärkeintä. Rahansaanti oli tiukalla. Nuoret siirtyivätkin vähitellen pois kotikylästä työtä ja parempia oloja etsimään. Amerikkaan lähti niin talollisten kuin mökkiläistenkin nuorisoa. Vanhat jäivät mökkeihinsä joihinkin elleen. Aina jotain työtä omankyläläisille löytyi. Ja naapureista pidettiin huolta ja käytiin katsomassa.

Kotini lähin naapuri oli vanha Maija. Hän eleli yksin omassa pirtissään, joka oli lähellä rantaa ja niin sannottiinkin häntä Ranta-Maijaksi. Hän keitteli kahvinsa ja ruokansa pesän suussa ja kesällä pirtin sivussa olevassa kodassa. Kodassa oli käsikivetkin, joilla kyläläiset kävivät syksyisin uutispuurokset jauhamassa. Maijan kaksi tyttärtä oli mennyt Pietariin hienoon perheeseen palvelukseen. Perustettuaan siellä oman kodin ja perheen, he kutsuivat äitinsä kotiaan katsomaan. Maija sitten menikin, vaikka tällaiset matkat siihen aikaan olivat harvinaisia. Tästä matkasta hänellä oli meille lapsille kertomista monet kerrat. Mm. kun hän oli päässyt Pietarin suurelle asemalle, ajoivat hän ja vastassa olleet tyttäret ”tilisantsilla”, usean hevosen vetämällä kaksikerroksisilla vaunuilla läpi tämän komean kaupungin. Kaikki näytti niin ihmeelliseltä kuin olisi mennyt uuteen maailmaan. Muistona tästä matkastaan oli Maijan pirtin seinällä tsaarin perheen kuva. Maija ei osannut kirjoittaa, ja äitini kävi hänen puolestaan kirjoittamassa tyttärille, vaikka hänkin kertoi kirjoittamista opetelleensa pellon reunalla istuen saviseen lapioonsa ollessaan multimassa. Myöhemmin hän oli saanut käydä koulua yhden lukuvuoden, koska pitäjään tuli koulu vasta, kun hän oli jo vanhempi. Toisinaan Maija naputti ikkunaan ja kutsui minua maistelemaan syötävätaikinaa antaen tikun käteeni.

Toinen kotini naapuri oli Karpin pariskunta. Heilläkin oli oma mökki, jonka toisessa päässä oli pirtti ja toisessa pakari. Pirtin pieniruutuinen, vihertäväläsi-

Kuokkalan lapsia vuosisadan alkupuolella. Takana näkyy Aleksanteri Eskolan kauppa ja vasemmalla Schulzin kauppa.

Kuokkalankosken silta noin vuonna 1930. Nyt sillasta ovat näkyvissä enää virtapilarit.

nen ikkuna oli tielle päin. Ikkunan edessä oli pieni perunamaa. Oven editse meni tie rantaan. Mitään pihamaata ei ollutkaan. Heidän kaksi tytärtään olivat menneet kaupunkiin tehtaaseen työhön. He tulivat usein lauantai-iltaisin kotiin kävellessä tuon 22 kilometriä ja pyhäiltana palasivat junalla takaisin. Junalippu maksoi silloin 65 penniä edestakaiselta matkalta.

Sitten asuivat lähellä kotiani myös Aatu ja Leena, jota sanottiin Aatun Leenaksi. Heillä oli vähän isompi tonttimaata ja rakennus, heillä oli myös hevonen ja lehmä ja joku kana navetassa lehmän seurana. Pihassa kasvoi omenapuu ja pari kolme karviaismarjapensasta ja välissä oli piparjuuripuska, jonka Leena oli tuonut pappilasta. Hän sanoi sen juurta käytettävän herasväessä kalan soosissa. Kesällä kun lehmä oli laitumella kylän ittelisten karjassa, pääsivät kanatkin pihamaalle. Mutta kun ne tahtoivat kuopsia pensaitten juuria, niin Leena teki töppöset niitten jalkaan. En muista, auttoivatko ne. Leena oli vähän taikauskoinenkin eikä hänen navettaansa päässyt sivullinen kurkistamaan. Kerran olin hänen ja hänen tyttären tyttärensä kanssa pääsiäisyönä kolmesti siirretyn kopin katon kummituksia kuuntelemassa. Pelonsekaisella jännityksellä siinä hiljaa istuttiin. Leena kuiskasi: "Nyt kuuluu naulaamista. Arkkua siellä tehdään. Kuolemansanomina saadaan pian tuolta puolen kosken." Me toiset emme kyllä mitään kuulleet. Sieltä mentiin vielä karjatanhualla olevalle korkealle kivelte auringon tanssia katsomaan. Mutta kun taivas oli pilvessä, emme nähneet mitään.

Leenan kanssa oli meillä lapsilla mieluista mennä metsälle marjaan tai lehmii hakemaan ja hän huuteli meitä usein mukaansa. Joskus oli varannut meillekin pitkät pytkyt perunalimppua, jota oli leiponut. Kävellessä hän kertoili meille kaikenlaisia muistojaan, joita me salaisuutena kuuntelimme. Yhtäkkiä hän laulaa heläytti jonkun iloisen viisunpätkän tai arkkiveisun, kuten "Pistan ja Ilonan".

Sunnuntait ja muuta juhlapäivät vietettiin kylässä hiljaisesti. Kirkonajat varsinkin oltiin kotona, jollei menty kirkkoon. Ja meidän isompien lapsien piti lukea saarna lujaa Lutherin Postillasta, joka olikin pitkä, ettei tahtonut loppua tulla. Leenakin aamuaskareet tehtyään istui pirtin ikkunan peilessä veisaten kirjastaan monet virret. Aatu puolipukeissaan loikoili sängyssään ja kuunteli moneen kertaan aikaisemminkin kuulemiaan virsiä. Joskus hän sieltä oikaisi kuulemaansa sanoen: "Nyt meni väärin." Johon Leena tokaisi: "Olekkos ääneti siellä," ja jatkoi veisuutaan. Näin hekin vuosikaudet kaksin asuivat omassa kodissaan tehden arkiset työnsä ja toimensa hiljaisuudessa elämänsä loppuun asti. Yksin jäätyään Leena oli iltaisin ottanut rukkinsa mukaan ja tullut meille toisten mukaan tekemään käsityötään.

Kallion Mantan mökki oli tanhuan sivussa kallion päällä. Omenapuu kasvoi hänenkin pihassaan. Ja häneltä haettiin keväisin räätikän lantuja, joita hän pienessä maassaan kasvatti ja myi saaden jonkun pennin. Lantut oli räätikän taimia, ei niitä syöty. Naapurina siinä mäellä Mantalla oli tuulimylly, jonka ympärillä tuulisella säällä touhuttiin. Sitä Mantakin pienestä ikkunastaan sai katsella.

Tiinan Heikin, yksin asujan, muistan, kun hän suviaamuisin Rekolan lammaslauman perässä asteli maantietä myöten kuljettaen niitä vainiolle. Hän oli jo vanha mies, ettei muuhun työhön enää kyennytäkään. Hänellä oli pitkä takkiloitti päällään ja korkea seiväs keppinä kädessä. Häntä katsellessa tulivat mieleen Itämaan tietäjät, joita kuvissa oli nähnyt. Hän oli talon uskollinen paimen ja näin tienasi elämisensä yksin jääneenä.

Tärrän talon isäntä kulki joka pyhä jalkaisin kolmen kilometrin kirkkomatkan. Hänellä oli tallissaan useitakin hevosiä, mutta ne saivat pyhänä levätä arki-isen työn jälkeen.

Kakko-Maija kierteli kylällä myyden leipomiaan rievviä. Hän kysyi kohta oven avattuaan: "Ostatko nisurievviä vai ohrasen sekaista?" Toisinaan hänellä oli apunaan sokee-Kalle koppaa kantamassa.

Sitten kesäsunnuntaina levisi kylällä tieto, että nyt tänään menee auto kylän läpi. Niin kerääntyikin kyläläisiä raitille, nuoria, vanhempia ja lapsia odottelemaan auton tuloa. Seisten sillan peilessä tunti pari vartoititiin, seistiin vaan, kunnes kauempaa alkoi kuulua kovaa kopetta ja töminää. Oltiin ihmeissä, minkälainen vehje sieltä tuleekaan. Silloin sillalle ilmestyy kovalla vauhdilla kaksi irtainta hevosta, joita piti väistää ja samassa näkyi perässä tulevan se ihmeellinen kone, joka kulki ilman hevosta. Siinä se sitten olikin ja kaksi herraa istui kärryissä. Hiukan pysähtyivät ja sitten lähtivät jatkamaan matkaansa kohti Tamperetta. Hevoset olivat outoa ääntä ja vehjettä pelästyneet ja karanneet vainiolta.

Vuosikymmenien aikana on kotikylä muuttunut. Mökit ja niitten asukkaat, monet samoilla paikoilla elämänsä eläneet, ovat poissa. Vanhat oman kylän ihmiset ovat siirtyneet ajat sitten rajan taakse ja nuoremmat menneet muualle. Poissa on vanha kosken puusiltakin. Vain sen tukena ollut korkea kiviarkku on jäänyt töröttämään keskelle koskea.

Kaukana on aika, jolloin vanhalla puusillalla seisten katseltiin ja ihailtiin kosken kuohuja ja tukkilaisen touhua. Tukkimiehet ilmestyivät sivullisina joka kevät ponttooneineen kylään ja touhusivat kosken varrella. Tämän puusillan töminästä me lapset jo koti- pihaan totuimme kuulemaan, koska siellä on tulossa tuomarin kuski parivaljakolla trilloineen tuoden herroja. Silloin kipaisimme lujaa ylös Jaran pitkän mäen porttia avaamaan. Ei siinä taakseen ennättänyt katsoa, vaikka mustalaiskuorma olisi tullut ja juoksijain rivi oli kyllä joskus lisääntynyt ison portin leveydeltä. Mutta portti kiireesti auki vaan syvään niaten. Usein sieltä pikkurahoja heitettiinkin avaajille hymyillen, vallankin jos sattui oman kylän tuomari olemaan matkassa.

Mutkittileva, vanha kylätie, joka talojen ohi kiertäen kulki, jolla vastaan tullut hevosmies — tuttu tai tuntematon — pysähtyi ja väistyi sivuun päästään karjaa tai lampaita kuljettavan paimenen laumansa kanssa ohitse — ohittajalle aina jotain jutellenkin — vanha kylätie on kuin väistyen jäänyt sivuun kiireisten ihmisten kiitäessä autoillaan eteenpäin suoraa, yksi- toikkoista pikatietä.

Saima Jokinen

Intialaista kummipoikaa tapaamassa

Rajaram asuu vanhempiensa ja kolmen veljensä kanssa pienessä yhden huoneen ja keittiön asunnossa Madrasin kaupungissa Intian eteläosassa. Huonekaluja ei ole eikä mahtuisikaan.

Vanhemmat tekevät työtä — isä silittäjänä paikallisessa pesulassa ja äiti kotiapulaisena siinä kun oman perheensä hoidolta ehtii. Ansiot eivät riitä poikien kouluttamiseen, mutta avuksi on tullut kummiohjelma. Rajaram on saanut itselleen Lempäälästä kummin, joka vastaa hänen koulunkäynnistään.

Kummilapsen ottaminen kehitysmaasta on tullut suosituksi tavaksi harjoittaa henkilökohtaista kehitysyhteistyötä. Se on läheinen tapa, sillä siinä saa olla suoraan kontaktissa autettavansa kanssa ja saa vastaanottaa kirjeitä kummilapseltaan. Kaikkein parasta kuitenkin on, jos pääsee tapaamaan kummilastaan.

Kun matkani muutama vuosi sitten suuntautui Intiaan, päätin, että kummipoika on nähtävä. Kirjoitin kummiapua välittävän organisaation Pelastakaa Lapset ry:n paikalliseen toimistoon ja pyysin järjestämään tapaamisen. Miksi en ottanut yhteyttä suoraan Rajaramiin, johtui siitä, että kaikki kirjeenvaihto tapahtuu toimiston kautta. Kummilapsi tulee sinne kolme neljä kertaa vuodessa kirjoittamaan kirjeensä, ja sieltä ne myös postitetaan eteenpäin — näin perhe säästyy postikuluilta.

Sovittuna päivänä sitten menin toimistoon ja havaitsin, että koko kuusihenkinen perhe oli siellä odottamassa. Olivat varmuuden vuoksi tulleet jo varhain aamulla, enhän ollut ilmoittanut mitään kellonaikaa.

Toimistossa halusin erityisesti varmistua avun perillemenosta, siitä kun useimmiten Suomessa kuulee epäilyksiä. Ja tulin vakuuttuneeksi, että Rajaram varmasti saa lähettämäni rahan! Kuluihin menee määrätty summa, mutta sekin oli ilmoitettu etukäteen. Silloin summa oli 15 prosenttia — nyt sen lisäksi myös Suo-

men päässä peritään kulut, koska kummilapsitoiminta on laajentunut huomattavasti siitä mitä se siihen aikaan oli.

Toimistossa käyntini sai minut turvalliselle mielelle siitä, että ainakin tämän järjestön kautta annettu apu on hyvissä käsissä. Sain kuulla, että myös lapselta vaaditaan jotain ennen kuin apua annetaan. Koulumenes- tystä tietenkin seurataan, mutta tuskin huonotkaan numerot aiheuttaisivat avun kieltämistä. Sen sijaan tiukkoja ollaan siisteyden suhteen: on käytettävä kenkiä, kynsien pitää olla puhtaat, ja lapsella pitää olla oma hammasharja ja oma pyyheliina. Kummilta saatu avustus on käytettävä koulunkäyntiin ja siitä aiheutuviin kustannuksiin: koulu-uniformuun, tarvikkeisiin ja kirjoihin, sitä ei saa käyttää esimerkiksi vuokraan tai perheen elatukseen.

Kun toimistossa oli selvitetty käytännön asiat, perhe kutsui tutustumaan omaan kotiinsa. Asunto oli pikkuruinen huoneisto valtion omistamassa vuokrakerrostalossa. Huonekaluja sinne olisi ollut turha yrittää edes sijoittaa, tyhjään huoneeseen on yöksi mukavampi levittää vuodevaatteet. Seinillä näkyi joitakin kuvia — ja oma valokuvani, jonka olin aikaisemmin lähettänyt ja jota innokkaasti minulle osoitettiin.

Perhe tuntui tietävän, ettei ulkomaalainen varmaan uskalla juoda heidän vettänsä. Jotain piti kuitenkin tarjota, ja mikäs sen mukavampaa paahtavassa helteessä kuin kylmä limsa, pullon oli joku pojista kipaissut ostamassa kadulta.

Vierailuni herätti suurta huomiota koko kulmakunnalla. Oviaukko täyttyi hetkessä sisään kuristelevista uteliasta. Kun jotain näin jännittävää tapahtui, eivät naapurit halunneet menettää hetkeäkään.

Tulkkina minulla oli mukana toimistosta mukaan lähtenyt sosiaalityöntekijä, sillä yhteistä kieltä meillä ei ollut huolimatta siitä, että Rajaram opiskelee eng-

lantia koulussa. Oppi ei kuitenkaan ollut vielä ehtinyt niin hyvin perille, että hän olisi sitä uskaltanut puhumaan.

Rajaramin äiti kertoi, ettei perhe pystyisi kouluttamaan poikaa ilman ulkopuolista apua, mistä he olivat kiitollisia. Ensimmäinen koulutettava oli vanhin poika ja lupasin, että kun Rajaramin koulutustarve päättyy, avun voi siirtää nuoremmille veljeksille.

Rajaramilla oli kunnianhimoiset suunnitelmat oman tulevaisuutensa varalle. Hän sanoi hyvin varmasti haluavansa lääkäriksi. Sosiaalityöntekijä huomautti että siihen Rajaramin lahjat eivät riitä. Mutta kunnan käytännön ammatin hän kyllä pystyisi itselleen hankkimaan.

Lähtiessäni työnsin äidin käteen ylimääräisen sadan rupian setelin, joka on vain viisikymmentä Suomen markkaa, mutta perheelle se merkitsee monen viikon ansiota. Äiti pyysi saada tavata vielä seuraavana päivänä toimistossa.

Sovittuun aikaan menin sinne, mutta nyt oli minun vuoroni odottaa. Toimiston työntekijät esittivät erilaisia syitä viivytykseen: perhe olisi esimerkiksi voinut joutua jonottamaan vettä koko yön ja aamun, sillä siihen aikaan Madrasissa vallitsi kova kuivuus ja vedestä oli tosi pula. Mutta kun he tulivat, selvisi syy. He olivat olleet ostoksilla: ostaneet minulle lahjoja. Sain niin suuren korillisen mango-hedelmiä, etten tiennyt mihin olisin ne laittanut, sillä kori piti palauttaa. Lisäksi sain ison lahjapaketin, joka piti tietysti heti avata. Paketista paljastui huilua soittava Krishna — jumalan patsas.

Rajaramin äidin lempijumala. Ensimmäisenä tuli mieleen, että olikohan lahjaseteli heti tuhattu tähän puolimetriseen esineeseen, mutta lahja piti tietenkin ottaa vastaan, ja mielissäni minä olin. Tosin useilla jäljellä olevilla lentomatkoilla patsas kainalossa tuli mieleen, että pienempikokoinen se olisi saanut olla. Mutta nyt se on mukava muisto tapaamisesta, ja vaikkei vaa-leanvihreä ihan mielivärini ole, se on erikoisuus ja lahja, jolle annan kyllä arvoa.

Rajaram lähettää uskollisesti edelleen kolme tai neljä kirjettä vuodessa. Hän kertoo aina kuulumiset ja kysyy, milloin tulen taas heitä tapaamaan.

Kummilapsitoiminta on tullut niin suosituksi, että Lempäälässä lähtee rahaa moneen maahan. Intian rinnalle on noussut Afrikka, josta kantautuneet nälähätä-ym. uutiset ovat saaneet yhä useamman suuntaamaan apunsa sinne. Yksi lempääläisten afrikkalaisista kummilapsista on Erasmus Emeh, nigerialaispoika, joka käy pappisseminaaria — ei vielä oikeata vaan selaista, joka on tarkoitettu vähän toisella kymmenellä oleville pojille. Hänen koulunkäyntinsä on jo paljon kalliimpaa kuin intialaisen Rajaramin, mutta sitä onkin rahoittamassa suurempi piiri. Erasmusken avustusta varten on avattu osuuspankissa tili, jonne kuka tahansa voi suorittaa haluamansa summan. Eräät lempääläiset järjestöt ovat auttaneet alkuun, ja Erasmuskellekin on jo ehditty kerätä kolmen vuoden luku-kausimaksut. Erasmusken tiliä hoitaa rehtori Irma Grönlund.

Ritva Mäkelä

Huone on pieni, mutta paljon mahtuu väkeä sisään. Rajaram on etualalla olevista kolmesta valkopaitaisesta pojasta vanhin. Poikien takana vasemmalla heidän vanhempansa ja loput ovat sisään kurkistelevia uteliaita naapureita.

Lempäälä-Seura: Työtä ja toimintaa

Museoraitin kesäkausi alkaa perinteisesti Kuokkalan markkinoilla, jota ovat samalla tärkeä rahanhankkimiskeino kauden alussa.

Kun Tampereen-Hämeenlinnan rata vuonna 1986 täytti 110 vuotta, Lempäälä-Seuran väki oli juhlanjuna vastassa Lempäälän asemalla vanhoihin vaatteisiin pukeutuneena. Seuran puheenjohtaja Raija Isotalo piti asemalla puheen.

Lempäälä-Seura sai Rantalan riien omistukseensa vuonna 1974. Ensi töiksi rihi oli kunnostettava. Auttamassa oli myös Lempäälän kunnanvaltuuston ja kunnanhallituksen jäseniä.

Rantalan riien perinteisiin kuuluu riihitontun lyöminen riihentappajaisten yhteydessä. Vuonna 1984 oli vuorossa Lauri Leander. Arvokasta tehtävää suorittamassa Raija Isotalo ja Heikki Kyykoski.

Lempääläinen ylioppilas Mikael Waldenius ja hänen opinnäytteensä

Akateemisina opinnäytteinä alettiin Turun akateemiassa 1700-luvun keskivaiheilla yhä enemmän harastaa pitäjäkuvauksia. Erityisesti innosti oppilaitaan tähän suuntaan taloustieteen professori Pietari Kalm, jonka johdolla esitetyistä 150 ns. maisterin väitöskirjasta oli toistakymmentä tällaista. Painettuina nämä ovat säilyneet jälkimaailmalle osoituksena laatijoidensa lämpimästä kotiseudunrakkaudesta, joka varmaan oli tärkeä vaikutin työhön ryhtyneillä, vaikka ottaakin huomioon, että ennen kaikkea aikakauden taloudellisiin kysymyksiin suuntautunut henki oli omiaan johtamaan tutkimusaiheisiin, joiden käsitteleminen saattoi koitua valtakunnan taloudellisen kehityksen hyödyksi. Myöhemmän ajan paikallishistoriallista tutkimusta nämä kirjoitukset palvelevat huomattavana lähdeaineiksena.

Tällaiseksi opinnäytteeksi on ilmeisesti alunperin tarkoitettu myös käsikirjoitusasteelle jäänyt, 1750-luvulla laadittu Lempäälän pitäjäkuvaukseen, johon liittyy

verrattoman laaja niinkään keskeneräinen tutkimus Lempäälän kasvistosta. Näiden — lähinnä yleisimmin tunnetun pitäjänkuvauksen — kirjoittajana on pidetty Lempäälän silloista kirkkoherra Erik Edneriä arvatenkin siitä syystä, että hän vastaukseksi Turun tuomiokapitulin lähettämään seurakuntien historiallisia muistojen ja koskevaan kiertokyselyyn kirjoitti suhteellisen laajan, Turun tuomiokapitulin arkistossa säilyneen seurakuntakuvauksen, jossa tietenkin kosketellaan osittain samoja kysymyksiä kuin ensinmainitussa pitäjänkuvauksessa. Valtionarkiston topografica-kokoelmaan sisältyvästä käsikirjoituksesta kuitenkin käy selville, että sen kirjoittaja on Mikael Waldenius.

Käsikirjoituksen pitäjänkuvauksenosasta on olemassa ainakin kolme jäljennöstä. Ainoa täydellinen kopio on Helsingin yliopiston kirjaston käsikirjoituskokoelmassa, valtionarkistossa säilytetystä ns. Grönblandin kopiosta puuttuu alkuperäisen kirjoituksen viimeinen pykälä ja Kansallismuseon topografisiin kokoelmiin kuuluva jäljennös on useita loppupykälää lyhyempi.

Yliopiston kirjaston kappaleen perusteella on pitäjänkuvaus julkaistu Borgå Tidningissä v. 1889. Åbo Tidningerin Lempäälän pitäjänkuvaus v. 1791 sen sijaan on lyhennelmä Ednerin kirjoituksesa. Siitä sanotaan, että se on yhteenvedo pitäjän kirkonkirjassa olevasta kirjoituksesta, mikä kuitenkin jo vuosisadan vaihteessa Muinaismuistoyhdistyksen taholta sitä tiedusteltaessa oli joutunut tietymättömiin.

Mikael Waldenius syntyi v. 1727 helmikuun 12. päivänä Lempäälässä Hauralan kylän Kyrösän talon poikana. Hänen isänsä oli Jaakko Mikaelinpoika Liuhander ja äitinsä seurakunnan kappalaisen Lars Alceniuksen tytär Sofia. Jaakko Liuhander polveutui Tyrvään Liuhalan kylän Knuutilan ratsutilaa hallinneesta talonpoikassuvusta, jonka jäsenistä harvinaisen usea 1600- ja 1700-lukujen kuluessa kohosi huomattavasti säätynsä yläpuolelle. Neljästä Knuutilan pojasta tuli pappeja ja eräs näistä, Antero Wanochius — Upsalassa opiskellessaan hän muutti Liuhander-nimensä — kohosi v. 1681 Turun akatemian professoriksi ja hänen jälkeläisensä korotettiin myöhemmin aatelissäättyynkin. Kaksi Knuutilan isännistä edusti maakuntaansa valtiopäivillä. Ensimmäinen Knuutilan opintielle astuneista pojista, Tuomas Liuhander, tuli Lempäälän kappalaiseksi 1670-luvulla. Hän omisti elämänsä loppuvuosina pitäjässä Inkilän ratsutilaa, joka sitten siirtyi hänen veljensä pojalle Mikko Jaakonpojalle, äskennämainitun Antero Wanochiuksen veljelle. Mikon vaimo oli pirkkalaista Birkmanien pappissukua. Heidän poikansa siirtyi v. 1726 pitämään Hauralan Kyrösän autiutilaa.

Mikael oli vanhin Kyrösän lapsista, joita oli viisi, kaikki poikia. Toiseksi vanhimmasta, Juhosta, tuli aikanaan Kyrösän isäntä ja seuraava, Gabriel-niminen muutti Hauholle, jossa hän piti osaa Vitsiälän Hannulan ratsutilasta. Mikael oli ainoa, joka pantiin kouluun. Ottaen huomion sukuperinnön kummaltakin puolelta on luonnollista, että ainakin yhtä Kyrösän pojista ryhdyttiin kouluttamaan. Ilmeisesti Mikael lähetettiin kuitenkin kouluun tavallista vanhempana eli v. 1739, joten hän vastoin ajan tapaa tuli yliopistoon vasta 21-vuotiaana eli v. 1748. Tämän jälkeen mainitaan Mikael Waldenius (joka ihme kyllä ei käyttänyt isänsä nimeä Liuhander; arvatenkin hän sai nimensä ulkoisen olemuksensa perusteella: validus = hyvinvoipa, vankka) läsnäolevana Lempäälän rippikirjoissa vv. 1749, 1750, 1753, 1757, 1762, 1763, 1764 ja 1765. V. 1751 hänen mainitaan muuttaneen Lapväärtiin, mahdollisesti tällöin kotiopettajaksi Lapväärtin pappilaan kuten parikymmentä vuotta myöhemmin. V. 1771 hänelle näet myönnettiin lupa auttaa kirkkoherra Jakob Estlandia saarnaamisessakin sinä aikana, jona hän opetti tämän lapsia. Waldenius oli tällöin jo tullut jonkinlaiseen sukulaisuussuhteeseen Estlandin perheeseen, koskapa hänen äitinsä veljenpoika Daniel Alcenius oli nainut kirkkoherra Estlanderin tyttären.

Jonkin aikaa 1770-luvun lopulla Waldenius nähtävästi toimi pedagogina Kristiinassa, koska häntä, hänen v. 1779 solmiessaan avioliiton oululaisen kauppiantyttären Katarina Withanderin kanssa Lapväärtissä, nimitetään kristiinalaiseksi pedagogiksi. Toimi lienee ollut tilapäisluonteinen, koskapa Kristiinan pe-

dagogin opettajain luettelot tältä ajalta eivät häntä mainitse. Vielä vuonna 1774 Waldeniusta ei ole merkitty kaupungin manttaaliluetteloon, emmekä saa tietää, onko häntä niihin lainkaan merkitty, koska loput 1770-luvun luetteloista puuttuvat. Withanderit olivat sukulaisuhteissa Estlandereihin, ja ilmeisesti Katarina oli ollut sukuloimasa Lapväärtissä ja tullut sieltä tuntemaan tulevan miehensä, koskapa heidät siellä vihittiinkin. Mikael Waldenius kuoli 65-vuotiaana teologian ylioppilaana halvaukseen Lapväärtissä 27.4.1792.

Mikael Waldeniuksen opinnot yliopistossa eivät siis syystä tai toisesta sujuneet koskaan loppututkintoon asti. Yhtenä syynä lienee ollut varojen puute tai ehkä myös toimettomuus, koskapa hän useina lukukausina oleskeli kotosalla. Kuitenkin hän monia vuosia piti viireillä opiskeluharrastuksiaan. Väitöskirjasuunnitelmiaan hän kirjoitteli ainakin vv. 1754—55, mahdollisesti myös v. 1757. Lempäälän Sotavallan kartanon omistajan Märten Segecrantzin perustama stipendiraasto sai v. 1760 Mikael Waldeniuksen innostumaan uudelleen lukuihinsa. Hän ilmoittautui stipendien hakijaksi. Stipedit oli tarkoitettu taloustieteen tutkimisen. Hakijoita oli viisi, joista kaksiloppitutkinnon suorittanutta, maisteri Gabriel Bergman ja kandidaatti Henrik Berg. Näiden ei tarvinnut osallistua lainkaan kuulusteluihin. Sen sijaan Waldenius joutui näyttämään tietojaan kahden muun kilpailijansa kanssa. Toinen oli hänen osakuntatoverinsa, satakuntalainen Karl Taulerus ja toinen viipurilainen Matias Calonius, josta sittemmin tuli aikansa huomattavin suomalainen lainoppinut. Kuulusteluja suorittivat professorit Scarin, Hassel ja Kalm. Ensinnä joutuivat ylioppilaamme tekemään selkoa tiedoistaan taloustieteen ja kasviopin professorille Pietari Kalmille, jonka alaan haettavat stipendit juuri kuuluivat, roomalaisen kirjallisuuden opettaja Hassel kuulusteli sitten latinaksi omaa alaansa, kuten aluksi Scarinkin, jolle oli osattava Ruotsin historiaa. Jo heti Kalmin kuulustelun kuluessa kävi selville, miten ylivoimaisesti Calonius oli tovereitaan parempi. Hänen vastauksensa olivat aina seikkaperäisemmät ja laveammat kuin toisten, jotka usein vastasivat yksisanaisesti. Hän ei myöskään koskaan jäänyt vastausta velkaa, kuten usein kävi Taulerukselle ja Waldeniukselle. Jälkimmäinen sai Kalmille selittää mm. hedelmäpuiden kasvattamistapoja ja -mahdollisuuksia Suomessa, kalkki- ja vuolukiviä, mutta esimerkiksi marmorina koskevaan kysymykseen hän ei osannut vastata. Hasselin edesä Calonius erityisesti loisti sekä tiedoillaan että latinantaidoillaan toisten vaietessa entistä useammin, Waldeniuksen ehkä eniten. Scarinin vaihdettua kuulustelukieltä sujui tentti kohtalaisesti. Ruotsin historian pääpiirteistä olivat kuulusteltavat jokseenkin selvillä. Kuulustelujen perusteella pääsivät stipendeistä osalliseksi ylioppilas Calonius, jonka nopeata älyä ja taitavuutta taloustieteessä erityisesti kiitettiin, sekä maisteri Bergman ja Waldenius jäi ilman apurahaa. Tämän epäonnistuneen stipedinhaun jälkeen emme tiedä Waldeniuksen opinnoista muuta kuin, että hän vielä v. 1771 sai tuomiokapitulin välityksellä ns. ylioppilasrahoja 18 talaria.

Kuten aikaisemmin jo on mainittu, Waldenius siis 1750-luvulla askarteli oppinäytteiksi aikomiensa kirjoitelmien parissa. Mitään varsinaista mainintaa ei löydy siitä, että po. kirjoitukset olisivat olleet tarkoitettuja nimenomaan akateemisiksi väitöskirjoiksi, mutta niiden suunnittelu sekä sisällön että muodon puolesta muistuttaa niin ilmeisesti Kalmin johdolla laadittuja tutkielmia, että jokseenkin varmasti voi olettaa näidenkin tulleen aloitetuksi samassa tarkoituksessa.

Koska Waldeniuksen varsinaisen pitäjänkuvaus on aikoinaan julkaistu, esitämme siitä vain joitakin pääpiirteitä. Alkuperäinen käsikirjoitus on alusta niin pahoin turmeltunut, että sitä voi seurata vain 2 §:sta lähtien. Alussa kerrotaan Lempäälän kuuluisasta Päiväniemen muinaiskalmistosta, joka siis jo kaksisataa vuotta sitten oli jossain määrin tunnettu. Sitten selvitetään seurakunnan synty, sen ero ensin Karkusta, sitten Pirkkalasta ja vihdoin Vesilahdesta, jonka kanssa Lempäälällä oli aluksi yhteinen kirkko. Tämän Aimalan kirkon paloa ja uusien kirkkojen rakentamista kuvataan kansanrunojen ja -tarinain valossa. Kirjoituksen 7—8 pykälässä selostetaan tarkoin Lempäälän kirkon sisustus. Mielenkiintoinen on maininta kirkossa säilytetystä, v. 1712 Kaarle XII:n lahjoittamasta pitäjän sotälipusta, jossa oli kuvattuna kuningas itse polkemassa lohikäärmettä sekä hänen nimikirjoituksen. Tämän jälkeen kuvaus palaa uudelleen kristinuskon edeltäneeseen aikaan, jolloin kappalaiset luettiin v:sta 1570 lähtien. Tähän päättyy yksi jakso Waldeniuksen työstä, sillä seuraavat kuusi viimeistä pykälää on kirjoitukseen lisätty myöhemmin, jolloin siihen kauttaaltaan on myös tehty korjauksia ja lisäyksiä. Nyt esittää Waldenius seurakunnan kristinopin taitoa kirkonkirjamerkintöjen perusteella, pitäjässä olleita läänityksiä ja elinkeinoja, joiden yhteydessä mainitaan myöskin Ruovedellä sijainneista erämaista. Sitten seuraa esitys elämäntavasta, johon sisältyy moitteita ylellisyydestä ja juoppoudesta, sekä asukasluvusta v:n 1754 väkilukutaulujen pohjalla. Viimeinen pykälä kertoo pitäjässä 1740-luvulla sattuneista ihmeellisistä kosken kuivumisista.

Lempäälän kasvillisuutta kuvaileva osa on laadittu aivan erillisiksi, joskin se on tehty samojen periaatteiden mukaan kuin esim. Kristoffer Herkepaeuksen Hauhon pitäjistä kirjoittamaan väitöskirjaan sisältyvä luku kasvistosta. Linnén Flora Suecicaa seuraten on sen mukaisessa numerojärjestyksessä mainittu pitäjässä esiintyvät kasvit esittämällä niiden ruotsalaiset ja suomalaiset nimitykset sekä tekemällä selkoa niiden käytöstä. Waldenius näyttää tunteneen ehkä enemmän mielenkiintoa kasvioppia kuin varsinaista pitäjänkuvausta kohtaan. Hän on näet aikonut laajentaa tutkielmansa käsittämään myös Vesilahden, Pirkkalan, Hämeenkyrön ja Ikaalisten kasviston, joskin tämä suunnitelma on jäänyt toteutumatta. Linnén 1140 kasvista hän on löytänyt v. 1754 Lempäälästä puolisensataa eri lajia. Kansanomaiset nimitykset hän on merkinnyt erittäin tarkasti, muutamista kasveista myös Ruovedellä käytetyt nimet. Erityisellä mielenkiinnolla hän myös selvittelee kasvien käyttömahdollisuuksia. Yhden kesän kuluessa toukokuusta elokuuhun Waldenius on lisäksi seurannut kasvien kukkimisaikoja mai-

niten useita sellaisia kasveja, jotka eivät sisälly hänen esittämäänsä kasviluetteloon, joten työ loppuun saatettuna olisi voinut antaa varsin hyvän kuvan Lempäälän nykyisen melkoisen rikkaasta kasvistosta.⁶

— Lääkitsemistarkoituksiin käytettiin Lempäälässä Waldeniuksen mukaan mm. koisaa ruumiinmadon tappamiseksi sekä toisella tavalla valmistettuna hammassaräpyä vastaan. Näsiä kelpasi hammas- mutta myös selkäsäryssä. Maksaruohoa eli kukonmarjaa nautittiin vilustumisen sattuessa ja riisitautisia lapsia kylvetettiin sinivuokoista eli sinisestä vilukukasta valmistetussa haudevedessä. Varsinaisessa taloudessa turvaututtiin myös kasvikunnan apuun nykyistä paljon monipuolisemmin. Vehkan lehtiä ja nokkosia kerättiin käytettäväksi kuin kaalia ja siianpuolan marjoja leivottiin mausteeksi leipään, mainitaksemme muutamia esimerkkejä kotitaloudesta. Monia hätäilevän valmistukseen kelpaavia kasveja Waldenius niinikään luettelee. Tupakankorvikkeena saivat palvella mm. talvikin eli varsankavion ja ruiskukan lehdet.

Huivittavan käytännön Waldenius kertoo tuomesta. Muutamilla viekkailla talonpohjilla oli tapana säästää heiniään luonaan käyviin säätyläisten hevosilta panemalla palan kuorittua tuomipuuta hevosten eteen viskattuihin heiniin, jotka eivät silloin kelvannetkaan hevosille. Kasvien taloudellista käytäntöä selvitellessään Waldenius on tutkinut Aspelinin Flora Oeconomicaa ja viittaa välistä, että käytäntö Lempäälässä on ollut täysin sitä vastaava.

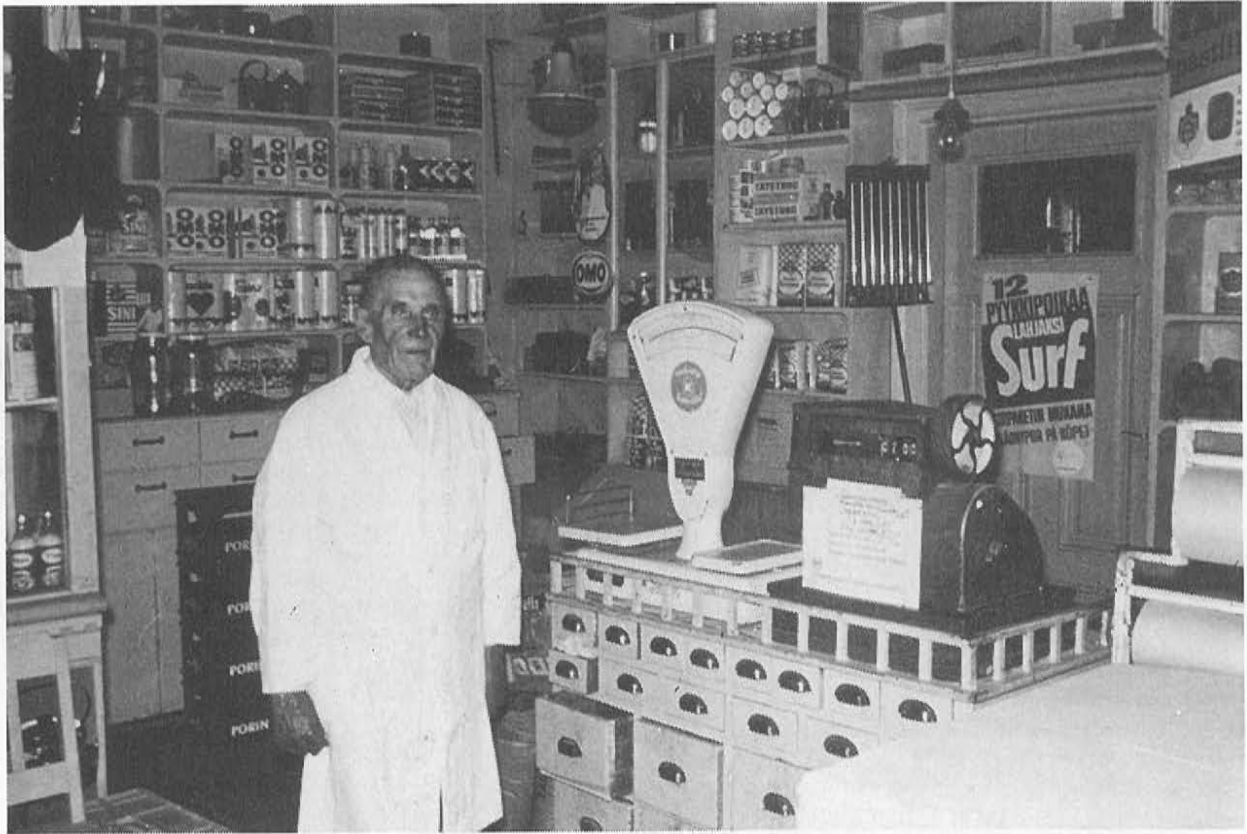
Jo tästä vähäisestä Mikael Waldeniuksen kirjoitelmien selvittelystä huomaamme, miten tarkoin ja kiinnostuneena hän on seurannut kotiseutunsa kehitystä ja sen väestön elämää pikkupiirteitä myöten. Vaikka hänen tutkimuksensa jäivät keskeneräisiksi kuten tavallaan hänen oma elämänsäkin, niillä on kuitenkin huomattava merkitys Lempäälän menneiden vaiheiden selvittämisessä.

Kirsti Arajärvi

Käytetyt lähteet:

1) Boldt, R. Ortbeskrifvingen i Finland på 1600- och 1700-talen, 1900, 2) Topografica Lempäälä VA, Turun tuomiokapitulin arkisto F IV 3, Yliopistonkirjaston käsikirjoituskokoelma, Kansallismuseon topografinen osasto, Borgå Tidning 1839:43, Åbo Tidningar 1791: 21, 22, 24, 3) Lempäälän kirkonarkiston syntyneiden luettelo (Laguksella syntymäaika väärin), Asutuksen yleisluettelo Lempäälä VA, Kaukoranta, Toivo, Kun tyrvääläisestä talonpojan pojasta 1600-luvulla tuli Turun yliopiston professori, Aamulehti, Sunnuntailiite 26, 1951, Strandberg C.H. Åbo stiftis herdsminne, 1832—34, 4) Yleisluettelo Hauho, Genos 1946, s. 5 Lagus, Vilh., Åbo akademis studentmatrikel II, s. 58, 1835, Lempäälän rippikirjat, Turun tuomiokapitulin arkisto B I 36:215 a, Lempäälän kirkonkirjajälj. VA, Kristinestads historia, ss. 323—327, 1015 VA 9472, 5) Helsingin yliopiston arkisto Registratura 1760 18/6, Turun tuomiokapitulin arkisto B I 38:145 b, 6) Herkepaeus Cristoffer, Historisk och oekonomisk beskrifning över Hauho sokn uti Tavastland, 1756, Linne von, Carl, Florea Suecica 1745.

(Artikkeli julkaistu Kotiseutu-lehdessä 1950-luvulla)

Siirtyminen metrijärjestelmään oli aikoinaan aikamoinen vallankumous kauppamaailmassa. Asia antoi aiheita myös loruihin ja lauluihin. Tämän vuosisadan alussa yleisen laulun kauppiaas Aleksanteri Eskola muisti vielä yli 90-vuotiaana, jolloin Heikki Kyykoski merkitsi sen talteen. Kuvassa Aleksanteri Eskola kaupassaan 1970-luvun alussa.

Siirtyminen metrijärjestelmään

Ja kauppias kyseli muijilta
 kilu kilu kilu kilu gram ram ram
 että montakos kiloa nyt punnitaan
 kilu kilu gram ram ram

Pitäkää te kilonne ja tehkääte niin
 kilu kilu kilu kilu gram ram ram
 kai vientelin otan minä kumpaakin
 kilu kilu gram ram ram

Otan vielä hamekankaankin
 kilu kilu kilu kilu gram ram ram
 ja mittaa kyynäröitä viisikin
 kilu kilu gram ram ram

Kauppias muutti sen metreihin
 kilu kilu kilu kilu gram ram ram
 ja piisasi niitä kolmekin
 kilu kilu gram ram ram

Eikä ne suutarit nauloja
 kilu kilu kilu kilu gram ram ram
 noihin kenkään pohjiin käyttää saa
 kilu kilu gram ram ram

Vaan pumpsatut saappaat jalassa
 kilu kilu kilu kilu gram ram ram
 kun tuolla he tanssi pritkuttaa
 kilu kilu gram ram ram

Kuokkalanraitilla ennen vanhaan

Kylän poikia Kuokkalankosken sillalla vuonna 1914, vasemmalla Erkki Koskinen, Jussi Lindfors, Aleksanteri Eskola, Arvi Virtanen, Jussi Ristimäki, Yrjö Siltanen ja Yrjö Koskinen. Kuvan otti agr. Pauli Sipilä, joka oli silloin Tampereen Yhteiskoulun oppilas.

Eskolan kauppaa-apulaiset Yrjö Siltanen ja Felix Selin. Selin oli hyvä piirtäjä, hän piirsi usein kauppaa tehdessään asiakkaan kuvan ja antoi sen sitten mukaan.

Kuokkalan raitti ei ole koskaan tyhjä. Jos siinä ei ole muita, niin on ainakin Lindforsin Jussi ja Koskisen Erkki ja Erkkilän kukko. Näin tavattiin ennen sanoa. Tässä Jussi ja Erkki, mutta kukko puuttuu.

Koskisen pajan oven edessä tuomari Eino A. Aaltio, seppä Yrjö Koskinen ja kauppias Aleksanteri Eskola.

Ollilan pihakeinussa vuonna 1913, vasemmalta Anna Ollila, Fiinu Kuusijoki, Aino Tolonen, Hilja Ollila ja Olga Ollilla.

**Toivotamme kaikille lempääläisille HYVÄÄ ja
RAUHALLISTA JOULUA sekä ONNEA UUDELLE VUODELLE**

Kirsti Isotalo

Rauni Sipilä

Pirkko ja Arto Pajunen

Terttu ja Jussi Peltomäki

Marketta ja Raimo Siren

Olli ja Maija Viitasaari

Riitta Valkeejärvi

Hannu Kopola

Leena ja Sampsa Aaltio

Tuula ja Yrjö Ruuhonen

Marjatta ja Matti Latosaari

Maina ja Voitto Liukkonen

Laila Nieminen

Ritva Mäkelä

Hannu Savolainen

Rauno Sivonen

Heikki ja Aino Kyykoski

Raija ja Eero Isotalo

Pekka ja Maija-Liisa Rajasilta

Airi Leppänen

Eila Marjamäki

Keijo Nuutero

Hilkka Frigård

Brutus, Ringo ja Jermu

Anni ja Reino Pohjonen

Tauno Virtanen

Tapani ja Liisa Mäkitalo

Helena ja Erkki Alapoti

Anita ja Esa Alanen

Lauri Ahola

Aino ja Erkki Toivonen

Anna-Liisa ja Lauri Keskinen

Maija-Liisa ja Jarmo Heikkilä

Marja ja Reijo Fredriksson

Mirja ja Eero Ruotsila

Annikki ja Seppo Soini

Pirkko ja Tapani Saarikoski

Anneli ja Lasse Leppänen

Erja ja Kurt Källarsson

Marja Kalske

Kaija ja Markku Sipilä

Reijo Sulkava

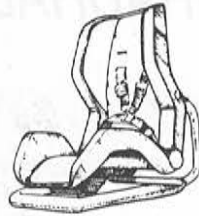

1.11 turvavyön käyttöpakko takapenkillä.

Bobo-
turvaistuin

685,-

9 - 18 kiloille

TURVALLISTA MATKAA
JOULULIIKENTEESSÄ

Ystävällisesti
KESOIL

Mantunkulma.

Lempäälä, puh. 751 759

KAIKKI ASUMISEN PALVELUT MEILTÄ

SALVOSTALO-PAKETTI
RAKENNUSLUPA-ASIA
RAKENNUSNEUVONTA
RAKENNUSVALVONTA
KUSTANNUSARVIOT
TONTIN HANKINTA
ASUNNON MYYNTI
ASUNNON OSTO
KIINTEISTÖARVIOT

Insinööritoimisto TAMMERURA Ky

Aleksanterinkatu 32, 33100 TAMPERE
puh. 931-124 815

RI Unto T. Järvinen Lempäälä

PIRKANMAAN KIINTEISTÖTOIMI
LKV A. JÄRVINEN
Aleksanterinkatu 32
33100 Tampere 10
Puh.124 815, llt. 672 461

LKV Anita Järvinen Lempäälä

BIO+

TERVEYTTÄ HIUKSILLES!

BIO+ on Cutrinin kehittämä monivaikutteinen hiustenhoitosarja, jonka hoitavat aineosat mm. poistavat hilseilyä ja kutinaa, edistävät hiusten kasvua, estävät hiusten lähtöä ja vaikuttavat tervehdyttävästi koko hiukseen.

BIO+ Aktiivishampoo ja Aktiivihoido-
kuuriluonteisena tehohoitoa, BIO+ Erikois-
shampoo ja Hoitobalsami jatkuvaan käyttöön.

BIO+ -tuotteet saat vain kampaamo- ja
parturiliikkeistä.

Cutrin
Pohjoismaisille hiuksille

Maanantaisin ja torstaisin
joka kotiin
Lempäälässä ja Vesilahdessa

LEMPÄÄLÄN • VESILAHDEN

Sanomat

puh. 931-750 333

PAREMMAN PALVELUN

K|HALLIMATTI

Lempäälän keskustassa

Puh. 750666

PALVELEMME
MA – PE KLO 9 – 20
LA KLO 8 – 18

Kiittäen asiakkaitamme
15 vuoden yhteistyöstä
toivotamme

RAUHALLISTA JOULUA

MÄKELÄN KALUSTE

Sääksjärvi. Puh. 671 933

Aja suoraan Lempäälän Essolle!

NYT KAIKKI HUOLTAMOPALVELUT

Rengastyöt ja tasapainoitukset • Öljyn pikavaihdot
Autosähkötarvikkeet • Jarrupalat ja -tarvikkeet
Kaikki HUOLTOTYÖT täydellisin laittein.

PIKAPESUT • MOOTTORINPESUT • ALUSTANPESUT
VIDEOFILMIT • LEHDET • KASETIT • MAKEISET

Taverna TUULANTUVASSA arkisin LOUNAS salaattipöyti-
neen sekä ERIKOISANNOKSIA.

...ja aina niitä kuuluisia, itsepaistettuja
MUNKKEJA!

AVOINNA: 6-23, la 7-21, su 8-23

ESSO LEMPÄÄLÄ

TUULA
YRJÖ **RUOHONEN**

Mobil
Voitelee. Oikein

HUOLTAMO • TAVERNA TUULANTUPA

9-TIEN VARRELLA LEMPÄÄLÄSSÄ • PUH. 931-750 322, TUULANTUPA 931-750 832

Mukavuutta Sähköllä

Sähkön avulla
asumismukavuutta

- Terveellistä ravintoa
- Asumisen hygieniää
- Turvallisuutta, riippumattomuutta ja valinnan vapautta
- Puhdasta, lämmintä huoneilmaa
- Asumisen taloudellisuutta
- Asumisviihtyvyyttä
- Vapaa-aikaa

HÄMEEN SÄHKÖ OY
Maakunnan voimavara

*HYVÄÄ JOULUA ja
Onnellista Uutta Vuotta*

**Lempäälän Kokoomus
Lempäälän Kokoomuksen Naiset
Sääksjärven Kokoomuksen Naiset
Lempäälän Kokoomuksen Nuoret**

RAKENNUSLIIKE OKTA-RAKENNE OY

37560 KULJU, puh. 676 350, auto 949 233 896

**Lempäälän
Sosialidemokraattinen
kunnallisjärjestö ja
puolueosastot
toivottavat**

HYVÄÄ JOULUA

Lämmintä ylle TEHONEULEESTA

COLLEGET alk.	55,-	Valmistamme tilauksesta	
Lasten COLLEGET alk.	35,-	BRITEX-VERKKAPUVUT	
OLOASUT alk.	50,-	Koot 100-160	170,-
Lasten OLOASUT alk.	35,-	S-XXL	270,-
		Aikuisten	
		VERKKAPUVUT	180,-

LÖYTÖKORISTA HALVALLA

TEHONEULE
avoinna ark. 9-18, la 9-14
300 m Vesilahden tietä puh. 752 630

EUROMASKI suojaa silmiäsi ja säästää niskaasi.
Se tarjoaa hitsarille laajan näkökentän myös hitsaustapahtuman aikana.
TULE TUTUSTUMAAN.

EUROMASKI OY Halkolantie 9
37500 Lempää
Puh. 931-752 737

REINO POHJOSEN HARJAVALMISTAMO

REINO POHJONEN

VALMISTETAAN
KAIKKIA HARJATUOTTEITA
SEKÄ KONEHARJOJA
TEOLLISUUDELLE.

37560 KULJU.
Linnajärventie, puh. 931-676 099

LEMPÄÄLÄN I APTEEKKI

Tampereentie 2

Puh. 750 955, 750 053

Avoimna arkisin 8.30—20
arkilauant. 8.30—15
pyhisin 11.00—17

PUHDASTA LÄMPÖÄ
MAAKAASULLA

LÄMMÖLLÄ
**Lempäälän
Lämpö Oy**

PUH. 750 444

**"KEN ON TÄNNE TULLUTKAAN,
JOULULAHJAT PUSSISSAAN?"**

Tule valmistamaan joululahjat
neuvonta-asemalle

POPPANAT, TABLETIT, PELLAVA-
ja OLKILIINAT, KAULALIINAT,
SEINÄVAATTEET, KUULTOKUDOKSET
Itse tehty joululahja ilahduttaa.

LEMPÄÄLÄN KOTITEOLLISUUDEN NEUVONTA-ASEMAT

Lempäälä puh. 752 161 Sääksjärvi puh. 670 660

BOSCH

Turvallista valoa. Teille.

AARNE JANHUNEN
Korjaamonkatu 1 33840 TAMPERE 64
Puh. 931-650 200

Kotoista lähipalvelua Lempäälässä

Palvelemme	Kioski
Ma—Pe 9—18	Ark. 18—21
La 9—14	La 14—21
	Su 12—21

K Kotikulma

om. Heino Nirkkonen 37500 Lempäälä, puh. 751 395

TAMMER-TUTKA

LÄÄKÄRI- JA LABORATORIOPALVELU
Hämeenkatu 18, 33200 Tampere

- Erikoislääkäreiden vastaanotot
- Yleislääkäreiden vastaanotot, aikoja myös samalle päivälle
- Työterveyspalvelut
- Laboratorio, avoinna klo 8—17
- Fysioterapia
- Jalkojenhoito

Ajantilaukset
puh. 31 200

VEDEN RAUDAN POISTOON EDULLINEN AKVA FILTER

Kun haluat puhdasta vettä, Akva Filter on

- 1 painesäiliö, 3 toimintaa:
poistaa raudan, mangaanin sekä
putkistoa syövyttävän happamuuden
juomavedestäsi.
- kotimainen tuote

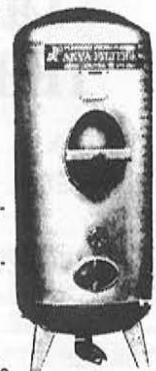
20 v. puhtaan veden puolesta
EJEKTORIPUMPUT JA UPPOPUMPUT pora-
kaivokäyttöön

Mycs edulliset vesiautomaatit.
Tarvitseeko porakaivosi puhdistuspumppaus-
ta.

OTA YHTEYS. (Myös asennuspalvelu).

KAIVOPUMPPU Ky M. KULMALA

Lempäälä, puh. kotiin 931-749 697 myös illt.
autoon 949 232 640

leikkaa talteen

LEMPÄÄLÄN KUNTA

kiittää Lempäälä-seuraa 35-vuotisesta yhteistyöstä ja toivottaa tämän joululehden lukijoille

*HYVÄÄ JOULUA ja
Onnellista Uutta Vuotta*

Lempäälän seurakunta
toivottaa kaikille
lempääläisille

**SIUNATTUA
JOULURAUHAA**

**RAKENNUSLIIKE
RAUNO TUOMINEN KY**

**TYÖTÄ
PAREMMAN
ASUMISEN JA
RAKENTAMISEN
PUOLESTA.**

KIILTO LIIMAA

**KIHLAKAUPPA KESKITTYNYT
KÄVELYKADULLE**

**JOULUKIHLA VALIKOIMAT
PARHAIMMILLAAN**

**Lempäälän
Jätehuolto Ky**

Puh. 676 378
autopuh. 949231328

**LEMPÄÄLÄ
SEURA**

*kiittää ilmoittajia sekä kaikkia muitakin,
jotka ovat vuoden aikana tukeneet seu-
ran toimintaa sekä toivottaa kaikille lem-
pääläisille*

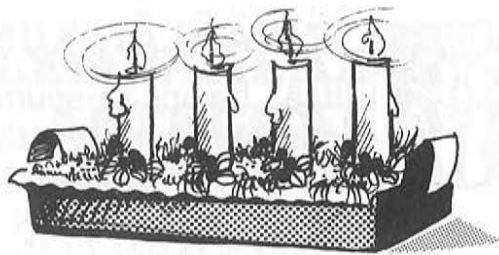
RAUHALLISTA JA HYVÄÄ JOULUA

**Putkiliike
P.NUORA Ky**

37560 KULJU
Puh. 676 100, 676 380

Toivotamme kaikille
lempääläisille

HYVÄÄ JOULUA ja
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA

LEMPÄÄLÄN
**ASUNTO
VÄLITYS OY**
ASEMATIE 1 • PUHELIN • 751 600 • LKV

HAUTAUSTOIMISTO
M. Pakkanen Ky
Lempäälä Halkolant. 14
puh. 750 214 liikeajan jälk. 738 854

Lempäälän Ehtookoto r.y.

KANGASKAUPPA **LempALA**
Puh. 750 563

K MARJOKIVI Palvelemme
Ma-to 9-17
Pe 9-18
La 9-14
Kuukkala P. 751 900

Pekka Kurkioja Ky
33880 Sääksjärvi
Puh. 670 820

1862
1987 **125** KAIKKIEN AIKOJEN
STOCKMANN

PARVIS-VEENE OY
37550 MOISIO
puh. 751 888

**Leipomo Ståhlberg ja
Kumpp.**

Om. Torkki ja Viskari
Lempäälä puh. 750 323

**J. Haapasalmen
puutarha**

Kulju, puh. 676 084

teräshallit oy

Hammareninkatu 7, 33100 TAMPERE
Puh. (931) 36 211, Telex 22518 terha sf
Telefax 931-128 630

**WJ LEMPÄÄLÄN
URHEILU**
LEMPÄÄLÄ PUH. 931 - 750 855 PIIRI JA URHEILUOSIOLLE
KASVILAINEN LUTON JÄSEN

MÄKELÄN KUKKA

Puh. 750 427

LAHJA- JA
HARRASTETAVAROIDEN
ERIKOISLIIKE

Sinun Kauppa

Asematie 1 37500 Lempäälä, p. 931-752 688

NISAMO OY

Niinikuruntie 3, 33880 SÄÄKSJÄRVI
Puh. 931-672 322

KONEPAJATOIMINTAA LEMPÄÄLÄSSÄ

BRONTO SKYLIFT

Teerivuorenkatu 28, 33300 Tampere
Puh. 931-442 233

Tampereen Hitsaustyö Oy

Niinikuruntie 1 33880 Sääksjärvi
Puh. 671 222

KESOIL

P. LYYTINEN

Sääksjärvi puh. 670 867

KAMPAAMO Anneli Linden

Ketunmäki
Puh. 676 792

VARATTU

RAKENTAJAN TAVARATALO

LAUTA OY

Lempäälä Puh. 931 - 751 611

Kotipitäjän korjaaja ja rakentaja
RAKENNUSURAKOITSIJA
Eero Vuorinen

Puh. 750 373

Konsulttitoimisto E. KOLKKA Ky

Koskenranta 2
37500 Lempäälä, puh. 751 210

Asunto Oy Rauhantammen väki

Eeva Antero
Katti-Matti ja Hilma

TATEKA

33880 SÄÄKSJÄRVI PUH. 931-670 322

Parturi-Pauliina

Puh. 676 304

VERNA OY

PIENELÄINKREMATORIO
LEMPÄÄLÄ
PUH. 931-749 741

Piiippo Oy

**SALORA-TUOTTEET
LAHJATAVARAT
LELUT
lempospuoti**

LEMPÄÄLÄ • Puh. 751 609

Parturi-Kampaamo

Leena Nurmi

Kuokkala, Hakkarin Yrittäjätalo, puh. 751 826
Sääksjärvi Liikekeskus, puh. 670 968

VALOLADONTA • OFFSETPAINO • KOHOPAINO • OFFSETROTAATIO • POSTITUS

Kangasalan Kirjapaino

Puh. (931) 772 882 Katajatie 2 PL 28 36201 Kangasala

**Lempäälän Kirja- ja
Paperikauppa**

Puh. 751 437

**Maankaivu- ja tasaustyöt
JOUKO LAMPPU**

37550 Moisio
puh. 746 387

Liisan Leipomo

**Kulju
Puh. 676 501**

**KULJETUSLIIKE
E. Seppälä Ky**

Lempäälä Puh. 749 668

**Lempäälän
Kello ja Kulta**

puh. 750 606

HYVÄÄ JOULUA

Lempääläisille

Raittiuslautakunta

L'Oreal Kerastase, Natur Nära, Wella,
Schwarzhopf Spring, Cutrin huip-
pulaadut liikkeissämme myynnissä
ja käytössä.

JOUTILA

Part. Kamp.
puh. 750 258

Kampaamo puh. 752 115

KEMIKALIO JA TEKSTIILI

SALO-SHOP

Lempäälä, ☎ 750 156

ANTINAHON PUUSEPÄNLIIKE

KULJU
Puh. 676 113

**Lempäälän
KUVA ja TARVIKE**

Sirvalahti puh. 751 659

**SÄÄKSJÄRVEN
PALAPAKKA**

33880 Sääksjärvi
Puh. 672 537

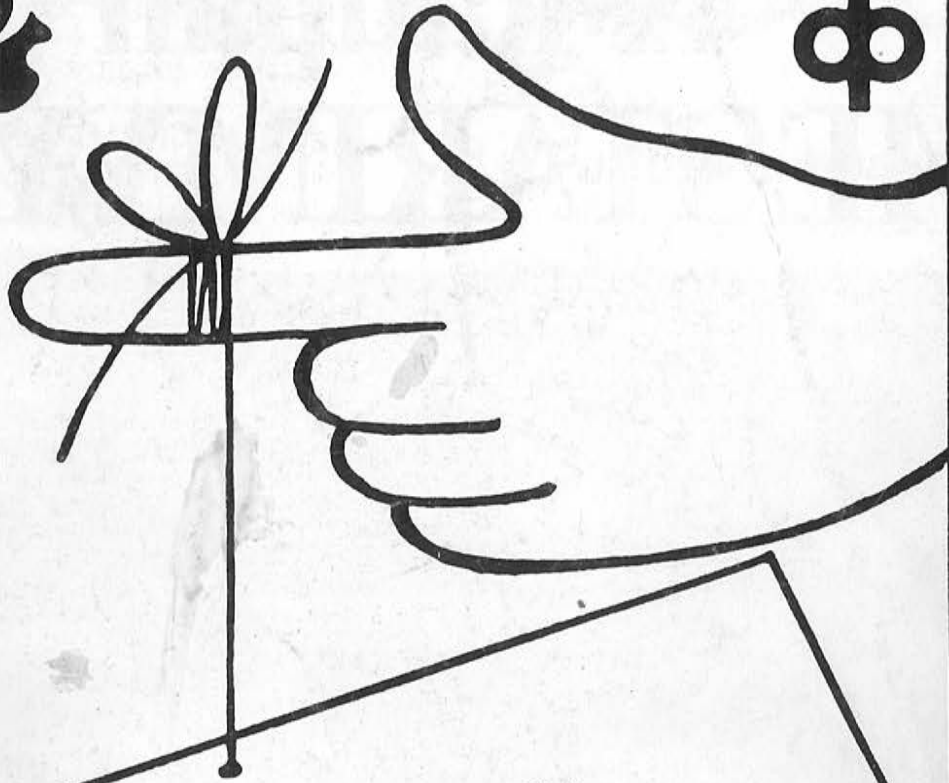
K-kaupan MESTARIMYYJÄ

K-kaupassa mestarimyyjä on mestari palvelemaan. Tiedoiltaan ja taidoiltaan suuresta joukosta parhaaksi punnittu.

Tänäkin vuonna palvelun mestaruudesta kilvoitteli 16 000 aktiivista myyjää. Oman työnsä ohessa, maan suurimmassa aikuiskoulutuksessa.

K-KAUPPA KEHITTYY. K

MUISTA PANKKIKORTTI

Lempäälän pankit

KANSALLIS-OSAKE-PANKKI

OSUUSPANKKI

SUOMEN YHDYSPANKKI

ALUESÄÄSTÖPANKKI

